

ÖNSÖZ

41.Sayı

Yaz '19

10 TL

İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir; bu da onun ÖNSÖZ'üdür.

Sevgi Sosyal

12 Mart gelip de kâzema kürek yerine insan yakmaya başladığı dönemde insan
yakmanın tutuklamakla insanlar ne kadar yakılabilseler türlü yolları vardı. Bu
Bunlardan illi ve en bitineni radyo ve televizyonda bangır bangır tutuklama listeleri vardı.
listeler çoğu zaman şaparı çöktür gözetimine alınmış "eyvah, katmış" ya kişinin adı
durur, gözetimine alınmış yalanları da "eyvah, katmış" ya kişinin adı yazılmıştı. Bu
bir de gizli operasyon listeleri vardı. Bu listeler MIT'te ortama göre uygulamaya ko-
merkez komutanı, kâzema, kontrgerilla örgütlerinde bulunur ve "eyvah, katmış" ya kişinin adı
belli liste- leri vardı. Silahın emri çıkar ve vurulmuş diye yayımlanır.
belli liste- leri vardı. Bu yayımlanır
belli liste- leri vardı. Bu yayımlanır
belli liste- leri vardı. Bu yayımlanır

Sevgi Soysal
(30 Eylül 1936 – 22 Kasım 1976)

Edebiyata öykü ile başlayan Sevgi Soysal, ilk dönem eserlerinde bireyin ruhsal durumlarını işler. İlk öykü kitabı 1962'de yayınlanan "Tutkulu Perçem" olur. "Tante Rosa" ile yeni bir tarza yönelir. Ağırlıklı olarak kadın sorunu ile toplumsal ve siyasal olayları ele alan öyküler yazar. 1969 yılından sonra roman türünde eserler vermeye başlar. "Yürümek" adlı kitabı Sevgi Soysal'ın cinsiyetler arası ilişkileri ve evlilik temasını işlediği ilk romandır.

12 Mart Dönemi Soysal'ın hayatı ve romancılığı üzerinde derin izler bırakır. "Yürümek" kitabı müstehcen bulunarak toplatılır ve komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklanır. Bir yıl hapse mahkum edilir. Dönemin Ankara'sında apartmanlarla gecekonduların çatışmasının güçlü betimlemelerle anlattığı "Yenişehir'de Bir Öğle Vakti" adlı romanını tutsak olduğu dönemde yazar. Adana'da sürgünde bulunan bir kadının başından geçen olaylar etrafında eleştirdiği 12 Mart'ı dönemini anlatan romanı "Şafak" 1975'te yayınlanır. 1976'da cezaevi anılarını "Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu" kitabında derledi.

Çınar

Sevgili okur,

Önsöz ekibi olarak bu seneyi yeni kitaplarımızla karşılamıştık. Bir önceki sayımızda ismini duyduğunuz, bir kısım okuyucumuzun da okuma şansı bulduğu “Hasat Zamanı”, “Sanata Dair Notlar-2” ve “Tarihsel Gelişmelerin Sanata Yansımaları” kitaplarına geçen zaman zarfında üç yeni kitap daha eklendi.

İlk başta şairimiz Nazım Akarsu’nun şiirlerinden derlenen “Umutlu Yüreklerin Kıpırtısı” siz okuyucularımızla buluştu. Mart ayına geldiğimizde ise iki kadın yazarımızın kitaplarına geldi sıra. Temade Çınar’ın yazı dizisinin derlendiği “Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri” ve Elif Can’ın şiirlerinden oluşan “O An” kitapları 31 Mart’ta sizlere ulaştı. Bütün kitaplarımız için Ayışığı Ekin Sanat Derneği’nde farklı zamanlarda düzenlenen imza günlerinde bizi yalnız bırakmayan dostlarımıza buradan bir kez daha teşekkür ediyoruz.

Önsöz’ü ilk çıktığı günden bu yana takip eden okuyucularımızın hatırlayacağı üzere uzun yıllar pek çok konuda dosya çalışmaları yayınlamıştık. Son birkaç yıldır farklı konulardaki yazıların yayınlanması ihtiyacı ile dosya konusu belirlememiştik. Bu eksikliği hissedilen okurlarımızın önerisiyle bu sayımızda “Kriz, Çürüme ve Çöküş” konulu dosyayı açtık. Bundan sonraki dosya konularımızın sizin önerileriniz ile devam edeceğini hatırlatıyor, tüm okurlarımıza şimdiden keyifli okumalar diliyoruz.

Önsöz Yayın Ekibi

Önsöz Kitap Dizisi
Sayı: 41 / Haziran-Temmuz-Ağustos 2019

Ekin / Sanat / Edebiyat

ISBN: 978-605-80596-0-3

Genel Yayın Yönetmeni
Songül Yücel

Yazı Kurulu
Songül Yücel / Ülkü Şeyda
Fatma Yıldırım / Sena Şat

Önsöz'e Ulaşabileceğiniz Adresler

İstanbul:

Merkez Mah. Abide-i Hürriyet Cad.
Hasat Sok. Sebil Apt. No: 9 K: 4 Şişli-İstanbul

Taksim: Mephisto / Pandora

Bakırköy: Beyazadam Kitapevi

Kadıköy: Seyhan / İmge Kitapevi / Mephisto /
Akademi Kitapevi

İzmir: Belki Kitapevi / Yakın Kitapevi /

Kabuk Kitapevi (Alsancak)

Ankara: İlhan İlhan Kitapevi

Diyarbakır: Aram Kitapevi / Lilav Pirtuk kitapevi

Mardin: Zend Kitapevi

Dersim: Baran Kitapevi

Kıbrıs: Koyu Kırmızı Kitap Cafe

Genel Dağıtım: Emek Dağıtım

Kapak Tasarım & Sayfa Düzeni: Sena Şat

Baskı: Yön Basım Yayın: Davutpaşa Cad.
Güven Sanayi Sitesi B Blok 1. Kat No: 366
Topkapı, Zeytinburnu / İstanbul

onsozdergisi@gmail.com

Facebook: Önsöz Dergisi

Instagram: @onsoz_dergi

Yeni Dönem Yayıncılık Basın Dağıtım Eğitim
Hizmetleri Tanıtım Org.Tic.Ltd. Şti.

Adres: Sofular Mah. Sofular Cad. No: 8/3 Fatih -
İSTANBUL / Tel-Fax: 0 (212) 533 32 57

İÇİNDEKİLER

>> 04

Nazım Akarsu

>> 05

Sıla Erciyes

Hasat Zamanı

>> 10

Özgür Güven

Madde Bilinç ve Tarih

>> 18

Selah Özakin

>> 19

Temade Çınar

Ya Bugün Ya da Hiç

>> 25

A. Asya

Mektuptan Çıkan İlahi Komedyâ

>> 28

Sibel Özbudun

Kadın(lar) ve Devrim(ler) III

>> 34

Renas Toprak

Gazel

>> 35

Ahmet Aydın

Faşizme Karşı Savaşta Proletarya

>> 44

Okur / Süheyla Güney Avcı
Toprak Ana

>> 45

Ergül Çiçekler
Çocuk Kalbim Genç Aklımınla

>> 49

Gulareş

>>>>>>

>> 50

Dosya / Kriz, Çürüme, Çöküş

>> 51

Özgün Denizci
Hangisi İyi Hangisi Kötü?

>> 53

Setenay Berdan
Antigone ve Saul: Vicdan
Çürümenin İlacı Olabilir mi?

>> 58

Sibel Özbudun
Murat'ın Düşü, Lamborghini'ler ve
Dünyayı Değiştirebilmek

>>>>>>

>> 67

Helin Su
İnsana Ait Olan Hiçbir Şey
Bana Yabancı Değildir

>> 68

Röportaj
Kemal Oruç ile Arınma

>> 70

Özgün Denizci
Zaman

>> 75

Avaşın
Bir İsyancı Koçero Yazılıyor Günlere

>> 76

Röportaj
Hasat Zamanı'nda Edebiyat ve
Sinema Üzerine

>> 80

Okur / Ekin Batur
Mars'ta Bir Oda

>> 82

Okur / Tan Doğan
Toz

>> 83

S.Ş.
Daima

>> 93

Okur / İbrahim Çınar
Makine Tıkır Tıkır Çalışıyor

>> 96

Okur / Gamze Aker
Ressam ve Hikaye

nazım akarsu

Notre Dame de Paris yanarken
Senin gözlerin Quasimodo'yu arandı
Hala oralarda bir yerde saklanıyor muydu?
Bahtsızlığına
gözyaşı döküyor
Kuruyan dudaklarına su verecek olanı
bekliyor muydu...?
Quasimodo...! Quasimodo!...
seni o korkutucu sütunlar mı doğurdu
yoksa taş kalpli bir anne mi?
O çanlar mıydı ilk duyduğun ninni?
Merhameti ilk
geceden mi öğrendin?
Quasimodo
serseriler kralı!
Ah bilebilseydin
buralı bir kambur
seni ne çok sevdi
Yüreğinde yanan ateşi gördü
Çağ atlayan yangını...
Esmeralda bilmese de olur
Seni hayata bağlayan aşkını...
Quasimodo
yalnızlık mahkumu!
Ah o ay yok mu
o dolun dolun ay!
O da olmasa
vay haline vay!
Notre Dame de Paris yanıyor
Quasimodo bilmediğimiz bir lisanla
her dem bağılıyor
İnsanı
insanlığa çağırıyor

Dur!
Sanki birşeyler kıpırdanıyor
Sarı Yelekliler
elden ele su taşıyor
Quasimodo'ya su
Bize hayat!
Quasimodo...! Quasimodo!...
Çınlat burjuvaların kulaklarını
çınlat!

16 Mayıs'19

sıla erciyes

Hasat Zamanı

Önsöz 14 Yaşında

2005 yılında atılan ilk adım... İlk adımdan bugüne 14 yıl geçti. 14 yıla 40 sayı, yüzlerce yazı ve etkinlik sığdı.

Dergicilik hem yazarlar için hem de okuyanlar için bir okuldur. İlk sayı ile attığınız adımın acemiliklerini yürüdükçe aşar, yürüdükçe büyür ve gelişirsiniz. Derginin ve okurların birlikte çıktıkları bir yolculuktur bu. Ve karşılıklı bir değişim ve gelişim sürecidir.

2005 yılında ilk adımımızı attık. Önsöz, 6 Mayıs günü Harbiye Açık Hava Tiyatrosu'nda düzenlediğimiz Denizleri Anma Gece-si'nde buluştu ilk kez okurlarıyla. O günü dün gibi hatırlıyorum. Bir yandan akşam yapılacak anma etkinliği için telaşlı hazırlıklar sürüyor, bir yandan da acaba matbaa dergiyi akşama buraya yetiştirebilecek mi diye merak içinde kıvranıyorduk. Dergiciliğin bitmeyen derdidir matbaa ile olan ilişki. Sürekli telefon trafiği ile hatırlatıyoruz kendimizi... Akşama doğru, etkinlikten bir saat önce, arkadaşlar sevinçle haber verdiler, geldi Önsöz diye... Balya balya Önsöz'ün Açık Hava Tiyatrosu'nun merdivenlerinden kucaklarda inişi ve bizim yaşadığımız heyecan anlatılmazdı.

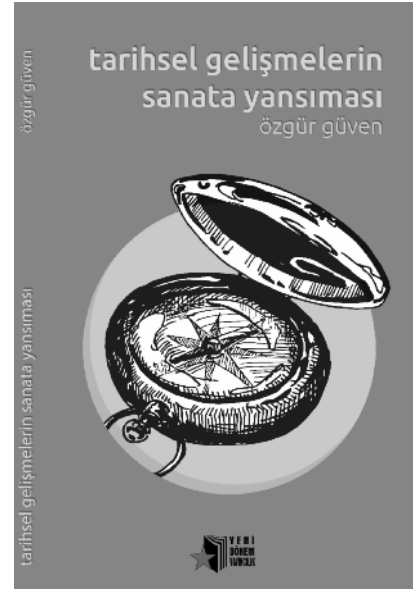
İşte o günden bugüne 14 yılı devirdik. 41. sayımızla siz okurlarımızla birlikteyiz. Bugünden geriye dönüp baktığımızda ne kadar çok bilgi biriktirdiğimizi gördük. Ne kadar çok yazar ve şair yetiştirdiğimizi... Gurur du-

yarak... Önsöz yola çıkarken kendi yazarını, şairini yetiştiren bir okul olacak demiştik ve şimdi görüyoruz ki estetik ve sanat alanında verdiğimiz uzun soluklu mücadele bize bu okulun yazar ve şairlerini yarattı. Sıla Erciyes Hasat Zamanı dedi. D. Dağlı, Sanata Dair Notlar ile geldi. Temade Çınar, Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri'yle düşünmeye davet etti. Özgür Güven, Tarihsel Gelişmelerin Sanata Yansıması'yla sanat tarihine doğru bir yolculuğa çıkardı bizi. Elif Can şiirleriyle O An dedi. Nazım Akarsu, Umutlu Yüreklerin Kıpırtısı ile heyecanımıza daha büyük bir heyecan kattı.

Önsöz yazar ve şairleri elbette bu kadar değil. Sırada başka isimler var. Atila Oğuz, Ergül Çiçekler, Sena Kızılırmak, Sena Şat, Ruhan Mavruk, Kemal Oruç ve diğerleri... Onları da siz okurlarıyla buluşturmak için sabırsızlanıyoruz.

Sanata Dair Notlar

D. Dağlı'nın yazılarında, sınıf mücadelesinin sanat yoluyla açıklanmasını bulacaksınız. Yazarın edebiyat dünyasında yaptığı yolculuğa okuru ortak edişini göreceksiniz. Yazar ile birlikte Ana'nın, Demir Ökçe'nin, Martin Eden'in, Yarın Bizimdir Yoldaşlar'ın satır aralarında dolaşacaksınız. Yazarları ile sohbeteye doyamayacaksınız. Ayrıca kadınların dünyasına açılan bir kapı bulacaksınız. Nasıl

Yapmalı'nın kadın kahramanı Vera ile tanışacak, Madam Bovary Ve Anna Karanina ile arkadaş olacakınız. Sanata dair düşünülen bu notlarla güzel bir edebiyat yolculuğuna ne dersiniz?

Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri

Temade Çınar "Dünyayı değiştirmek için düşünen her insana" ithaf ettiği kitabında egzersiz yapmaya davet ediyor. Görünenin değil, onun ardındaki gerçeği birlikte arayalım diyor okura. Sorular soruyor birlikte cevaplarını bulabilmek için.

Ben Kimim, diye soruyor ve siz satırlar ilerlerken kendinizi sorgularken buluyorsunuz. Bilincimizin Virüs Temizleme Programı var mı, diye sorduğunda, gerçekten nasıl bir saldırı altında bilincimizin çarpıtıldığını, bir çöplüğe dönüştürüldüğünü fark ediyoruz birlikte. Hemen bir virüs temizleme programı yüklemek istiyoruz beynimize. "Dünyayı Ben mi Isıtıyorum" diye soruyor doğayı yıkıma uğratanların sorumlu beni göstermesine karşı. Ben bağıyor orada, suçlu sizsiniz diye. Ve tüm yabancılaşma sürecine karşı Hayal Kurma Eylemine davet ediyor bizi Temade Çınar yabancılaşmaya karşı durabilmek için. Hayal Kurma Eylemine var mısınız?

Tarihsel Gelişmelerin Sanata Yansması

Özgür Güven, "Sanat, 'bin yıllık özgürlük çağına' geçişte hem bu süreci anlatmalı hem de mücadelenin bir parçası, militanı olmalıdır." yaklaşımıyla tarihsel gelişmelerin sanata yansmasını inceliyor kitabıyla. Ve bugün artık, burjuva sınıfın sanatının, çöküşün ve çürümenin sanatı olduğunu söylüyor. "Yabancılaşmanın, karamsarlığın, iç sıkıntısı ve bunalımın yüceleştirilmesi: İşte burjuva toplumun ve burjuva sanatın geldiği yer." Sanatta gerçekçiliğin tarihine doğru bir yolculuğa çağırıyor bizi yazar. Klasik Gerçekçilikten Rus Gerçekçiliğine, oradan Dostoyevski'nin Psikolojik Gerçekçiliğine ve Rus Gerçekçiliğinin zirvesi Tolstoy'a ulaştırıyor. Toplumcu Gerçekçilik ve Büyülü Gerçekçilik çıkıyor karşımıza ilerledikçe. Natüralizm ve Emile Zola, Varoluşçuluk ve Dekadan, Popüler Kültür ve Post Modernizm üzerine yazılara açılıyor sayfalar.

Özgür Güven ile sanat tarihine bir yolculuğa ne dersiniz? Yazar sizi bekliyor büyük bir sabırla, birlikte yürümek için.

O An

Elif Can şair yüreğinde donakalan An'lara doğru bir yolculuğa çıkarıyor bizi.

Zindanda bir şairin yüreği hangi An'ları ölüm-
süz dizelere dönüştürmek ister görmek ister-
seniz bakmalısınız O An'lara. Kimbilir neler
şırdır O An'a...

Sevilen ama görülemeyen yar yüzünde
donan An'dır. "Zamansızlıkta buluşuyoruz /
Kitap yapraklarındaki / anlatılan an'larda".
Aşktır, "İki insanın / tek insan olduğu an". Bir
fotoğraf karesinde gülümseyen yüzü ile Sul-
tan Sarı oluyor O An. "Çıktın yola / gözlerin
ışıl ışıl" diyerek Serpil oluyor O An. "Yüreğim
kanatlanır sana doğru / sığmaz olur kafesine"
yitirdiklerimize kavuşma isteğidir O An. Asit
kuyularında yakılan ama yok edilemeyenlere
takılı kalır An; "Götürdüler sevdiğimi / her
akşam gittiği yönden / bekliyorum gelir diye."
Beklenen sevgili de kalır o An. Nerde kemik-
leri, diye hesap soran yürekte...

Grizu patlaması sonucu Bursa'nın Ke-
malpaşa ilçesinde bir madende öldürülen 19
işçi ansına takılı kalır O An. Rojava olur, Ko-
bane olur daha sonra. Oradan, Haziran 2013
Gezi Ayaklanması savaşçılarına ulaşır. Ve "Pa-
ris'te üç fidan" olur O An. "Paris'te kanar üç
fidan / Fidan Sakineleşmiş / Sakine sarılmış
Leyla'ya" Paris'ten Ceylan'a doğru yola çıkar
şair yürek, artık Ceylandır o An. "Ayakta öl-
meye" diye haykıranların yürüyüşü olur.

Hiç karşılaşmamış olan yüreklerin özle-
minde Sibel olur. "Göremediğim / hüznü te-
bessümünün / boşluğu gözlerimde." Taş atan
çocukların sıkılı yumruklarından 10 Ekim'de

Ankara Garı olur O An "nereye gider / param-
parça gar / -feryat figan- /"

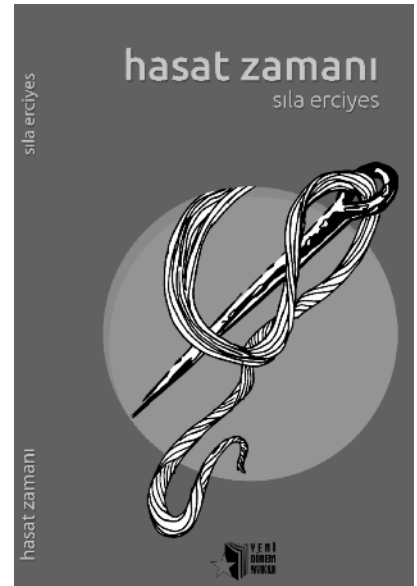
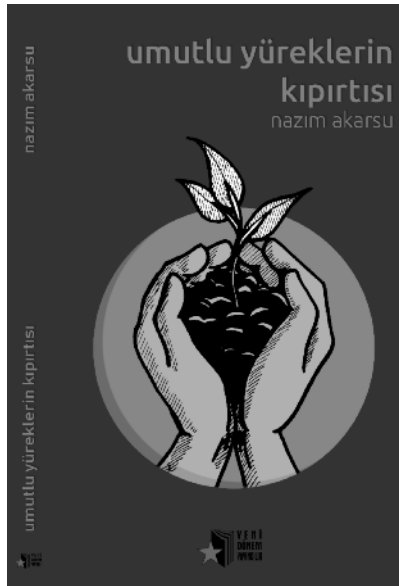
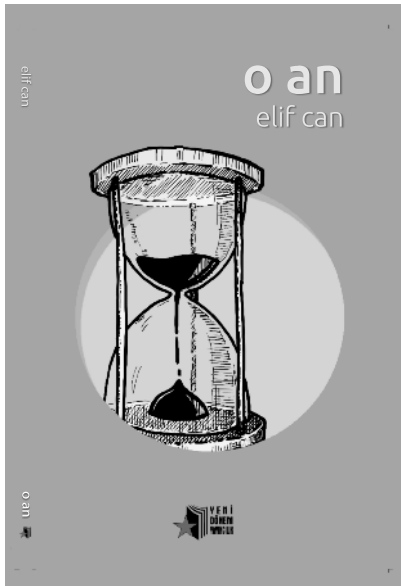
Umutlu Yüreklerin Kıpırtısı

Nazım Akarsu ilk şiir kitabında Bir Tu-
fandır Umut demişti. İkinci kitabıyla yeniden
umut diyor ve Umutlu Yüreklerin Kıpırtısı'yla
okurlarına sesleniyor. Umut kimi zaman dev-
rim oluyor dizelerinde, "Devrim / umutlu şar-
kısıdır yüreğimizin" kimi zaman yüreği
oluyor şairin umut, "Bazen de bir dolu umut
oluyordu / yüreği".

"Kırık dallara / umut aşıladım yine de"
der, umudu göremeyenlere "Mavi umutlar /
durur orada öylece" bak ve gör der "gülüm-
seyen maviyi" bahar kokulu umutları müjde-
ler. Her türden umutsuzluğa karşı, umut
insanda der, "Ama bir yerlerde ışılan / bir kor
parçasına / üfleyen / insan"

Şaire, "Neden şiir?" diye sorulduğunda,
"Çünkü yüreğim dolup taşıduğunda, içim de bir
şeyler çağıldığında, duygularımın, düşün-
celerimin akacağı bir kanal olması gereki-
yordu." diyor ve ekliyor: "Çünkü şiir yaşamın
kendisidir, aşkla, kavgayla, doğa ve insan sev-
gisiyle yoğrulmuş yaşam da bir şiirdir." Ve
"Aplansız bastırır şiir / şiir dağıtır kü rengi has-
retleri" diye ekliyor.

Umudu, "gülümseyen maviyi", "o eşsiz
çiçeği" arayan şairin yürek kıpırtısıyla birlikte
bir arayışa ne dersiniz. "Sana hasretimi taşı-

Kitapların imza günü

yan / kollarım çalındı benden” diyen şairin kolları olan şiirlerine yolculuğa...

Hasat Zamanı

Yazı yazmaya “sevgili günlük” diye başlayan günce tutarak başladım. Çocukluk ile gençlik arası o yıllar yaşamı, kendinizi, aşkı-sevgiyi, çevrenizde gelişen olayları anlama çabasının en yoğun olduğu dönemdir. Sistemli değildir yazılarınız. Çalakaledir çoğu zaman. Sevinir yazarsınız, üzülür yazarsınız, âşık olur yazarsınız. Hatta bazen inat eder, kendinizi disipline etmek ister, her gün yaşadığınız günün ayrıntılarını yazarsınız. Ama bir süre sonra vazgeçersiniz, çünkü günlük hayat sıkıcıdır. Hele de o yaşlarda ve küçük bir kentteyseniz. Birbirini tekrar eden günlerin neyi anlatılır ki der vazgeçersiniz yazmaktan. Kendinize yeni konular ararsınız. Okuduğunuz kitapları anlatmaya başlarsınız. İzlediğiniz filmleri... Görüşleriniz oluşmaya başlar, kendinize, yaşama ve geleceğe dair. “Neden kadınlar her yerde horlanıyor” diye sorarsınız. Neden insanlar açlık yoksulluk içinde yaşamak zorunda, diye düşünmeye başlarsınız. Her birimiz geriye dönüp günlüklerimize baktığımızda güleriz çocukça hallerimize ama yine de severiz o satırları. En önemlisi de şunu biliriz, bu çaba yazmayı öğrenme, yazı işçiliğini öğrenme isteğidir. Kendini ve çevreni yazı ile anlatma isteğidir. Yazar olursun ya da olmazsın, önemli olan bu değildir. Önemli olan sana ait birkaç satır bırakmaktır anılarını

kalicılaştırmak için.

Hasat Zamanı’nda günceler bulacaksınız ama bunlar “Sevgili Günlük” diye başlayan günceler değil. Gençliğin sorgulamaları da değil. Mücadele ile geçmiş yılların değişik zamanlarda yaşanmış, en etkili anlarıyla ilgili tutulmuş günlükler. Tutsaklık yılları, grevler, Gezi ayaklanması.... Ben de oradaydım diye tarihe not düşme çabasının ve olayları içerden anlatmanın dayanılmaz isteği... İsteğin itici

gücü de kim bilir belki de hafızanın unutmakla ilgili sorununa karşı bir direniş.

Yazmayı sevmek... yazarken rahatlamak... yazarken düşünmek... yazarken görüşlerine şekil vermek... Düzene sokmak aklını belki de...

Mahpusluk başka bir değer katar yazma isteğinize. Zorlayıcı olur, çünkü başka bir seçeneğiniz yoktur. Dostlarınızı, sevdiklerinizi özlersiniz mektup yazarsınız, gönderilmiş ya da gönderilmemiş. Aşk ve sevdâ sığmaz olur dört duvar arasına şiir yazarken bulursunuz kendinizi daha önce hiç yazmamış bile olursunuz. Dünyayı, olayları TV ekranından, gazeteden takip edersiniz, kendi kendinizle konuşsanız deli derler diye, oturur yazarsınız ne düşündüğünüzü. Hatta laf aramızda kalem tutmaktan, kalem işçiliğinden uzanırsınız. Bir bilgisayarınızın olmasını ve hızlı hızlı yazmayı istersiniz. Ama yasaktır. Tüm bunlardan dolayı her tutsak biraz şair, biraz yazar, biraz teorisyendir. Kimisi de çizer ve ressam. En çok onlara özenmişimdir Cin Ali’den başka bir şey çizemeyecek olan biri olarak. Bir de yanık türküler söyleyen dostlara.

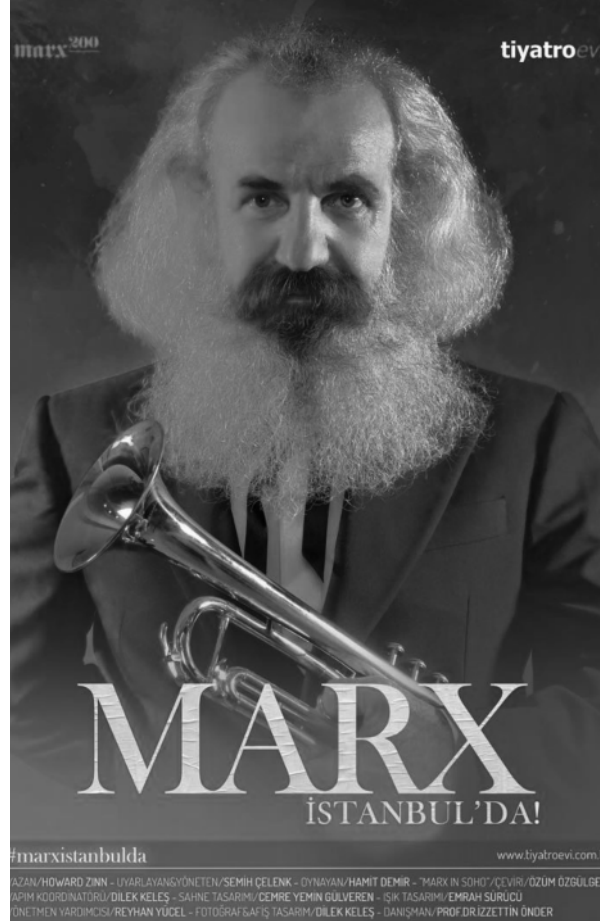
Hasat Zamanı dört bölümden oluşuyor. Birinci bölüm, Estetik ve Sanat başlığı altında Güzel-Olan ile Çirkin-Olan, Yüce-Olan ile Aşağı-Olan, Trajik-Olan ile Komik-Olan üzerine duruyor. “Gerçekliğin insanlar tarafından estetik özümlemesinin bilimi” bize “insanın çevresinde yatan, insanın pratik etkinliği içinde yarattığı ve gerçekliği yansıtan sanatta

saptanabilen tüm estetik değerlerin zenginliğini” sunuyor. İkinci bölüm, Edebiyat, Sinema ve Müzik Üzerine yazdığım yazılardan oluşuyor. Üçüncü bölüm Günceler, dördüncü bölüm ise Ütopyalar ve Gerçekler başlığını taşıyor. Yazılar tarih sırasına göre değil içeriğine göre bu dört bölümden birine alındı. Çok çeşitli konular üzerine yazılan yazıları bölümlere ayırarak konu bütünlüğü sağlamanın daha iyi olacağını düşündüğümüz için bu yöntemi denedik.

Marx İstanbul’da

201. yaşını bir tiyatro oyunu ile kutlamak isteyen Tiyatroevi, Hamit Demir’in güzel oyunculuğu ve makyaja ihtiyaç duymayan benzerliği ile Marx’ı İstanbul’a davet etmişler. Biz de gittik doğum günü partisi için. Howard Zinn’in 1999’da yazdığı oyun Semih Çelenk tarafından “Marx İstanbul’da” adıyla uyarlanmış. Öldükten sonra hakkında yapılan spekülasyonlara, fikirlerinin yanlış anlaşılmasına dayanamayan Marx, kısa süreliğine öte dünyadan bizim dünyamıza geliyor. O Soho’ya gitmek için dilekçe vermesine rağmen, Beyoğlu’nda bulunan eğlence kulübü Soho’ya gönderiliyor.

Marx, Beyoğlu’nda elinde müzik aleti ile bir sokak müzisyenidir. Çok kısa bir zamanı vardır. Bu kısa zamanda bize hem kendini anlatmak hem de yeni geldiği ülke olan Türkiye’de yaşananları anlamak zorundadır. “Ben Marksist değilim” diyerek başlıyor söze ve kendi hakkında yürütülen tartışmalara şaşırdığını ve ne kadar çok yanlış anlaşıldığını ekliyor sözlerine. Ve tek tek cevap vermeye çalışıyor. Geçmişe gidiyor. Jenny ve çocukları ile yaşadığı günlerin anılarına... Engels ile kadim dostluklarına, yoldaşlıklarına... Komünist Liga günlerine... Proudhon, Bakunin ve diğerleri ile yaptığı polemiklere... Sürgünlere... Büyük eseri Kapital’in yaratım sürecine... Ama geçmişte kalmıyor Marx, bize kendi gerçeğimizi, kapitalizmin bugününü de eleştirel olarak sunuyor. Biraz da dalga geçiyor bugün ile... “Aynen” diyerek... Dünyayı anlama ve kavrama uğraşında bize hep yol

gösteren Marx ile İstanbul’da buluşmak ve ona yeni sorular sormak isterseniz, bu oyunu mutlaka izleyin deriz.

Marx’ın yaka cebinde olan kırmızı mendil ise sürpriz yapmak için bekliyor olacak sizi. Ben izlerken, merakla mendilin oyuna nasıl dahil olacağını beklemeye başladım. Bir hikayesi vardı mutlaka! Sürpriz oyunun sonuna saklanmıştı. Rodrigo’nun gitar konçertosu eşliğinde mendil cepten çıkarıldı, sahnenin ortasında olan müzik aletinin üzerine bırakıldı. Sahne ışıkları kırmızı mendile odaklandı müzik eşliğinde. Mayıs’ın üç gülnü, Deniz, Yusuf, Hüseyin’i selamlayarak bitti oyun. Marx’ın doğum günü ile Denizlerin idamı arasında kurulan bu köprü, 5 Mayıs’ın 6 Mayıs’a bu şekilde bağlanması duygularımı nasıl etkiledi anlatamam. Bir kez de bu kurulan köprü için tebrik ediyorum oyunun tüm emekçilerini.

Herkese iyi seyirler diliyorum.

özgür güven

Madde Bilinç ve Tarih

Düşünce daha en başından insan beynine bağlı, onun bir ürünü olarak doğdu. Ama düşünce ifade edilmezse hiçbir anlamı yoktur; ifade edilmesi, yani dışarıya çıkması gerekir. Bunun tek yolu sesli ifadedir, dildir, konuşmadır. Sesin çıkması, konuşma halini alabilmesi için insanın gırtlak ve ağız yapısına, onunla birlikte bir de yayılabileceği bir ortama, yani atmosfere, havaya ihtiyaç duyar. Dilin kendisi de en az bilinç ve düşünce kadar eskidir. Dilden ayrı bir düşünceden söz bile edilemez. Dolayısıyla dil hem tek tek insanlar için hem de genel olarak bütün insanlar için gerçek, pratik bilincin kendisidir. Dil de düşünce de diğer insanlarla ilişki kurma ihtiyacının ve zorunluluğunun sonucu olarak doğmuştur. İnsanlar arasındaki ilişkinin hem aracı hem de sonucudur.

Buradan açıkça anlaşılacağı gibi bilinç pek çok yönden maddeye bağımlıdır. Madde den ayrı bir düşünceden söz etmek abesle iştiğal etmektir. Her insan daha doğduğu andan itibaren çevresinde konuşulan dille birlikte var olan yerleşik düşünceyi, bilinci de öğrenmeye başlar. Bu anlamıyla insan düşüncesinin önemli bir bölümü ona tarih ve toplum tarafından aktarılır.

Şimdi buradan bir sonuç çıkarabiliriz: Bilinç daha en başından toplumsal karaktere sahip bir ürün olmuştur. Bilinç dediğimiz olgu, en gelişkin madde olan insan beyninin bir ürünü olarak doğdu. Ve başlangıçta, insa-

nın en yakın duyuşsal çevresiyle ilgili bir bilinç olarak var oldu. Daha yeni yeni insan olarak kendisinin farkına varmaya başlayan insanın diğer insanlarla ve içinde yaşadığı ortamlarla, nesnelere ilişkisi ve bağı hakkında bir bilinç olarak var oldu. Diğer insanlarla ilişkisi, insanın toplumsal ilişkisidir; insan da insan bilinci de var olduğu sürece bu toplumsal karaktere sahip olacaktır.

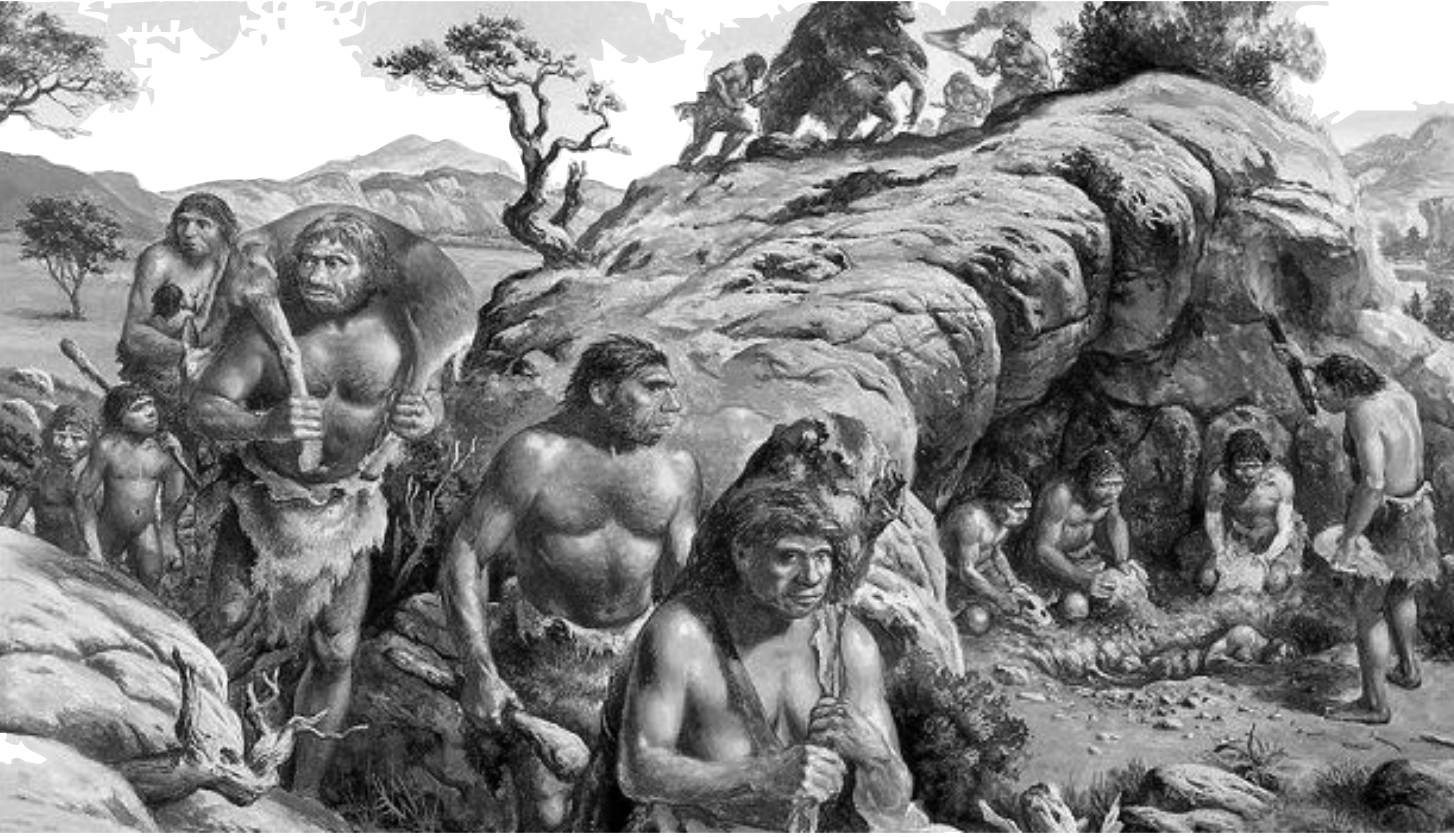
İlkel komünal çağın çok uzun bir dönemini kapsayan yüzbinlerce yıl boyunca insanın da tıpkı hayvanlar gibi sürüler halinde yaşadığı ve tıpkı hayvanlar gibi doğanın doğrudan etkisi altında kaldığı düşünülürse, bilincinin de başlangıçta doğaya dair bir bilinç olduğu ve bazı yönlerden hayvansal özellikler barındırdığı anlaşılacaktır. İşte bu bilinç biçiminin vardığı yer doğa dini olmuştur. İnsanlar avladıkları hayvanlara, suya, ağaca, taşla, velhasıl içinde yaşadığı doğal ortama bağılı olarak bu nesnelere kutsallık atfettiğı düşünceler geliştirmiştir. Doğal olarak bilinci de bunlara dair bir bilinçtir.

Doğa dini, insanın doğa karşısındaki tutumundan, konumlanışından başka bir şey değildir. Ancak bu tek yanlı belirlenen bir tutum, konumlanış değildir. Doğal koşullar ve yaşam biçimi de toplum biçiminin yapısında önemli role ve etkiye sahiptir. İnsanla doğa arasındaki bu özdeşlik, insanın doğa karşısında olduğu kadar, birbirlerine karşı sınırlı tutumlarının da başat nedenidir. Bu insan

doğa özdeşliğinden ve insanın dış dünyayla ilişkisinin sınırlı olmasından kaynaklanır. Çünkü bu aşamada insan henüz dış dünyayı etkileyip değiştirmeyi, doğayı, yasalarını açığa çıkarıp kontrol etmeyi öğrenmeye başlamamıştır. Doğa üzerinde etkin olan insan değil, insan üzerinde etkin ve egemen olan doğadır. İnsan ancak onun bir parçası olarak ve ona uyum sağlayabildiği kadariyle vardır. Doğa yasalarını bilmek ve ona uygun olarak doğayı etkileyip değiştirmek bir yana, doğanın kör güçlerinin etkisi altında bulunan insanın kendisidir. Bu durum insanın sınırlı da olsa çevresindeki diğer insanlarla ilişki kurma

artık iyice azalmıştır.

Burada yeri gelmişken değinmek gerekiyor. İlkel komünlerin gelişiminin belirli bir aşamasında, özellikle çözülme, dağılma evrelerine doğru mitolojiler ortaya çıkar. Bu mitolojiler, o dönem insanının doğaya, doğa olaylarına bakışını, korkularını, neler duyumsadıklarını yansıtır. O çağın insanların yaşam biçimini, yiyecek, içecek, barınma gibi zorunlu gereksinmelerini nasıl karşıladıklarını, bu yaşamsal sorunların çözümünde neler yaşadıklarını yine mitolojiler aracılığıyla anlatmışlardır. Mitoloji, bilinçli bir tercih, yaşananları anlatma ya da tarih yazıcılığı değildir.

zorunluluğu ve gerçekliği bilincini yaratır. Ki bu bilinç, insanın toplum içinde yaşadığı, toplumun bir parçası olarak var olduğu bilincinin de başlangıç momentumunu oluşturur. Bilinç bu aşamada, henüz toplumsal yaşamın kendisinde olduğu gibi hayvani yanlar da barındıran basit sürü bilincidir. İnsanla hayvan birbirinden ayrılmış, insanlaşma süreci henüz tamamlanmamış olsa da hayvansı özellikler

Ama insanlar korkularını, doğa karşısındaki yetmezliklerini ve bunu aşma çabalarını insanın çocukluk çağının verdiği hayal gücünün de etkisiyle mitoloji yoluyla anlatmaları ve bu unsurların aşılması çabalarının gösterilmesidir.

İnsanın evrimi bir anlamda doğa tarihinden ayrı bir insanlık tarihinin yapılmasını da ifade eder. Sürüler halinde yaşayan insan

ilk çağlarda her yönden doğanın etkisine açık, pasif bir canlı türüyken, tarihin öznesi de olamazdı. İnsanın hayvandan ayrılması üretici güçlerin gelişiminin belirli bir aşamasında bilinç üretiminin doğup gelişmesine vardı. Bunu hazırlayan insanın iki ayağı üzerine dikilmesiyle ortaya çıkan fizyolojik evrimi oldu. Ateşin keşfi ve beslenme biçiminin değişimiyle insan beyninin gelişimi hızlandı. Bilincin üretimi, yaşadıklarından öğrenme ve öğrendiklerini sonraki kuşaklara aktarma, insanın doğa karşısındaki pasif konumuna ve zayıflığına da son vermesinin yolunu açtı. Kendisini hayvandan ayıran ilk tarihsel eylemini gerçekleştiren insan bu adımıyla zorunlu

Her insan daha doğduğu andan itibaren çevresinde konuşulan dille birlikte var olan yerleşik düşünceyi, bilinci de öğrenmeye başlar. Bu anlamıyla insan düşüncesinin önemli bir bölümü ona tarih ve toplum tarafından aktarılır.

gereksinimlerini kendisi üretmeye başlamış, bu da insan beyninin gelişmesini hızlandırmıştır. Bu gelişme aynı zamanda insanın kendi tarihinin başlangıcı olarak ele alınabilir. Eduard H. Carr, "Tarih, insanlar zamanın geçişini, mevsimlerin değişimi, insan ömrü gibi doğal süreçlerin terimleriyle değil de insanın bilinçli olarak içine karıştığı ve bilinçli olarak etkileyebildiği belli olay dizilerinin terimleriyle düşünmeye başladığı zaman başlar" diyor. "Tarih nedir" de Carr, bunu söylerken insanın doğa karşısındaki pasif, edilgen konumundan çıkışını işaret ediyor.

İnsan bilincinin doğuşunu böylece belir-

ledikten sonra, şimdi de insanın ilk tarihsel eyleminden sonra kendisini hayvandan ayırmasının bilinç alanındaki gelişimini inceleyebiliriz. İnsanı hayvandan ayıran, bilincin yavaş yavaş da olsa içgüdü'nün yerini alması, Marx'ın söylemiyle "bilinçli içgüdü" olmasıdır. Henüz ilk biçimindeki sürü ya da kabile bilinci, emeğin üretkenliğindeki artışa, gereksinimlerin artışına, bunlarla beraber yaşanan nüfus artışına bağlı olarak bu ilk aşamanın ötesine sıçramış daha da gelişip yetkinleşmiştir. Başlangıçtaki ilk iş bölümü diyebileceğimiz soyun sürmesini amaçlayan cinsel ilişki nüfusun artışıyla birlikte bedensel güç, hızlı koşma, çeviklik vb. yeteneklerle, kimi yatkınlıklar ve tesadüflerle doğal iş bölü-

lümüne evrilir. Ancak iş bölümünün gerçek anlamda iş bölümü olabilmesi için avcı-toplayıcı topluluklarda olduğu gibi salt doğal iş bölümü olarak kalması yetmez. Asıl olarak kafa emeğiyle kol emeğinin ya da bir diğer söylemle düşünsel üretimle maddi üretimin birbirinden ayrılıp karşıtlaşmasıyla birlikte toplumsal iş bölümüne dönüşür. Bilinç, ancak bu andan başlayarak verili koşullardaki somut yaşamdan, pratikten ayrılarak var olabildi. Zaten yukarıda söz ettiğimiz mitolojilerin ortaya çıkışı da bu kopuş gerçekleştikten sonra oldu. Bu dönem büyücü, rahip, şaman, şifacı vb. ilk ideologların da ortaya çıktığı dönemdir. Kafa emeği ile kol emeği arasındaki bu ayrımın gerçekleşmesiyle birlikte bilinç artık maddi üretimden ve maddi dünyadan kopma olanaklarına kavuşur.

İş Bölümü ve Özel Mülkiyet

Maddeden özgürleşen bilinç artık felsefenin, dinin, ahlakın, ilahiyatın, teorinin yaratılmasında ve geliştirilmesinde etkin bir enstrüman durumuna gelmiştir. Bundan sonra düşüncenin, bilincin kendini gösterdiği felsefeden ahlaka kadar bütün varoluş biçimleri eğer somut yaşamla, pratikte var olan toplumsal ilişkilerle çelişkiye düşerse, bunun gerçek nedeni varolan üretici güçlerle üretim

ilişkileri arasındaki ilişkide aranmalıdır.

Burada artık bilincin kendi başına amacının ne olduğu ya da ne olmadığı hiç önemli değildir. Zira er ya da geç bir toplumsal sistemde üretici güçlerle üretim ilişkileri arasında çelişki kaçınılmaz olarak ortaya çıkar. Bu sınıflı toplumlar için eşyanın doğası gereği böyledir. Bu durumda felsefe, ahlak, din ya da hangi bilinç altında olursa olsun bilincin maddi yaşamla, toplumsal ilişkilerle çelişki içine girmesi de kaçınılmaz. Çünkü iş bölümünün gelişimi kafa emeği ile kol emeğinin karşılaşması, toplumdaki iş bölümünü belli bir sınıfın üzerine yıkarken (köleler, serfler, proleterler gibi) eğlence ve zevklerin büyük bölümünü de azınlıktaki egemen sınıfa vermiş daha doğrusu egemen sınıf bunları kendisine ayırmıştır. İlkel toplumun son dönemlerinde maddi yaşamdan uzaklaşmaya başlayan bilinç, kendisini maddi yaşamdan özgürleştirmekle de kalmaz, üretim ilişkileriyle üretici güçler çelişkiye girdiğinde sadece teorik alanda felsefe, din vb. ideolojik kurumların değil, devletlerin de ortaya çıkmasında etkin bir rol oynar.

İş bölümü daha doğuşundan başlayarak pek çok çelişkiyi içinde barındırır. İlk doğuşunda klan (aile) içinde doğal iş bölümü durumundayken, kısa sürede birbirine karşıt klanların kabilelerin ortaya çıkmasına neden olur. Neden sonuca, sonuç nedene dönüşüp birbirlerini etkiler, toplumdaki çelişkilerle birlikte iş bölümünün kendisi de gelişip derinleşir, kök salar. Bu süreç başlar başlamaz, toplumsal yaşamı hem nicelik hem de nitelik olarak değiştirir. Aile içinde ortaya çıkan doğal iş bölümü, embriyon halinde özel mülkiyettir. Kısa sürede kadının ve çocukların

birer köle, erkeğin efendi olmasına varır. Kadını ve çocukları erkeğin hizmetine koşar. Artık ortaklaşa emeğin ürünlerinin eşitsiz bölüşümü başlamıştır. Elbette henüz embriyon durumundaki bu kölelik gizli köleliktir; ancak bu primitif, kaba haliyle bile başkalarının emek ürünlerine el koymayı kapsamaktadır.

Şunu da belirtelim: İş bölümü ve özel mülkiyet aynı şeyin iki farklı biçimde ifade edilmesidir. İlkinde çalışmanın biçimi, eylemin kendisi üzerinden ifade edilirken, ikincisinde eylemin sonucu olan emek ürünleri üzerinden ifade edilmektedir.

İş bölümü, hayvancılık, tarım, ticaret, zanaatçılıkla birlikte iyice kökleşir.

Klan, kabile biçimindeki ilk topluluklar aşılmış, yerleşik yaşama geçmiştir. Üretici güçlerin gelişimi, nüfusun belirgin olarak artışı getirmiş, yerleşik yaşam köyü, köy kasabayı, kasaba ilk şehirleri doğurmaya başlamıştır. Toplumsal yaşam artık klan-kabile kabuğunu kırarak belirli bölgelerde dil birliği, coğrafi birlik, inanç ve kültür ortaklığı gibi halksal, etnik birliklere ve bu birliklerin birbirlerinden ayrılmış ve karşıtlaşmalarına evrilmiştir.

Yerleşik yaşama geçiş ve toplumsal olarak artı ürünün varlığı sınıfları doğurmakla kalmaz; bu ürünlerin stoklanmasını, denetimini ve toplanmasını düzenleyen ilk bürokratik kurumları yaratır. Aynı biçimde dışarıdaki gelecek tehditlere karşı topluluğu koruyan, ticaret yollarını ve kervanları koruyan askeri gücü de yaratır.

Bu dönemin en önemli değişikliklerinden biri de yukarıda kısaca değindiğimiz kadının ezilmişliğine varan cinsler arası eşitsizliğin yerleşmesidir. Avcı-toplayıcı topluluklardan yerleşik topluma geçişle birlikte

Kısa sürede kadının ve çocukların birer köle, erkeğin efendi olmasına varır. Kadını ve çocukları erkeğin hizmetine koşar. Artık ortaklaşa emeğin ürünlerinin eşitsiz bölüşümü başlamıştır. Elbette henüz embriyon durumundaki bu kölelik gizli köleliktir; ancak bu primitif, kaba haliyle bile başkalarının emek ürünlerine el koymayı kapsamaktadır.

erkeğin ekonomideki rolü belirgin biçimde artar. Tarım için gerekli güç yanında, sulama ve geniş ölçekli tarımın yaygınlaşmaya başlaması; çömlekçi çarkının icadıyla çömlekçiliğin geliştiği ekonomide erkeğin rolünün artması yaşanır. Bu durum bir yanıyla kadının ağır iş yükünün hafiflemesi gibi görülebilse de asıl olarak onu toplumsal yaşamda geri plana iter.

İş bölümü diğer şeylerin yanı sıra hem tek tek insanların ve ailelerin hem de birbirleriyle ilişki içinde olan diğer tüm insanların çıkarları; yani toplumun çıkarları ile bireyin çıkarı arasındaki çelişkiyi de açığa vurur. İş bölümünün olduğu yerde topluluğun ortak çıkarları denilen şey, çelişkidir. İş parçalanıp

karşıt ve yabancı bir konuma gelir. Bundan sonra her bir üretici toplum tarafından belirlenen ve değişmeyen tek bir çeşit ve kesin iş yapan duruma gelmiştir. Bundan sonra her biri kendi uzmanlaştığı işi yapmak durumundadır. Yaşamını sürdürebilmek için yapacağı başka bir iş, çalışma alanı yoktur. Ya balıkçdır ya çiftçi ya da marangoz vb. İş bölümünün gelişimi kasaba ve kent gibi yerleşim alanlarında hiyerarşik bir örgütlenmeye vardığı gibi, zanaatkar biçiminde üretimde de uzmanlaşmaya, mesleklerin birbirinden ayrılmasına varmıştır.

Emekçilerin kendi emeğinin dönüp kendisi üzerinde egemen olması, emek ürünleri-

bölüştürüldüğünde, işin bölüştürüldüğü bireysel emekçiler, üreticiler arasındaki karşılıklı bağımlılığı da artırır. İş bölümü, özel çıkarla ortak çıkar arasında bir ayrım ve karşıtılık yarattığı kadar, insanın kendi çalışmasının sonuçlarının kendisine yabancılaşmasını da yaratır. Emekçilerin kendi emeğinin sonucu olarak ortaya çıkan birikmiş nesnel emek, yabancı bir güç olarak emekçinin karşısına dikilir, emekçi kendi emeğinin sonucuna hükmedeceğine tam tersi olur, kendi emeğinin sonucu emek üzerinde egemen konuma gelir.

İş Bölümü ve Devlet

İş bölümü toplumsal üretimde belirleyici konuma gelir gelmez, artık birey olarak emekçinin emeği birbirinden ayrılır. Birbirine

nin yabancı bir güç olarak karşısına dikilmesi her bir emekçinin kendi yaşamına dair planlarını boşa çıkarıp hayallerini yıkması ile, toplumsal emeğin nesnel bir güç olarak örgütlenmesi aşamasına varılmıştır. Bu durum, tarihsel gelişmede belirleyici bir role ve öneme sahiptir. Bütün sınıflı toplumlarda var olan özel çıkar ile ortak çıkar arasındaki çelişkinin varlığı üzerinden ortak ya da genel çıkar devlet olarak örgütlenir. Devlet bir kere örgütlü bir güç olarak ortaya çıktıktan sonra, gerçek anlamda özel ve genel çıkardan ayrı ve bağımsız bir konuma yerleşir. Burada artık devlet, bütün toplumun ortak çıkarlarının koruyucusu gibi yanıltıcı bir görünüme bürünür. Toplumun içinden çıkan ve onun bir gücü olan devlet, artık bütün toplumun üzerinde ve ona yabancı bir güç konumuna gelir. Giderek

gelişen ve bütün toplumu kapsayan geniş ölçekli iş bölümü, ortak bir dil, ortak bir toprak ve diğer ortak çıkarlar gibi her bir ailenin ve topluluğun sahip olduğu bağlara dayanarak, yine iş bölümünün yarattığı bir türden topluluklar içinde ayrılıp karşıtlaşan ve içlerinden birinin şu ya da bu biçimde diğerleri üzerinde egemen olduğu sınıflara dayanan bir biçim alır. Artık devlet içinde yaşanan tüm mücadeleler, bütün tarihi gelişim süreci boyunca hangi biçim altında olursa olsun, esas olarak farklı sınıfların birbirlerine karşı verdikleri sınıfsal egemenlik, sınıfsal çıkar ve ayrıcalık edinme mücadelesinden başka bir şey değildir.

Aile içinde doğan iş bölümünün gelişimi artık sınıfları ve devleti ortaya çıkarmıştır. Devletin varlığı bir sınıfın egemenliği olmakla birlikte hem gerçekten toplumda ortak olan hem ortak olduğu sanılan hem de kesintisiz olarak bunlarla çatışma içinde olan özel çıkarlar arasındaki problemlere, sorunlara müdahale etmeyi, denetlemeyi ve kontrol altında tutmayı gerektirir.

İş bölümü ve el birliğinin bir araya gelişimi üretici güçlerde muazzam bir gelişme aşamasına sızramayı getirir. Ancak buradaki elbirliği gönüllü değil, sanki doğal bir zorunluluk gibidir. Birikmiş nesnel emeğin egemenliğinde bir araya gelen her bir emekçi için bu güç, kendi emeklerinin, kendi çalışmalarının birleşik gücü olarak görülmez. Aksine, kendilerinin dışında var olan; nasıl olduğu, gelişiminin ve yöneliminin nereye doğru olduğu hususunda hiçbir fikre sahip olmadıkları bir güçtür. Artık emekçinin sahip olmadığı her birinin iradesinden bağımsız bir güçtür, hatta bizzat birey olarak her bir emekçinin üzerinde egemen olan, onun iradesini de yöneten bir dizi gelişim aşamasına sahip özel bir güçtür.

İş Bölümünün ve Özel Mülkiyetin Aşılması

Tarihsel gelişmenin belirli bir evresinde ortaya çıkan iş bölümü tarih boyunca gelişimini sürdürerek önce maddi üretimle bilinç üretimini birbirinden ayırıp karşıtlaştırdı;

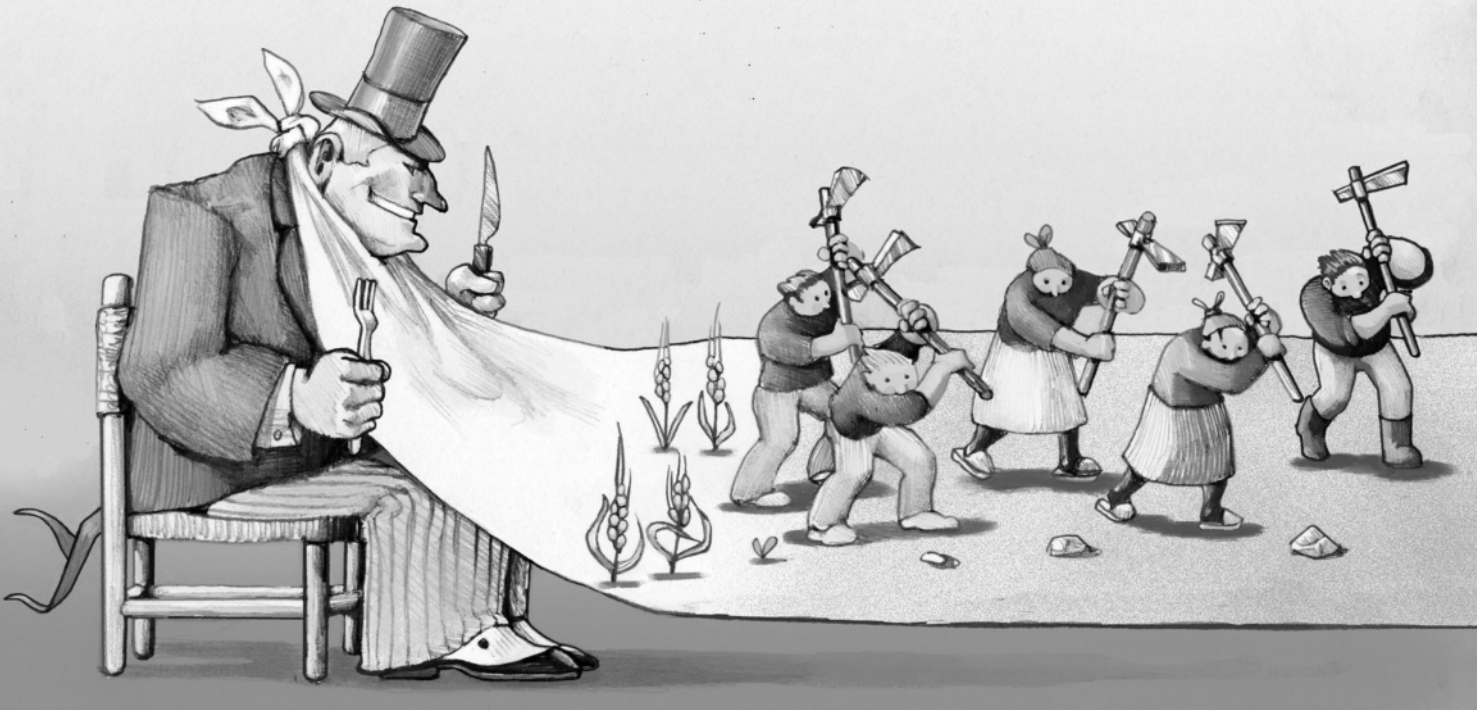
Üretici güçlerin gelişiminin bugün geldiği düzey, bütün insanların gereksinimlerini karşılamaya yetebilecek üretim yapabilmemesinin koşullarını yarattı.

sonra da sınıfları ve devleti yarattı. Üretici güçlerin gelişimiyle üretim ilişkileri arasındaki çelişki her defasında yeniden ve daha üst biçimlerde tekrar tekrar ortaya çıktı. Bu çelişkinin keskinleştiği her aşamada toplumsal devrimler yaşandı. Bütün bu tarihsel evrim boyunca üreticinin emekçinin konumu da değişti. Emekçi önce kendi emeğinin, emek sürecinin ve emek araçlarının efendisiyken, ürettiği ürünlerin mülkiyetine sahipken, bu durum diyalektik olarak karşıtına dönüştü. Kölenin emeğinin sonuçları da kendisi gibi tamamen sahibine aitti. Serfin ürettiklerinin büyük bölümü senyöre aitti. İşçinin emeğinin sonuçları da kapitalistlere aittir. Kölelik ücretli köleliğe evrilmiştir. Basit el birliği ve manifaktürden sonra büyük sanayi ve makineli üretimin gelişmesi emekçiyi parça işçiye, makinenin bir uzantısına dönüştürdü, kendi emeğine ve emeğinin sonuçlarına tamamen yabancılaştırdı. Nesnel emek, canlı emeği boyunduruk altına aldı. İş bölümü ve el birliğinin gelişimi makineli üretim ve büyük sanayi aşamasıyla birlikte dünya pazarını yarattı. Kapitalizm bütün dünyaya egemen olan küresel bir sistem oldu.

İş bölümünün ve yabancılaşmanın aşılması ise pratik bir süreçtir. Bu pratiğin hayata geçmesi, bütün bu yabancılaşma, ayrışıp karşıtlaşma sürecinin olgunlaşmasına, aşılabilmesi için gereken maddi ön koşulların birikmesine bağlıdır. Toplumdaki yabancılaşma ve sınıf karşıtlığına varan ayrışmanın ilk nedeni olan iş bölümünün ortadan kalk-

ması için önce kapitalist özel mülkiyetin ve bununla birlikte son sınıflı toplum olan kapitalizmin ortadan kaldırılması, kafa emeği ile kol emeği arasındaki çelişkinin çözülmesi gerekiyor. Bunu gerçekleştirebilmenin iki temel koşullarından ilki, toplumun büyük çoğunluğunun mülkiyetten koparılması, mülksüzleştirilmesidir. Diğerisi ise mülksüzleşmenin kaçınılmaz bir sonucu olarak toplumsal üretimin asıl yükünü çeken ücretli emekçinin kendi yarattığı uygarlığın nimetlerinden yararlanması durumuna gelmesi, kendi eme-

kılmıştır. Eğer üretici güçler bütün insanların gereksinimlerini karşılayabilecek kadar gelişkin olmasaydı, bugün insanlığın daha ileri gitmesini engelleyen kapitalizm aşılabilirse bile zorunlu gereksinimler için çatışma yeniden başlayacak Engels'in sözünü ettiği 'o kısır döngü' tekrarlanabilecekti. Ancak üretici güçlerin özgürce gelişebilmesinin önüne bir engel olarak dikilen kapitalist özel mülkiyet ve kapitalizm aşılar ve sınıflar ortadan kaldırıldığında böyle bir riskin artık ortadan kalkmış olduğunu söyleyebiliriz.

ğiyle yarattığı zenginlik ve kültür dünyasıyla çelişki içine girmesi gerekir, bu yabancılaşma ve çelişkinin artık daha fazla sürdürülemez, katlanılmaz derecede olgunlaşıp keskinleşmesi gerekir. İşte bu çelişki bugün artık yeterince olgunlaşıp keskinleşmiştir. Üretici güçlerin gelişiminin bugün geldiği düzey, bütün insanların gereksinimlerini karşılamaya yetebilecek üretim yapabilmesinin koşullarını yarattı. Buna karşın dünya nüfusunun önemli bir bölümü yokluk, yoksunluk ve sefalet içinde bir yaşama mahkûm edilmiş; yine önemli bir nüfus açlık belasıyla baş başa bira-

İnsanın bugüne kadarki bütün tarihi, üretici güçlerin tarihsel olarak içinde bulunduğu aşama tarafından belirlenen, sonra kendisi de üretici güçleri belirleyen bu evrimin gelip dayandığı yer burjuva toplum oldu. Bu toplumun ön koşulu ve temeli ise basit aile ve kabile sistemi olarak bilinen birleşik aileydi. İlkel topluluktaki her klanın nasıl bir mağarası varsa, daha sonraki göçebe topluluklarda da her ailenin bir çadırı vardı. Özel mülkiyetin evrimi, birbirinden kopuk durumdaki bu ev ekonomisini zorunlu yapmıştı. Tarımla uğraşan halklar açısından topraktaki özel mülki-

yeti nedeniyle toprakların ortaklaşa işlenmesi, ekilip biçilmesi nasıl olanaksızsa, aile ekonomisinin ortaklaşa olması da aynı biçimde olanaksızdı. Yerleşik hayata geçiş ve şehirlerin kurulması, ekonominin evriminde muazzam bir gelişme yarattı. Daha önceki bütün tarihi gelişmede esas olan tek tek ekonomilerin ortadan kalkmasını hazırlayan bu oldu. Bu gelişme dünya ekonomisi olarak kapitalizmi yarattı. Kapitalizm ortaya çıkmadan üretici güçlerin gelişimi daima sınırlı kaldı, üretimdeki toplumsal karakter yeterince gelişme olanaklarından yoksun kaldı. Bu gerçekleşmeden, yani üretimin kendisi kolektif bir karakter kazanmadan kolektif mülkiyet temelinde ortaklaşmış üretici güçlerin büyük gelişimi de mümkün değildi. Bu durumda halkın yaşam düzeyinin sürekli yükseltilmesi ve refahının sonsuz gelişimi hayal bile edilemez. Ancak bugün bile tek tek ekonomilerin tamamen ortadan kalktığından söz edilemez. Bunun olabilmesi için küçük mülkiyetin ya da aynı anlama gelmek üzere ailenin ortadan kalkması gerekir.

Burjuva toplum dediğimizde anlaşılması gereken tarihsel toplumsal olarak belirli bir gelişme aşamasındaki (kapitalizm koşullarındaki) insanların maddi ilişkilerinin tamamıdır. Burjuva toplum, bu gelişme aşamasının ticaret ve sanayi alanlarının tamamını, yani tüm ekonomik yaşamı kapsar. Bu anlamıyla devletin ve ulusal çerçevenin çok ötesine geçen bir içeriğe sahiptir. Ama aynı zamanda burjuva toplum, kendisini içeriye karış bir devlet olarak örgütlemek durumundadır ve aynı biçimde dışarıya karşı da kendisini ulusal görünümlü bir örgütlenme olarak kabul ettirmek durumundadır. Burjuva toplum gerçek gelişmesini burjuva sınıfın gelişimine bağlı olarak sürdürse de özel mülkiyete dayalı üretim ilişkilerinin köleci toplumdan ve feodalizmden sonraki gelişme aşaması olarak 18. yüzyılda ortaya çıktı.

Burjuva toplumun aşılması sadece burjuvazinin sınıf egemenliğinin yıkılması olarak algılanamaz. Burjuva özel mülkiyetin kültürel, hukuksal, ahlaki, her yönden aşılmasını, burjuva değer yargılarının ve yaşam biçiminin,

alışkanlıklarının toplum yaşamından silinmesini de kapsar. Bugün içinde bulunduğumuz çağ, burjuva toplumun aşılma çağıdır. Ki, bu ancak kapitalizmden komünizme geçişle mümkündür. Bu anlamıyla ele alındığında komünizm, günümüzdeki durumu, kapitalizmi ortadan kaldıran, kaldıracak olan gerçek hareketin kendisidir. Bütün bir tarihsel evrimin hazırladığı bu hareket kapitalizmin yarattığı toplumsal koşullardan doğduğu gibi, bugün var olan emperyalizmin yeni evresinin yarattığı koşullardan da beslenerek gelişmesini sürdürmektedir. Kapitalizmin yol açtığı üretici güçlerin dünya ölçeğinde gerçekleşen bu büyük gelişimi olmasaydı, bütün insanlar arasında var olan bugünkü evrensel ilişki de kurulamazdı. Bugün artık dünyanın hiçbir bölgesi diğerlerinden yalıtık değil. En ücra bir bölgede gerçekleşen bir önemli olaydan anında bütün dünyanın haberi olabiliyor. Bugün kapitalizmin kendi sonunu hazırladığı, üretici güçleri kapitalist özel mülkiyeti ortadan kaldıracak kadar geliştirdiği, kendi son sınırlarına dayandığı üretici güçlerin artık bu dar kabuğa sığmadığı bir süreç yaşıyoruz. Kapitalist sermaye birikimi yasası yeryüzündeki bütün halklar arasında mülksüzleşmeyi alabildiğine geniş bir tabana yaymış, dünya nüfusunun büyük bir bölümünü mülkiyetten arındırmıştır. Kapitalizmden komünizme geçişin maddi ön koşulları tarihte hiç olmadığı kadar oluşmuş, ortaya çıkmış, yerel, bölgesel ya da ulusal bölünmeye uğramış üreticilerin yerini küresel ölçekte evrensel, tarihsel emekçiler, yani proletarya almıştır.

Kapitalist özel mülkiyetin çocuğu ve mezar kazıcısı olan proletarya bir sınıf olarak ancak evrensel, tarihsel olarak var olabilir. Bu, proletaryanın gerçek hareketi olan komünist hareketin de evrensel, tarihsel bir hareket olarak enternasyonal bir hareket olarak var olması demektir. Ve insanın gerçek tarihi, burjuva toplum aşıldıktan sonra, ancak bu eşik atlandıktan sonra başlayacaktır. Bu hareketi gerçekleştirebilecek olan tek sınıf, üretim araçları karşısındaki konumu ve üretimdeki yeri nedeniyle sadece proletaryadır.

selah özakın

*ağır kokulu mezarında Tutankamon'un
tutsak tanrılarla tanıştırdılar beni
bileklerine geçirilmiş geçmişten yorgun
seçmekten ve seçilmekten yoksun
kalakalmışlar mumyalanmış zamanda*

*sonra
boynunlarında kesilmiş kararlarıyla
Keops'u zamana taşımaya hükümlü köleler gördüm
bütün zamanlara uyarlanmış ağır zincirler vardı ayaklarında
piramidleri göğe taşıyorlardı
yüzleri yoktu
iskeletlerinden okunuyordu yorgunlukları
geceleri
yeni köleler üretmeye yatıyorlardı
aşkı tanımıyorlardı*

*birden
yuvarlanıverdim zamana
zor sorular geldi aklıma
hangi Ramsesler daha zalim acaba
kendini geleceğe taşıtanlar mı
geleceği çalanlar mı
acaba hangi köleler daha zavallı
geçmişte kalanlar mı
gelecekte de köle kalacaklar mı
zamanımdan utandım
şimdiki tanrıların yanında
çok masum kalmıştı Ra*

7 Ekim '08

temade çınar

Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri

Ya Bugün Ya da Hiç

Sessizce yanındaki koltuğa oturdu kadın. Kocaman eller elinin üstüne kondu. Diğerlerinin ona kıskanarak, kızarak ya da anlamsız bakışlarına bir göz attı. Evin üst katlarından ayak sesleri geliyor. Adam kafasını sertçe kaldırıp kızgın kızgın tavana baktı. Sarı, emri almışçasına koşarak yukarı çıktı. Bir iki fısıldaşma sonra ayak sesleri dindi. Yukarıdakiler de merdivende ip gibi dizilip sessizce aşağı indi. Yine herkes gün doğumunda, küçük bölüklere ayrılip işlere koyuldu. Bir grup temizliğe, yemeğe, toplamaya girişti. Bir Gri kapının önüne, Adam'ın karşısına geçip çikanları kontrol ediyor. Adam'ın beğenisini aldığı belli.

Dışarıda bir Gri daha var. O da görev başında. Su getirmeye gidenler, odun kesenler, hayvanlara bakanlar, toprakla uğraşanlar, evin onarımı ve çevresine çeki düzen verenler, alet edevatın, malzeme ve dokumaların yapıldığı işliklere yönelenler gruplar halinde sessizce yola koyuluyorlar.

Her birinin bir ismi olsa da Adam onları renklerle isimlendirmeyi tercih ediyor. Ne de olsa burası onun çiftliği ve burada bulunan herkes ona ait. Kahveler, kâhyalar, iş bilenler... Griler onun en güvendiği bekçiler. İş bilmezler. Yeşiller tarafsız olanlar. En kalabalık kesim bunlar. Sarılar arabulucular. En tehlikeli grup Kızıllar. Kızılları tespit etmek, ortaya çıkarmak ve cezalandırmak bütün grup üyelerinin

görevi. Tabii gelecekte bir Kızıl olma potansiyeli taşıyan Yeşilleri de öyle. Biz Adam'a ve diğerlerine kimin hangi renk olduğunu bildiğimizi duyurmadan hikâyeye devam edelim.

"Kama'yı nereye sakladın?"

"Güvende." Eliyle ışık tezgâhının altını gösteriyor.

"Hey siz, ne konuşuyorsunuz öyle? İşinize bakın!"

"Şu Yeşil Grilere geçmiş, dikkat et!"

"Şşşt!" dedi Sarı sessizce.

Dışarıda bir gürültü koptu. Gri, kapıdan baktı. "Ah şu Kızıllar bir rahat durmuyorlar." İçeriye göz gezdirdi. Kafasını kaldırıp ilgilenen yok. Herkes işinde. Bu iyi. Kendisiyle gururlandı. Odunculardan biri ana kapının önüne ensesinden tutulup atıldı. Adam dışarıda ellerini beline koymuş uzun uzun bakıyor. "Götürün" işareti yaptı bir süre sonra başıyla. Etrafa göz gezdirdi. Herkes işinde. Döverek götürüp ağaca bağladılar. Hepsi daha çok vurduğunu Adam'a göstermek için yarışıyor.

Ağaçlar yapraklarını dökmeye başlamış. Önünden geçenler fark ettirmeden bakıyor ağaçtaki yaşlı Kırmızıya. O da niyetlerini anlamaya çalışıyor. Yeşil diye tabir edilenler arasında Kızıl olabilecekleri kestirmeye çalışıyor bakışlarından. Yaşlı Kızıl kaç kez bağlandı bu ağaca hatırlamıyor.

Kışlık yem için otları biçen orakçılar kontrolden uzaklaşıyor.

“Benim de bir eşim, çocuğum olsun istiyorum.” diyor genç orakçı.

“Eskiden eşlerimizi de Adam seçerdi. Şimdi sizin seçmenize izin veriliyor. Seç birini evlen. Ne sızlanıp duruyorsun!”

“Ama bu Adam'a bir köle daha dünyaya getirmek istemiyorum. Özgür olsun istiyorum.”

“Karnın tok, yatacak bir yerin var. Daha ne istiyorsun. Bak şuraya!” otları biçerken karşı tepenin üstüne kadar çıkmışlar. Orakçı yıllardır tek bir sorun yaratmamış yaşlı bir adam. Oğluyla çalışmasına bundan izin veriyor. Hatta uzaklaşmasında bile sakınca görmüyorlar.

“Baba, biz çoğunluğuz. Burada Adam'la birlikte yüz yirmi üç kişi yaşıyor. Yirmisi onlar olsa yüz biziz.”

“Saçmalama, yüzün içinde kaç kişiye güvenebilirsin. Şu yaşlı Kırmızıya bak. Yaşamının yarısını o ağaçta geçirdi. Karısı o ağaçta öldü. Öyle yetenekli bir kadındı ki... Kışlık-

yazlık bütün hepimizin üstüne tam oturur elbiseler biçer, dikerdi. Adam için bulunmaz terziydi ama ne oldu, onu kışın ortasında o ağaçta ölünceye kadar aç bıraktı. Birkaç kişi yeltendi ona bir şeyler götürmeye, onları da bağladılar. Başka kimse dönüp de bakmadı. Bana bak, biriyle evlen, odanı döşe, çocuklarını büyüt, hiçbir şeye karışma. İyi bir orakçı olacaksın sen. Senin de ayrıcalıkların olacak.”

“Ne ayrıcalığı baba, tepelere çıkmak mı? Kahverengi ya da Gri olmak mı? Buradan kaçayım diyorum, her yer böyle. Zaten bir yerden kaçtın mı herkes sana şüpheyle bakar, seni almaz. Tek yolumuz var Adam'ı ve yanındakileri halletmek.”

“Deli deli konuşma. Kim sokuyor bunları senin aklına?”

“Çok uzaklarda insanların özgür olduğu, öyle renklerine göre ayrılmadığı çiftlikler varmış. Ama oralara gitmek değil mesele, yaşlı Kızıl böyle diyormuş.”

Orakçı hırsla döndü oğluna “Yaşlı Kızıl ben kendimi bildim bileli hep aynı şeyi söylüyor. Anlamıyor musun, bak şuraya!” aşağı-

daki işliklerde, tarlalarda, avluda çalışanları gösterdi: “Çoğunluk dediğin nedir? Onlar çoğunluk. Kimseye güvenemezsin. Biz de uğraştık zamanında. Bazı haklarımız varsa o uğraşlar sayesinde. Yaşlı Kızılı neden öldürmüyorlar biliyor musun? Nasıl oldu da iki öğünden üç öğüne çıktı yemekler? Akşam yatacak düzgün bir yerimiz oldu onca çaba sonunda. İstedikimizle evlendik. Kendi ailemize ait bir odamız bile var. Daha ne istiyorsun?” Oğul sustu. Babasını bu kadar hiddetlendirip dikkatleri üzerine toplamak istemiyordu. Yaşlı Kırmızıya yaklaştırmıyorlar o da kimseye güvenip içini açamıyordu. Öğlen yemeği kampanası çaldı. Hızlıca aşağı indiler. Yan yana dizilmiş kuyulardan su çekip yüzünü yıkayanlara katıldılar. Yeşillerin yemekhanesinde Griler de yemek yiyordu. Ama onların masası ayrı, birkaç çeşit fazlaydı. Genç orakçı elindeki “ölmeyecek kadar” yemeğine baktı sonra içeriye baktı “Keşke bir bakışta kimin Kızıl, kimin Gri olduğunu görebilecek gözlerim olsaydı.” diye düşündü.

Yaşlı Kızıl'ı konuşuyor kimileri, “Canım, bu kadar da olmaz ki, nesi eksik? İlla itiraz edecek.”

“Ne yapmış yine?”

“Grinin birisine çelme takıp düşürmüş sonra da elindeki tahtayla kafasına vurmuş. Sizin köleniz olmayacağım diye bağırması yandan.” Anlatanda hafif bir memnuniyet fark etti genç. Hemen düzeltti kendini anlatan. Gence baktı, genç gözünü kaçırdı.

“Cık cık cık”lar, “bu yaşlı Kızıl iflah olmayacak” türünden baş sallamalar arasında genç anlatanı gözüne kestirmişti.

Kahverengiler ayrı bir yemek odasında ziyafet çekiyorlardı. Adam ise onun özel bahçesinden, çiftliğin en iyilerinden oluşan sofrasında kadınla birlikteydi.

Yemekten sonra bir Kahverengi Adam'ın yanında... Bir masaya eğilmiş konuşuyorlar. Kahverengi masaya bir harita sermiş, anlatıyor. Kimlerin Kızıllara baktığını, kimlerin Grilere karşı saygıda kusur ettiğini, Kızıl olma ihtimali olanları sayıyor.

“Sarılar ne durumda?”

“Onları daha rahat konumlara yerleştiriyoruz.

Kırmızılar fark etmekte de diğerlerini sakinleştirmekte de ustalar. Neredeyse Griler kadar Sarı var. Sorun yok.”

“Tamam. Yaşlı Kırmızıya iyi bakın. Ona bakanları da izlemeye alın. Dikimevindeki kadınlara dikkat edin.”

“Bir de Kahverengiler içinden birileri akşam bir kuzuyu kestirmiş. Ziyafet yapmış, içmişler.”

“İkaz edin ama sert olmasın. Bizimle ilgili bir sorunları var mı?”

“Hayır, bize bağlılar.”

“İyi o zaman bırakın yesinler. Bir eğlence düzenleyin bu akşam. Biraz gevşesin herkes.”

Kahverengi gitti. Adama meyve tabağı geldi. Kadın kıyafetlerini, saçlarını değiştirmiş. Yanına oturdu.

Dikimevi her zamankinden daha sessizdi. Dışarıdan gelen yüksek sesli müziğin oynaklığıyla onların bu kaskatı durumunun tezatlığı hemen göze çarpıyordu.

“Kızlar, akşama eğlence var. Hadi yine iyisiniz.” diye içeri girdi bir Gri kadın. Kadınlar kafalarını makinelerine, işlerine gömmüş harıl harıl çalışıyorlar. Kadınlardan biri “Hadi sallanmayın, kış geliyor, yetişecek çok iş var. Bunlar bitmeden eğlence meğlence yok.” diye seslendi gür sesiyle. Gri kadın onun önüne

Demirhanede gözler birbirine bakıyor. Sarılar, “Sakin bir şeye kalkışmayın. İnsanlar hazır değil. Kıyım yaşanır. Sakin olun. Yenilmemiz kaçınılmaz. Daha öncekileri hatırlayın. Güçlerimizi heba etmeyin. Sakin olun!” deyip duruyorlar. Demirciler seraların çadır demirlerini yapıyorlar. Çekiçler demirlere her zamankinden daha sert vuruyor.

geçti.

“Canikom yoksa yaşlı Kızıla mı üzülüyorsun, ne demek eğlence yok. Herkes eğlencecek, Adamımızın emri böyle.”

“Eğlenceye herkes gitsin istiyorsan bizi oyalama. Bu işler bitecek. Emir böyle.”

Gri kadın dışarı çıktı, Kahverengilerden birine yaklaştı, gözleriyle dikimevindeki kadını gösterdi, Kahverengi not defterine bir şeyler karaladı. Gri kadın açık kapıdan içeriyi süzerek “Görürsünüz siz!” bakışı attı.

Akşama doğru geniş avlu boşaltıldı, kıyafetler değiştirildi, süslemeler yapıldı, masalar dizildi. Ortaya Adam, yanlarına Kahverengiler, sonra Griler ve diğerleri masalara yerleştiler. Adam hiçbir şeyden sakınmamış bir sığır kestirmiş, sofrayı donattırmıştı. Onun bonkörlüğüne dualar edildi. Övgüler dizildi. Parlak kıyafetli, parlak makyajlı gösterişli şarkıcılar, çalgıcılar ona besteledikleri şarkıları söylerken herkesi eşlik etmeye çağırdılar. İlerleyen saatlerde Adam eğlencenin anlam ve önemini anlatıp Yeşillerden birini Grilere kattığını ilan etti. Alkışlar, şaşkınlık, hayranlık, kıskançlık mırıltıları... Sonra Adam ve kadın içeriye girdiler. Herkes birbirini ısrarla dansa kaldırdı. İçildi, eğlensildi. Eğlenenler, eğlenmeyenler not edildi. Ertesi gün iş vardı, masalar toplandı, avlu boşaltıldı. Gece avluda yaşlı Kızılla yeni Gri kaldı. Gri, eğlencenin baş kahramanı olarak şarapları kafaya dikmişti. Gözleri ha kapandı ha kapatacak...

Gün ağarırken dışarıdan bir ses dalga dalga içeriye kapladı. “Yaşlı Kızıl kaçmış!” Bir demircinin de yerinde olmadığı hemen anlaşıldı. Genç, demircinin masada konuşan olduğunu anladı, yatağını düzeltirken yastığının altında bir not buldu. Yeni Gri ne olduğunu anlayamadan yaşlı Kızılın yerine bağlandı.

Adam herkesin her zamankinden daha yavaş hareket etmesine sinirlendi. Herkes birbirinin gözüne bakıyor, sanki bir türlü bir sıraya giremiyorlardı. Griler onları itiştiyor, tartaklıyordu. Biri dikimevindeki kadını yere fırlattı. Kadınlar bir dalgalandı bir durdu. İşlikler doldu. Sular taşınmaya, odunlar dizilmeye, tarlalar biçilmeye başlandı. Griler,

Kahverengiler koşturup duruyor kulaktan kulağa fısıldaşıyor, ellerindeki kâğıtları karalıyorlar.

Öğleye doğru gönderilen atlılar geldiler. “Gitmemişler, burada bir yerde olmalılar.” dediler. Kulaklar kabartıldı, haberler aktarıldı.

Demirhanede gözler birbirine bakıyor. Sarılar, “Sakın bir şeye kalkışmayın. İnsanlar hazır değil. Kıyım yaşanır. Sakin olun. Yenilmemiz kaçınılmaz. Daha öncekileri hatırlayın. Güçlerimizi heba etmeyin. Sakin olun!” deyip duruyorlar. Demirciler seraların çadır demirlerini yapıyorlar. Çekiçler demirlere her zamankinden daha sert vuruyor.

Dikimhanede kadınlar harıl harıl kış seraları için çadırları dikiyorlar. Dikilmiş çadırlar ambarın arka tarafında tavana kadar yığılmış. Yeni dokunan kumaşlar hızla dikiliyor ve yığına ekleniyor. Genç orakçı babasına bakıyor “Duyuyor musun?”

“Neyi?”

“İş sesleri ne kadar yüksek geliyor? Hiç insan sesi yok. Herkes nasıl da hırsıyla çalışıyor?”

“İyi ya işte, herkes işinde gücünde...”

“Hayır baba, bugün buradan çok uzaklaşmalıyım, bir şey var.”

“Yine mi hayal kuruyorsun. Hiç bir şey yok işte. Durgun suda fırtına koparıyorsun. Hadi işine bak.”

“Lütfen baba, bugün çok uzaklaşmıyorum.”

“Peki peki, zaten avluyu temizlemek lazım, hadi işine bak.”

Öğle yemek saati gelmiş hala kampana çalmamış. Griler, Kahverengiler bazı Yeşillerle birlikte her yeri altüst ediyor arıyorlar. “Nereye saklanabilirler, neredeler?” diye birbirlerine soruyor, diğerinden önce bulabilmek için yarışıyorlar. Biri içerden çıkıp bağırıyor: “Kaçaklar bulununcaya kadar yemek yok! Görüp de söylemeyen olursa onlarla birlikte bağlanacak!”

Ses her yerde çınlıyor. Herkes birbirine soru sorarcasına kısaca bakıp işe devam ediyor. O gün hiç mola verilmedi. Bağırma, hakaretler, çıkışmalar hatta birkaç tekme tokat... Griler hem kaçakları aramak hem de kalanları

takip etmekten iyice gerilmişler. Kahverengiler de onları azarlayıp duruyor. Dişler, yumruklar sıkılmış, açlık, yorgunluk kafalara vurmuş.

Akşama doğru dokumacılardan bir gü-rültü yükseliyor. Sonra demirciler ve tarladakiler, hayvanlara bakanlar... Bir anda takip edilmesi mümkün olmayan bir karmaşa... Adam böyle durumlarda taraçaya çıkar bir anda ortalık sakinleşiverirdi. Adam ortada görünmüyor. Karmaşanın nasıl başladığı hayli bir çatışmadan sonra

anlaşıyor. Kadınlar çadırları koydukları yığınları aratmıyorlar. Kaçaklar orada saklanıyor diye bütün Griler, Kahverengiler oraya toplanmış. Kadınlardan birkaçını yere sermişler. Kadınlar da iş makaslarıyla oracıkta indirmişler bir kaçını. Gür sesli kadın düşmüş orada yere, kalkamamış bir daha. Bunun üzerine içerde Adam'dan yana kimseyi bırakmamış kadınlar halletmişler. Demirhanedekiler de seslerden anlamışlar olanları. Onları durdurmaya kalkkanları itmişler kenara, kızgın demirleri çekmişler ateşten. "Bu kez mutlaka kazanmalıyız!" demişler birbirlerine, "Kaybedersek halimiz harap!"

Tarladakilerden bazıları indirmişler başlarındakileri, koşmuşlar kapıya. "Artık bundan dönüş yok." demişler onlar da. Dokumadaki çadırların altından çıkmış demirciyle Kızıl ihtiyar. Demirciler çadır demirlerini taşımışlar oraya gizlice. Önce demirden çadırın sonra da kaçakların üstünü örtmek için o kadar çok çalışmış kadınlar. Kimse o ağırlığın altında birilerinin saklanabileceğini

düşünememiş. Her yeri aradıktan sonra çaresiz, kaldırmaya gelmişler o dağı. İşte orada başlamış her şey.

Genç orakçı, yastığının altında bulduğu nota baktı. "Ya bugün, ya da hiç!" yazıyordu. Anlam verememiş ama babasını tutmuştu yine de orada. "Başkalarına da gitmiş olmalı, onun için sabah çıkarken duraksadı herkes." diye düşündü. Babası onun olan bitene karışmasını engellemek için durdurmaya çalışıyordu.

"Bırak baba, ya bugün ya da hiç! Anlamıyor musun?"

"Delilik yapma, kaybedecekler, mahvedecekler seni de!"

"Ya kazanırlarsa, o zaman benim mahvolmaz mıyım? Kaybetsele de kenarda kalmayacağım, ölürüm daha iyi, bırak beni!" Babasının ellerinden sıyrıldı, o da herkes gibi kapıya kadar geldi. Kapıda bir karmaşa, tartışma. İçeride Adam, kadın ve sekiz on tane

"Bugün her şeyi ele geçirmenize sadece bir adım kaldı. Buradaki her şeyi yaratan biziz. O'na ihtiyacımız yok. Burası bizim. Ya bugün ele geçiririz ya da hiç! Buradan dönüş demek herkesin kellesini ipe uzatması demek. Buradan dönüş yok. Ya kazanacağız ya da kaybedeceğiz. Ölenlerimiz boşuna ölmemiş olacaklar. Tekrar güç toplamamız yıllar alacak. Şimdi bu kapıyı kırıp içeri girecek, biz çalışanlar burayı özgürce, istediğimiz gibi yeniden düzenleyeceğiz."

Gri ve Kahverengi olmalı.

Anlamaya çalıştı. Birileri bağılıyor "Adam'la konuşalım, bundan sonra baskı, küfür, dayak istemiyoruz. Grilerle Kahverengiler bize insan gibi davransın. Odalarımıza girmesinler. Yemekler eşit olsun, Kışlıklar da. Herkes odasını istediği gibi yapsın. Bugün yapılanlar affedilsin. Hafta sonları tatil akşam dörtte paydos olsun."

"Grilere ölüm! Kahverengilere ölüm!" sesleri yükseliyor. Sarılar tüm güçleriyle ve Yeşillerin bir kısmı bu sese katılıyorlar. Yeşillerden on beş yirmisi "kazanırlarsa zaten biz de kazanacağız, kaybederlerse onlardan olmayalım" diye düşünüyor ve kenardan izliyor

olup bitenleri.

Ses yine yükseliyor "Biz çalışanlar bu adımımızla Adam'ı ve onun baskılarını geriletebiliriz."

"Yaşaa!" sesleri yükseliyor. Herkes kapının önünde çakılıp kalmış gibi. Adam'ın dışarı çıkıp onlarla anlaşmasını bekleyen Sarılar öne çıkıyor.

Yaşlı Kızıl birden verandaya çıkıyor. Kitle bir adım geriye çekiliyor. Daha önce hiç kimse, Adam dışında, orada öyle dikilmedi.

"Bugün her şeyi ele geçirmenize sadece bir adım kaldı. Buradaki her şeyi yaratan biziz. O'na ihtiyacımız yok. Burası bizim. Ya bugün ele geçiririz ya da hiç! Buradan dönüş demek herkesin kellesini ipe uzatması demek. Buradan dönüş yok. Ya kazanacağız ya da kaybedeceğiz. Ölenlerimiz boşuna ölmemiş olacaklar. Tekrar güç toplamamız yıllar alacak. Şimdi bu kapıyı kırıp içeri girecek, biz çalışanlar burayı özgürce, istediğimiz gibi yeniden düzenleyeceğiz."

"Ya bugün ya da hiç!" diye hep bir ağızdan bağıyor bir kesim. Neredeyse yarısından fazlası katılıyor sese.

Bir kararsızlık, bir uğultu anı... "Aklını kaybetmiş, inanmayın ona!" diyor biri. "Adam'ı indirip kendileri geçecekler başa" Diğeri önden merdivene çıkıyor "Adam çok güçlü, yanındakiler silahlı. Buna kalkışırsak çok kan kaybedeceğiz." diyor. Genç bağıyor ortarlardan "Geri çekilirsek ondan fazlasını kaybederiz, durmayın! Çekilin, ben gireceğim içeri." Onu tutmaya çalışan babasını iteliyor, baba onun peşi sıra gidiyor. Yaşlı Kızıl, demirci ve genç en öndeler. Demirci elindeki levyeyle kapıyı kanırtıp açıyor. İçeride bir sessizlik. "Teslim olun!" diye bağıyor demirci. Arkalardan başkaları da giriyor içeriye. Odalara dağılıyorlar. Bir el silah sesi, bağırmalar... Üç Gri ve bir Kahverengi önde teslim olmuş çıkıyorlar. İçeri giren kadınlardan birinin cansız bedeni elden ele dışarı çıkarılıyor. İçeride Adam'la kadın ve iki Kahverengi altı Gri olmalı. Adam'ın odasının kapısı demirden... "Oraya saklanmışlardır" diye bağıp yöneliyorlar. Bir kahverengi yukarıdan pencereyi aralıyor ve aşağıdakilere bağıyor "Kar-

deşler, Adam'ımız sizi bir arada tutuyor. O olmazsa bölünür gidersiniz. O sizin babanız. Sizi hep dinledi. Bugün de dinleyecek. Ne istediğinizi duydu. İsteklerinizi yerine getirmeye söz veriyor. Sözüne tutacağını hepimiz biliyorsunuz. Aranızdaki Kızıl bölücülere izin vermeyin! Adam'ımız kardeş kanı akıtmak istemiyor. Gelin konuşalım, aramızda çözümeceğimiz bir şey yok!"

Sarılar, "Konuşalım, bizi dinleyecek, siz de duydunuz, delilik yapmayın, onları geriletebiliriz. Bu maceracıları dinlemeyin, başınızı belaya sokmayın." diye çekiştiriyor öne çıkanları. Evin içi neredeyse dolmuş, dışarıda çok az kişi kalmış. Onlar da izleyenler...

Kahverengi dinlendiğini fark edince daha yüksek sesle yine bağıyor;

"Kardeşler, Adam'ımız aramızda seçim yapılmasını öneriyor. Adil bir seçim! Kahverengileri sizlerin seçtiği, Grilerin nasıl çalışacaklarını düzenleyen, çalışma kurallarının konulacağı bir seçim!"

Sarılar ve bazı Yeşiller "Yaşasın!" diye bağıyorlar. Sarılar kahverengi olma hevesiyle heyecana kapılmışlar. Alkışlar, ıslıklar... "Seçim! Seçim! Seçim!" Sesler dalga dalga yayılıyor. Adam'ın yanındakiler, dışardan izleyenler, Adam'ın kapısına dayananlar ve içeride bu bağışa katılanlar... Tam anlamıyla ayrılmış ve netleşmişler artık. Kapıyı kırmaya çalışıyor yukarıdakiler. Yirmi otuz kişi aynı anda yükleniyor. Üst kattaki trabzandan demirci neredeyse yarı beline kadar sarkarak bağıyor aşağıdakilere "Sizi kandırmaya çalışıyor, anlamıyor musunuz? Buradan dönerseniz her şey eskisinden daha kötü olacak. O'na ihtiyacımız yok. Her şeyi en güzel şekilde yeniden düzenleyebiliriz. Hep birlikte. Ya bugün ya da hiç!"

Sesler yükseliyor, demir kapının kasasının çatırtıları ve bağırtılar birbirine karışıyor, demircinin sesi bastırılıyor "Seçim! Seçim! Seçim!"...

a .asya

Mektuptan Çıkan İlahi Komedya

Dante'nin İlahi Komedya'sı 14.yy'da yazılmasına rağmen 21.yy'da yaşayan beni alıp Beatrice'e ulaşma yolculuğunda peşinden sürükleyebiliyordu. Eserde Cehennem, Araf ve Cennet'te Dante ile kısa bir yolculuğa çıkarken kitabın tuğla kalınlığının ilk başta gözü korkuttuğunu itiraf etmeliyim. Bu ilk sınavı vererek elinize aldığınızda bırakamayacağınız bir eser; bambaşka bir çağda İtalya'nın ilerici ve gerici güçlerinin savaşında, aşka ulaşma telaşındaki Dante siyasi hesaplaşmaları, toplumsal çalkantıları önünüze serer. Yazıldığı dönemde "İlahi ve komedya kelimeleri yan yana gelemez." denilerek dönemin iktidarlarınca yasaklandığını duyduğumda bu saçmalığa epeyce güldüğümü hatırlıyorum. 14.yy'da yapılan bu uygulama ve gericilik örneklerinin bizzat başıma geleceğini de beklemezdim doğrusu... Şimdi kendi hikâyemden yola çıkarak anlatacaklarım, 21.yy'ın iktidarlarının yaşadıkları korkunun ve yasağın gölgesini taşıyan bir ilahi komedyadır.

Hücremde oturmuş İlahi Komedya'yı okuyordum. Aslında okuyor muydum yoksa yaşıyor muydum bilemediğim anlardan biriydi. O kadar kaptırmıştım ki kendimi daracık hücreme giren yoldaşı hemen fark edemedim. (Hava da bir açıp bir kapanmasa ne güzel gidiyordu voltada kitap okumak.) Muzip bir gülümsemeyle yoldaş içeri giriverdi. "Kırıklar F Tipi Cezaevi'ne gönderdiğin

nota bilgileri ve ritim kalıpları şifreli örgütsel yazışma olarak görülmüş ve bu nedenle yoldaşlara teslim edilmemiş." Şaşkınlıkla yerimden doğrularak; "Nasıl, anlamadım, tekrarlar mısın?" gibi kelimeleri ardı ardına sıralıyor ve gelen cevabı bir türlü algılamıyordum. Sonunda duyularımın gerçek olduğunu anladığımda gülmekten midesine kramplar girmiş yoldaşıma eşlik edebildim. Abartıdan uzak bir şekilde aktarmaya çalışayım yaşananları.

Zindana girmeden önce gördüğüm müzikal eğitimin ve düzenli mektuplaşıyor oluşumuzun etkisiyle uzaktan uzağa Kırıklar'dan bir yoldaşla bildiklerimi paylaşmaya çalıştım. İlköğretimden itibaren tüm okullarda müzik derslerinde öğretilen bu evrensel bilgilerin böyle değerlendirilebileceği kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi. Şaşkınlığım hala devam ediyor. Üstüne üstlük Danıştay'ın Opera ve Bale Bölüm piyanolarının akort edilmesine ilişkin "her hafta piyano akort edilmesine gerek yoktur" kararı da eklenince (Danıştay başkanı fi-larmoni orkestra şefi yahut doğuştan tüm ses aralıkları frekanslarına duyarlı kulak ve beyine sahip bir absolut olmalı) Aziz Nesin ne güzel demiş diyorum: "İzahı olmayan şeylerin mizahı olur."

Düşünüyorum da, bu kararı veren cezaevi mektup okuma komisyonunu haklı dahi buluyorum. Bu tam da şifreli bir yazım tekniğidir. Küçük bir ayrıntısı var yalnızca: Evren-

sel bir şifredir bu. Dünyanın neresine giderse-
niz gidin bilenlerin hemen şakıyacağı bir şif-
redir üstelik. Bu burjuvazi de bir âlem
doğrusu, hele kraldan çok kralcılar yok mu,
onlar başka bir âlem... En çok onlar eğlendi-
riyor bizleri. "Kafalarının girmediği yere kuy-
ruğunu sokmaya çalışmaları" pek bir zor olsa
gerek. Büyük bir korku değil mi? Güneşin ba-
tışında gölgesi büyüyen bir kedi gibi vahşi ve
saldırganlar. Bunun başka bir adıdır çaresiz-
lik. Engellenemez yıkılışlarını görmenin ver-
diği bir yırtıcılıkla saldırıyorlar.

Yoldaşa gönderdiğim notalar şifreli ya-
zışma kapsamına giriyorsa umarım notaları-
mız, porte sol anahtarı ve bilumum
yoldaşlarımız yardım yataklık etmekten ceza
almazlar. Porteyi sorguya çektiklerini düşü-
nün: "Nereyi açacaktın bu anahtarla, plânınız
neydi, yoksa cezaevi kapısını mı açacaktınız?"
Ya da sol anahtarının sorgusu: "Demek sol
anahtarı sensin... Demek solcusun... Konuş,
notaları kim yerleştirdi porteye?" Sol anahtarı
yayıdığı küçük bir titreşim ardından: "Sol

anahtarı olduğumu kabul ediyorum. Fakat bu
bir suçsa bu suç bana ait değildir. Başlangıç
noktam Portenin hangi çizgisine denk gelirse,
o notanın ismini alırım ben. Do ve Fa anahtarı
tanıklarım var. Onların dinlenmesini istiyor-
um." Zor bulunur bir ipucu bulduğunu
sanan sorgucu heyecanla amirini arar: "Ami-
rim amirim, anahtar komitesini bulduk. Sol,
Do, Fa..." Sırada ritim kalıpları vardır. İzmir,
Ankara, Terazi... "Demek İzmir kalıbısın sen.
Söyle bakalım, Anadolu'yla bağlantın nedir,
kim kuruyor bu bağlantıyı?" İzmir kalıbı yanıt
verir: "Anadolu kalıbının iki nota yürüyüşü,
benim bir nota yürüyüşümle eşit sürededir.
Size bunu nasıl anlatabilirim. Bizler birbiri-
mize eşit ritim kalıplarıyız. Lütfen bunu kayda
geçin, eşitiz." "Yaz kızım; eşitlik, özgürlük di-
yerek komünist ideolojiler yaydığı tespit edi-
lip, bu tartımın dörtlük sus ile eşitlenmesine
kadar verildi." Sus demişken, 1'lik sus sorguya
çekilmeden olmaz elbette. "Konuş, kimden
aldın talimatı, amacınız neydi? Neden senin
ismin birlik? Ne için birlikten bahsediyorsun

yoksa Mücadele Birliği mi? Konuş dedim sana!" Sanırım sorgucu birlik sus'un süresi boyunca susacağını bilmez. "Yaz kızım: susma hakkını kullanmasından ötürü, örgütlü olduğu tespit edilmiş olup ceza olarak porteden silinmesine karar verilmiştir."

Sevgili okur hayal güçlerimizi birleştirerek uzatabileceğimiz bu sorguya şimdilik ara verelim. Yaşanan bu olayın tüm koğuşta sınırsız mizahla sınıandığını belirtmeliyiz. Karşıma çıkan arkadaşlara "Bak, sana ne anlatacağım..." diyerek başladığım konuşmalar boyunca dinleyicinin yüz ifadesini size aktarabilecek kadar kalemim güçlü olsaydı keşke. "Şifreli yazışma mı, gerçekten mi, bir daha artık hiçbir şeye şaşırırmam dedikçe daha çok şaşırıyorum."

Yazıştığım yoldaşın müziğe ilgisi, genelde karşılaşılan bir sorun olan eserlerde notaların değerlerine uygun şekilde okunması olduğundan ufak tefek bilgiler göndermiştim. İşin trajikomik yanı şu ki, kaldığım cezaevinde de farklı bir sorun yaşıyoruz bu alanda. Cezaevi kantininden müzik defteri satın alamıyoruz. Ne kantinde satılıyor, ne de görüşçülerimizin getirmelerine izin veriliyor. Aynı komediye enstrümanlarımızda da yaşıyoruz. Koğuşlarımıza kılıf alamıyoruz. Örneğin bir flütünüz varsa (yan flüt), bu metal enstrümanı yazın sıcağından, kışın soğuşundan ve darbeden koruyacak sert kapak kılıfları alamadığımız için sesi sertleşiyor, akort tutmuyor.

21.yy komedyasını yaşarken enstrümanımız elde şöyle haykırıyoruz: "Bay ve bayan burjuvalar ve çanak yalayıcıları: Bizler sadece nota okumuyor, aynı zamanda enstrümanlarımızla icra ederken ilan ediyoruz ki, bu ezgileri yalnızca özgürlük için dövüşenlere adıyoruz."

Bakırköy Zindanı'ndan bir komedyanın daha sonuna geldiğimizi bildiriyor, kocaman "birlik sol" gönderiyoruz... Sizi seviyoruz!

OKURLARIMIZDAN

Sâât-ı Semen-fâm

*Burukluğun ve eşkâlsiz düşün
kıyısında hoyrat bir yaz akşamının.
Vaktin defterinde gönül kulağına fısıldamalar
ve görmek eğrisinde hayatı.
Ölümün cesur körfezinde
dilsiz hayaller kıvılcıma tutulmuş.
Ah giderken şehrin ruhuna saçlarını dökerken
Korkunç kıyafetli zamandan yanmadın mı?
Ayrık, titrek bakışların arasında
Gözlerin beni sen sanmadı mı?
Hiçbir yanın beni anmadı mı?*

Ferhat Nitin

sibel özbudun

Kadın(lar) ve Devrim(ler) III¹

¹ 25 Şubat 2018 tarihinde EKA'nın İstanbul'da düzenlediği "Şimdi Özgürlük Zamanı" adlı sempozyuma sunulan metnin üçüncü ve son kısmıdır.

"Eğer o muhteşemse,
kolay olmayacak. Kolaysa,
muhteşem olmayacak."¹

III) "Kadın devrimi" yoktur. Devrimler kadınları da saflaştırır.

Evet; devrimler, kadın kitlelerini harekete geçirir ve onların yaşamlarında radikal değişimlere yol açarlar. Tabii, devrimin öncü sınıf(lar)ının meşrepleri doğrultusunda. Bunu yalnızca "tipik" bir burjuva devrimi olan 1789 Fransız Devrimi ve yine "tipik" bir işçi devrimi olan Sovyet devriminden değil, bir "karşı-devrim" olarak nitelenebilecek İran İslâm "Devrimi"nden de görmek mümkündür. İran İslâm (karşı-) Devrimi'nin öncülüğünü üstlenen çarşı (suk) esnafı, devrimin harekete geçirdiği kadın yığınlarına çador'u, erkeğin tek bir sözüyle, tek taraflı boşanma (mutlak) hakkını, iki kadının şahitliğinin tek erkeğinkine denk olmasını, kadınların mirastan erkeğin yarısı kadar pay almasını, zinayla suçlanan kadının masumiyetini kanıtlama yükümlülüğünü ya da recm ile cezalandırılması olasılığını... dayatmıştır. Yani, kadınlar Şahlık döneminin "Batılılaşma" adına tanıdığı hakların da ellerinden alındığını görmüşlerdir.

Bir başka deyişle... Devrimler sınıfsaldır. Ve yalnız iktisadi-siyasal ilişkileri değil, gündelik yaşamı da kendilerine öncülük eden

sınıf(lar)ın dünya görüşleri ve çıkarları doğrultusunda biçimlendirmeyi hedeflerler.

Söylemeye gerek var mı, kadınlar da sınıf-dışı/sınıflarüstü varlıklar değildir. Sınıflara bölünmüş toplumlarda, onlar da sınıflara bölünmüş bir yaşam sürdürürler, dünyaya kendi sınıfsal çıkarlarının penceresinden bakarlar. Haklarına, yaşam tarzlarına, kamusal ve/veya özel alandaki konumlarına ilişkin tahayyül, özlem ve talepleri, sınıfsal konumları çerçevesinde biçimlenir. Ve sınıfları çıplak elleriyle birbiriyle çatışmaya yönelten devrimler, farklı sınıflara mensup, ya da farklı sınıfsal ideolojilerden beslenen kadınları da karşı karşıya getirir; çatışma içine sokar.

Örnek mi? O kadar çok ki...

Yine Fransız devriminden başlayalım, dilerseniz. 1789 ayaklanmalarına katılan kadın yığınları, bir başka kadının, Kraliçe Marie Antoinette'in kellesini istediklerini haykırıyordu Paris sokaklarında. İhtilalin kendi çocuklarının başını yemeye başladığı 1790'larda Jacobin ve Girondin kadınlar karşı saflarda çatışmaktaydılar. Ve devrimin ilk elde ekmek getirmediğini, kiliseye yönelik radikal Cumhuriyetçi saldırıların ellerindeki bir dirhem güveni de ellerinden alacağı korkusuna kapılan köylü kadın yığınları, Katolik karşı-devrim saflarına geçtiler, yığınlarla.

Ya da 100 yıl kadar sonra, Komün'ün yenilgiye uğradığı Paris sokaklarında, şık giyimli burjuva hanımları zafer turları atarken

¹ Bob Marley.

Komünar kadınların kurşuna dizilmesini sevinç çılgınlıklarıyla izliyor, yerlerdeki kadın cesetlerini şemsiyeleriyle dürtüklüyorlardı...

Kadınların toplumsal ve siyasal yaşam içinde erkeklerle eşit haklarla yer alması talebiyle ortaya çıkan feminist hareket de sınıfsal kökenine bağlı sonuçlardan kaçınabilmiş değildir.

Rusya'da 1905 sonrasında sahne alan ve erkeklerle eşit haklara sahip olmak için kıyasıya bir mücadele veren Rus feministleri, Çarlık rejiminin devrilmesine ve geçici burjuva-demokratik hükümetinin kurulmasına yol açan 1917 Şubat devrimiyle birlikte, "maksadın hasıl olduğu" gerekçesiyle, -ve erkek sınıf kardeşleriyle birlikte- savaş karşıtı tutumlarını terk ederek şoven bir tutum benimserler,² örneğin.

Aynı durum, Alman burjuva kadın örgütlerinin şemsiye kuruluşu Alman Kadın Örgütleri Federasyonu (BDF) için de geçerlidir. Alman sömürgelerinde beyaz ırkın saflığını korumayı hedefleyen Alman-Sömürge Kadınlar Ligi, Alkollü İçkilerin Suistimaline karşı Alman Derneği ve Alman Evanjelik Kadınlar Ligi gibi sağcı örgütleri de bünyesinde barındıran BDF'in üye sayısı, savaş öncesinde 250 000'e ulaşmıştır ve federasyon kadınlarla ilgili konularda hükümete danışmanlık yapmaktadır. 1910-19 arasında federasyon başkanlığı yapan Gertrud Bäumer kadın hareketinin öncelikle saldırgan emperyalist politikalara arka çıkmak anlamında "milli", toplumsal gerilimleri ve sınıf çelişkilerini hafifletmek için çaba gösterme anlamında "sosyal" olması gerektiğini savunuyordu. Bäumer'e göre kadınların kurtuluşunun nihai hedefi, "formel eşitlik değil, tüm kadın değerlerinin kültürümüz üzerindeki aynı ölçüde canlı, aynı ölçüde zengin etkisi, özgül olarak dış güçlerin dünya faaliyetlerine daha zengin akışı"ydı. Kadın "eğer kendini evi ve ailesiyle sınırlandırır, kadın hareketinin idealiyle, herhangi bir erkek mesleğine girmekten daha uyumlu davranmış olur".

² "The Russian Revolution and the Emancipation of Women", *Spartacist English edition* No. 59, Bahar 2006.

Emmeline Pankhurst

BDF 1911-14 arasında kürtajın yasaklanarak cezalandırılması için kampanyalar yürüttü; ülkenin emperyalist politikalarını şiddetle destekledi, ırksal açıdan karma evliliklerin yasaklanmasını talep etti, içki içenlerin kısırlaştırılmasını savundu, fuhuşa karşı savaş açtı. Savaşın sona ermesinin ardından, Federasyon milliyetçiliği öncelikli hedefleri arasında saymayı sürdürecekti: "Her inanç ve partiden Alman kadınları ulusal kimliklerine sahip çıkmak üzere birleşmeliydi." Federasyon, Alman Demokratik Parti'nin, SPD'nin, Bağımsız Sosyalistlerin ve Alman Komünist Partisi'nin desteklerini çekmesine karşın büyümeye devam etti. 1931'de üye sayısı, ihtiyatlı bir hesaplamayla 750 000'e ulaşmıştı³...

Ancak farklı sınıfsal konumların kadınların "ortak" mücadelesine eninde sonunda

³ Tony Cliff, "The socialist women's movement in Germany", *Class Struggle and Women's Liberation*.

<https://www.marxists.org/archive/cliff/works/1984/women/05-socger.htm>

engel olduğuna değgin en iyi örnek, hiç kuşku yok ki, İngiliz kadınların “oy hakkı” mücadelesi, yani *Süfrajet* hareketi ve isimleri bu hareketle özdeşleşen Pankhurst’lerdir.

20 yüzyıl başları İngiltere’sinin kadın hakları açısından bir cennet olduğu söylenebilir. Bir kadın evlendikten sonra kocasının mülkü addedilmekte, domestik alana hapse-

WSPU’nun kadınların oy hakkı kabul edilene dek hiçbir siyasi partiyle işbirliği yapmayacağını ilan etmeleri üzerine Birlik ILP ile bağlarını kopartır. Ve özellikle üst sınıf, muhafazakâr kadınların desteğini sağlamak için çabalamaya girişir. Bu, ILP’nin devşirdiği emekçi tabandan kopuş anlamına gelmektedir.

Buna karşılık, Emmeline’in yine WSPU’yla bağlantılı Doğu Londra Süfrajet Federasyonunu (1912) kuran ikinci kızı Sylvia Pankhurst, farklı bir hat izlemektedir. Sylvia’nın örgütü proleter kadınlara Britanya yönetimine başkaldıran İrlandalı kadınlara dayanmaktadır. Hareket Ekim devriminin de etkisiyle hızla radikalleşir.

Süfrajet hareketin burjuva ve proleter kanatları arasındaki açı farkı, ekonomik kriz derinleştikçe, Dünya savaşı emekçilerin yaşam koşullarını cehenneme çevirdikçe ve Ekim devrimi Avrupa ve ABD’li emekçiler için bir kerteriz hâline geldikçe derinleşir.

1912’de Londralı dok işçilerinin grevi güvenlik güçlerinin ateş açması ve sendika önderlerinin hapse atılmasıyla kırıldığında, Christabel Pankhurst WSPU’nun gazetesi *Votes for Women*’da işçilerin grev hakkına saldırı yazılar kaleme alacak, buna karşılık kardeşi Sylvia ile Doğu Londra Federasyonu, işçi eylemlerinin yanında saf tutacaktır. Süfrajet hareketi nihayet, Sylvia’nın 1913’de Dublin’de nakliyat sendikasını kırmak amacıyla hapsedilen James Conolly ve Jim Larkin’le dayanışma çağrısında bulunması üzerine resmen bölünecektir. Christabel’e göre işçi kadınlar “kadın cinsinin en zayıf kesimidir ve en zayıfları mücadelede kullanmak, yanlıştır.”

Birinci Dünya savaşı, feminist hareket içindeki kutuplaşmayı daha da belirgin hâle getirecektir. Savaşla birlikte Emmeline ve Christabel Pankhurst WSPU’nun tüm faaliyetlerini derhâl askıya alır ve üyelerine “kendi” ülkelerini destekleme çağrısında bulunurlar.

SSCB’de bilgisayar programcılık eğitiminde kadınlar

dilmektedir. Süfrajet hareketi 1893’te kurulan Bağımsız İşçi Partisi (ILP) bünyesinde biçimlenir. ILP ve ardılı İşçi Partisi, emekçi tabana dayanan, ancak kapitalist programa sahip partilerdir.

Emmeline Pankhurst ve kocası Dr. Richard Marsden Pankhurst ILP üyeleridir. Emmeline ILP üyesi kadınlarla birlikte 1903’de tek talebi kadınlara erkeklerle eşit temelde oy hakkı olan Kadınların Toplumsal ve Siyasal Birliği’ni (WSPU) kurar. “Erkeklerle eşit temelde” ibaresi, sadece mülk sahibi erkeklere oy hakkı tanıyan 1884 Reform Yasası’nın kabulü, yani “yalnızca mülk sahibi kadınlar” için oy hakkı talep edilmesidir.

WSPU yürüyüşlerden, vitrin camlarını alaşağı etmekten, kundakçılığa, feda eylemlerine bir dizi protestoyu devreye sokacak, üyeleri sürekli olarak polis şiddeti, tutuklanma, yargılanma hatta ölümle karşı karşıya kalacaktır. Emmeline ve kızı Christabel Pankhurst

Gazeteleri adını *Britannia* olarak değiştirirken, oy hakkı için polisle çatışan kadınlar, yerini ellerinde katran kovaları ve tüyler, asker kaçaklarını kovalayan, askerlik şubeleri önünde sıraya giren “yurtsever” kadınlara bırakır. Buna karşılık, Sylvia Pankhurst ve yoldaşları savaşı protesto etmekte, kadınlar için oy hakkının yanı sıra yoksulluk ve sınıfsal tahakküme karşı da kampanyalar düzenlemektedir. İzleyicileri arasında Doğu Londra’nın aç, işsiz, yoksul, dolayısıyla da bayrak sallama konusunda pek de gönüllü olmayan emekçi kadınları çoęunluktur⁴...

IV) Kadınların devrim sonrasında kazanımlarına sahip çıkması gerekir.

Buraya dek tartıştıklarım, devrimlerin sınıf iktidarına değgin siyasal-toplumsal momentler olduğu ve toplumsal yaşamı iktidarı eline alan sınıfın çıkarları, konumu ve dünya görüşü çerçevesinde yeniden biçimlendirdiğini öne sürmektedir.

Evet, her sınıf, kadınların yaşamına değgin, nihâi olarak biçimlendirmeyi üstlendiği üretim ilişkileri içindeki yeri ile uyumlu olarak biçimlenen ve sınırları bu yer tarafından çizilen bir tahayyülü vardır.

Ama her (sınıflı) toplum, aynı zamanda nihayetinde kendisi de (sınıfsal) iktidar ilişkilerine dayanan ataerkiyle malûdür. Sınıflı toplumların şafağında biçimlenen ataerki, her sınıflı toplumda egemen sınıf(lar)ın iktidarını payandalayan, farklı cinsiyetlerin üretim ilişkileri içerisindeki yerlerini, tabi oldukları işbölümünü ve bu işbölümüne bağlı konumlarını belirleyen bir iktidar formudur. Farklı üretim tarzlarına esnek bir biçimde eklemleme yetisine sahip olan ataerki, kamusal alanı (siyaset, savaş, ticaret...) erkeğin tekeline verirken, kadınların emeğini ve varoluşunu özel (domestik) alana hasredilmesinde tezahür eder. Ve bu konumları yetkesi geleneklere ve/veya kutsala dayanan buyrultularla destekler.

Sinaî kapitalizmle birlikte, o güne dek özel alana taalluk eden üretimci faaliyetlerin de kamusal alana taşınması, yani işyeri ile hânenin birbirinden ayrılması, yeni bir duruma işaret etmektedir. Böylelikle, kapitalizm öncesi üretim tarzlarında domestik alanda içiçe yürütülen üretim ve yeniden üretim faaliyetleri, ilk kez birbirinden net hatlarla ayrılacaktır.

Ataerki işbölümü yeniden-üretimi (biyolojik özellikleri gerekçesiyle) kadına atfetmiştir. Sanayi devriminin üretimi kamusal alana taşması, kadın emeğinden vazgeçilmesi anlamına gelmez. Ucuz ve uysal işgücü kaynağı olarak kadınlar yığınsal olarak kamusal üretime çekilecektir. Bu durum, kamusal alanın diğer veçhelerini (politika, eğitim, meslekler...) kadına kapalı tutma ısrarını zaman içerisinde erozyona uğratar: burjuvazinin “Kadın hakları” gündeminin maddi temeli.

Ancak kamusal üretime katılma trendi, ataerki iş bölümünün diğer yönünü, yeniden üretimin, yani işgücünün kendini sürdürmesi için gereken faaliyetlerin büyük ölçüde kadınlar tarafından yürütülmesinin büyük ölçüde kadınların işi olarak kalmasının önüne geçmedi. Tersine, bu, kapitalist kâr için “olmazsa olmaz” bir durumdu: yeniden üretime değgin faaliyetlerin bedelsiz olarak kadınlar tarafından üstlenilmesi, işgücünün maliyetini düşüren önemli bir etkendi. Bir başka deyişle, kadınların ev işlerini, çocukların, yaşlıların, hastaların bakımını bedelsiz olarak üstlenmeleri, bu hizmetlerin kamusal olarak gerçekleştirilmesinden doğacak maliyeti kapitalistlerin sırtından alarak kâr marjını yükseltiyordu.

Cinsiyetler arasındaki bu işbölümüne meydan okuma görevini ilk üstlenen, Ekim Devrimi oldu. Sovyet işçi devrimi, kamusal alanı tümüyle ve tam bir eşitlik çerçevesinde kadınlara açmakla kalmadı, kadının domestik köleliğine son verme konusunda son derece radikal adımları da attı. Kadın-erkek ilişkelerini radikal biçimde yeniden tanımlamaya yönelik yeni hukuksal çerçeveye ek olarak ev işlerinin kamusallaştırılması yönünde girişimler, doğumlarından itibaren çocukların bakım ve eğitimlerinin kamusal bir görev olarak yeniden tanımlanması, çekirdek ailenin sönüm-

⁴ “The Suffragettes, the Russian Revolution and women’s liberation”, *Workers Hammer*, sayı 198, Bahar 2007.

lendirilmesi tartışmaları, komünal yaşam tarzlarına yönelik denemeler... Ekim'in önderlerinin, toplumsal cinsiyetler arasındaki, üretim ve yeniden üretime değgin işbölümü ile kadınların ikincil konumu arasındaki ilişkinin bilincinde olduğunu göstermektedir.

Ancak bu durum, kalıcı ol(a)madı.

Öncelikle, kadınların yaşamlarını tümüyle yeniden biçimlendirecek bu girişimler, nüfusunun yüzde doksanı geri ve yoksul bir kırsal okyanusunda yaşayan bir ülkede, üstelik de yedi yıl sürecek ve iktisadi, toplumsal ve demografik bir çöküşe yol açacak savaş ve iç savaş arkaplanında gerçekleşiyordu. 1918-1920 yılları arasında salgın hastalıklar, açlık ve soğuk dokuz milyon Sovyet yurttaşının hayatına mal oldu.

Bolşevik iktidar, savaş ve iç savaşın yıkımını, sınırlı özel teşebbüsün önünü açan Yeni Ekonomi Politika (NEP: 1921-28) ile aşmaya çalışacaktı.

Ancak, "kâr" odaklı kurumların yeniden yaygınlaşması, işsizliğin hızla artmasına yol açacaktı: Ocak 1922'de 625 000'den 1923'te 1 240 000'e. İlk işten çıkartılanlar vasıfsız işçiler olduğundan ve çalışan kadınların büyük çoğunluğu "vasıfsız" olduğundan bu, pratikte kadın işsizliğinin yaygınlaşması anlamına geliyordu. Böylelikle Mart 1923'te kadınlar Pet-

rograd işsizlerinin yüzde 58.7'sini, tekstil merkezi Ivanovo-Voznesensk'de ise yüzde 63.3'ünü oluşturuyordu. Geleneksel olarak kadın işi olarak bilinen sektörde Moskova, Petrograd ve Ivanovo-Voznesensk'de işsizlerin yüzde 80-95'i kadınlardı. Kadınları korumaya yönelik yasalar, kadın emekçilerin maliyetini yükseltmekteydi. Hedef kârlılık olunca da... Öyle ki, Zhenotdel dahi 1924'te kadınların gece çalışma yasağının kaldırılmasını onaylamak durumunda kalacaktı...

Kadın işsizliğindeki artış, kadınların ekonomik bağımsızlığını tehlikeye atarken, "tasarruf" tedbirleri komünal mutfak ve kreşlerin sayısındaki kısıtlamaları getirecekti. Büyük kentlerde ortak yemekhanelerde yiyenlerin sayısı hızla düşerken, devlet kreşlerinde bakılabilen çocukların oranı yüzde üçe indi.

Bu, "yeniden üretim" in yeniden ve tümüyle kadınların sırtına yıkılması anlamına geliyordu.

Önceleri Medeni yasada bir değişiklik yapılmadı. Boşanma, 1918 tarihli aile yasasında olduğu kadar kolaydı. Ancak, işsiz, çocukların ve evinin sorumluluğu altında ezilen bir kadının "boşanma özgürlüğü" pratikte, kadının babasız çocuklarının yüküyle başbaşa kalması anlamına geliyordu. Kadın, erkeğin mutlu bir şekilde terk etme özgürlüğüne sahip

olduğu yuvaya, zincirlerle bağlanmıştı... Hükümet çevrelerinde, terk edilen kadın ve çocuklara nafaka yükümlülüğü getiren ve kadınların evlilik sırasında edinilmiş mülklerden pay almasını sağlayan yeni bir yasanın gerekliliği dillendirilmeye başlamıştı. Beşte dördü geleneksel kırsal nüfustan oluşan bir toplumda, hele ki savaşların getirdiği ekonomik ve toplumsal yıkım koşullarında, kitap hayata çok uymamış, kadınların domestik kölelikten özgürlüğü bir başka bahara ertelenmişti...

NEP'in yürürlükten kaldırıldığı 1928 sonrasında girilen devasa sanayileşme ve kırsal kolektivizasyon, kadın istihdamında bir patlamaya yol açtı. NEP'in istihdam dışına ittiği milyonlarca kadın, her iş kolunda makinelerin başına geçti yeniden. Böylelikle, tüm işgücünün 1922'de yüzde 22'sini oluşturan kadınların oranı 1940'a gelindiğinde, yüzde 39'a fırladı. Ne ki "ev işlerinin, çocuk bakımının kolektivizasyonu, çekirdek ailenin sönmelen(diril)mesi tartışmaları artık rafa kalkmıştı. Sovyetler Birliği'nin resmî propagandası, traktör kullanan, başında kaskı, iskelenin tepesinde duran, hastalara bakan, kürsülerden adalet dağıtan... özetle toplumsal yaşamın her alanında erkeklerle eşit temelde yer alan kadınlarla övünüyordu... Bir bakıma haklıydı da... O dönemde Sovyet kadınları en "ileri" kapitalist ülkelerde tahayyül edilemeyen alanlarda çalışabiliyor, toplumsal yaşamın her alanına engelsiz katılabiliyordu...

"Engelsiz" mi dedim? Yanlış! Ev işleri, çocukların yükü hemen tümüyle kadınların sırtındaydı. Yorgun argın atölyelerden, fabrikalardan, bürolardan, çiftliklerden iş dönüşü, çocukları kreşten, yuvadan alıp saatlerce zor bulunan tüketim malları için kuyrukta beklemek, eve varınca mutfağa koşmak... Hem de İkinci Paylaşım Savaşı'nda çoğu erkek 27 milyon insanını kaybetmiş bir ülkenin demografik yükünü de omuzlamış olarak...

Çünkü savaş, aile hukukunun hemen tümüyle değişmesine yol açmış, 1936'da kürtaj yasaklanmış, boşanmalar güçleştirilmiş, aile birliği yeniden kutsanmaya başlamış, "meşru" ve "gayrimeşru" çocuk ayrımı yeniden hukuk

literatürüne girmiş, "Kahraman Analık madalyaları" dağıtmaya başlamıştı.

Artık Kollontai'nin "İşçi sınıfının, yükselen sınıf ideolojisi, her iki cinsin de çıkarlarını dileklerini, duygu ve görüşlerini üstüne aldığı için, başka şeyler istiyor; emek isteyen ortaklaşa toplumsal yaşam, içinde birinci olması gereken kadın faktörünü dışarıda bırakarak yeni bir kültür kuramaz,"⁵ sözlerinin çok uzağındaydı her şey...

Kadınları yuvalarına, mutfaklarına geri dönmeye çağıran Gorbaçov karşı-devriminin yorgun düşmüş Sovyet kadınları arasında fazla tepki görmeksizin sessiz sedasız kabul edilmesinin arka planında bu durum yatmaktadır.

Sovyet devrimi, bize işçi devrimleri ile kadınların kurtuluşu arasındaki bağların denli yakın ve çözülmez olduğunu, emekçilerin öncülüğündeki devrimlerin kadınların özgürleşmesinde ne denli ileri gidebileceğini gösterir.

Ama bir şeyi daha gösterir: Kadınlar sahip çıkmazlarsa kazanımlarının geri alınabileceğini... "Sosyalist anavatanın savunulması/kurtarılması" adına kadınlara fedakârlık çağrıları çıkartılabileceğini... "Emek kahramanı", "Kahraman ana" madalyalarının kadınların mutfağa geri gönderilmesini örtbas etmek için kullanılabileceğini...

Bu nedenledir ki kadınların devrim sürecinde kendi bağımsız (bir kez daha vurgulamalı: bir "parti"nin organı olmayan) örgütleri aracılığıyla müdahale etmeleri ve bu bağımsız konumlarını devrimden sonra da koruyabilmeleri önemlidir. Devrim sırası ve sonrasında karşılaşılacak güçlükler, savaşlar, iç savaşlar, ekonomik yıkım vb. hiç kuşku yok ki tüm toplumun, emekçilerin büyük özverilerini getirecektir. Ancak kadınların bu "özveri"den orantısız pay almaları için hiçbir neden yoktur: ataerkinin erkek emekçilere, devrimcilere sağladıkları kolaylıklar dışında...

1 Şubat '18
İstanbul

⁵ Alexandra Kollontai, Marksizm ve Cinsel Devrim, Çev: Gizem Çiçin, Akademi Yay., 2000.

renas toprak

Gazel

*“Ezê çi bikim ne ewrekim,
Kû bibim baran û vî agirî lê vemirînim...”*

*kafamda dört kurşun
uzanır gölgem upuzun
çürürüm
çürürüm
ötede bir kan gölü
bu benim değil
bu benim değil
sizin kanamanız*

*sevdim dünyayı en yağız yanımla
koynumda leylaklar sürüsü
yamaçta çiğ ekin tarlaları
ilk kurşunda hafifledi yazgım
alı al moru mor
alı al moru mor
son gördüğü gözlerimin
bu kurşun vızıltısı
ne yeşil bir yaprak
ne tomurcuğunda çiçek
ne paketi açılmamış cigara
yıllardır akıp duran o ırmak
hiçbiri gücenmeyecek
bir kuş kalkacak dalından
bir gazel düşecek kışından
ötede bir yol
uzayıp gidecek savrula savrula*

*kafamda dört kurşun
uzanacak gölgem upuzun...*

ahmet aydın

Faşizme Karşı Savaşta Proletarya

İkinci emperyalist paylaşım savaşı asıl Sovyetler Birliği ve proletaryanın faşizme karşı savaşı olarak yaşandı. Savaşın en yoğun çatışmaları Sovyetler Birliği ile faşizm arasında yaşandı. Sovyetler Birliği dışında da işgal altındaki ülkelerde proletarya ve komünistler faşizme karşı direnişin temel gücü oldular. Savaş öncesi, savaş sırasındaki gelişmeler, sanatla ilişkisi bugün emperyalizmin karalamaları ve propagandaları nedeniyle tekrar ortaya konulmayı gerektiriyor.

Sosyalizme Karşı Faşizmin Saldırısına Doğru

Avrupa'da 1920'li yıllarda Bulgaristan ve İtalya'da, 1930'da Portekiz'de, 1933'te Almanya'da ve 1939'da İspanya'da faşizm iktidara geldi. 1935 yılında İtalya faşizmi Habeşistan (Etiyopya) işgalini gerçekleştirdi. 1936 Kasım'ında Almanya Japonya ile Komünizme Karşı Pakt imzaladı, daha sonra bunlara İtalya'da katıldı. Alman faşizminin askeri gücünün İspanya iç savaşını Franco faşizminin kazanmasında belirleyici olması, ardından Alman faşizminin yoğun bir silahlanma ve devasa boyutlarda ordular oluşturmasıyla saldırganlığı boyutlandı. Bu koşullarda Sovyetler Birliği'nin Fransa'ya yaptığı faşizme karşı itti-

fak kurma önerisini Fransa boşa çıkarttı. Sovyetler Birliği'nin İngiltere'ye yaptığı faşizme karşı ittifak önerisi ve çağrısı da sonuçsuz kaldı. Emperyalist ülkeler faşizmin Sovyetler Birliğini yıkması beklentisinde oldukları için ittifak önerilerini reddettiler.

1938'de Nazi Almanya'sı Avusturya'yı ilhak etti. Daha sonra Çekoslovakya'yı işgale başladı, 1939 Mart'ında işgal tamamlandı. 1939'da Japonya Moğolistan'a saldırdı. Artık proletaryanın tek devleti Batı'da Almanya, Doğu'da Japonya arasında tehdit altında kalıyordu.

1 Eylül 1939'da Nazi orduları Polonya'yı işgal etti. İki gün sonra İngiltere ve Fransa Almanya'ya savaş ilan ettiler. 2. Emperyalist Paylaşım Savaşı başlamış oldu. Nazilerin Polonya'yı işgali üzerine Sovyetler Birliği Nazi saldırısına karşı Finlandiya'ya girdi. İngiltere Nazi Almanya'sı ile emperyalist çıkarlar nedeniyle sürekli çatışma halindeydi. Ancak Sovyetler Birliği'ne karşı saldırı planlarını gerçekleştirmek için harekete geçti. Sovyetlerin sanayi ve petrol alanlarının bombalanması Finlandiya'ya askeri müdahalede bulunma çabaları İsveç'in asker geçişine izin vermemesi ve Finlandiya'nın Sovyetler Birliği ile ateşkes imzalamasıyla boşa çıktı.

Hitler Paris'te

Paris Düşerken

1930'lu yılların sonlarında Avrupa ülkelerinde egemen sermaye sınıfları Nazi faşizminin Sovyetlere saldırıp sosyalizmi yıkmasının beklentisi içindeyken, Avrupa ülkeleri proletaryasının sosyalizm mücadelesi bu dönem faşizme karşı mücadele olarak öne çıkıyordu. Proletarya faşizme karşı mücadeleyi yükseltirken sermaye sınıfı işçi sınıfı üzerindeki baskıyı artırıp Nazi faşizmini destekliyordu. Nazi saldırganlığı karşısında savunmayı güçlendirip ittifaklar oluşturmak yerine işçi sınıfı ve komünistler üzerindeki baskı ve terörü yoğunlaştıran burjuva sınıfları faşizme karşı oluşacak direnişi engellemeye çalışıyordu. Sanayiciler Nazi savaş sanayinin her türlü ihtiyacını "ticaret" yoluyla yıllardır karşılıyordu. Fransa Komünist Partisi (FKP) 1939'da yasaklanıyordu. Fransa senatosuna 19 Mart 1940'ta verilen bilgiler durumu açıkça anlatıyor:

"300 komünist belediye meclisinin faaliyetleri durduruldu; seçimle gelen 2 bin 778 encümen üyesinin sandalyeleri; PCF (Fransız Komünist Partisi bn)'ye mensup 443 kamu görevlisi diğer pek çoğuyla birlikte görevden uzaklaştırıldı; L'Hümanite (tirajı 500 bin) ve Ce Soir (250 bin) ile diğer 159 gazete kapatıldı. 629 sendika feshedildi. Komünistlere hizmet edebilecek binalara on bir bin baskın düzenlendi. 675 siyasi grup dağıtıldı". (Fransız Direnişi – Frida Knight) Fransız sermayesinin bu

saldırganlığı Avrupa ülkelerinin genel durumunu ortaya koyan bir örnektir. Proletaryanın devrim yapmasını engellemek için Nazi faşizmi karşısında direnmeyip teslim olmayı tercih ediyorlardı. L'Hümanité (FKP'nin günlük gazetesi)'nin "Nazi Saldırganlığına Karşı Fransız Halkının Birliği" başlığını atması gerekçe gösterilerek kapatılması, durumu açıkça anlatan bir olay.

1940 Nisan ayında Almanlar Norveç ve Danimarka'yı işgal ettiler. Mayıs'a kadar Varşova'dan Viyana'ya Orta Avrupa'nın dene-

timini almışlardı. 10 Mayıs'ta Hollanda ve Belçika'ya saldırdılar, hızla işgal edip Fransa'ya yöneldiler. 15 Mayıs'ta Almanlar Fransa'nın meşhur Maginot savunma hattını aştılar. Fransız ordusu tam da emperyalist tekellerin isteğine uygun olarak göz boyamaya yönelik hazırlıklar dışında hazırlanmadığı ve ciddi bir direniş göstermediği için yenilgi ve teslimiyet vardı. Fransız halkının silahlanma ve direnme istekleri, direniş örgütlenmesi isteklerini devlet boşa çıkartıyordu. Sovyetler Birliği'nin 25 Mayıs'ta Fransa'ya yaptığı savaş uçağı verme önerisini Fransızlar boşa çıkardılar. 15 Haziran'da Almanlar açık şehir ilan edilmiş olan Paris'e girdiler. 21 Haziran'da Fransız ordusu silahları bırakıp teslim oldu. Almanlar Fransa'nın üçte ikisini işgal etti. Bu işgaller; Danimarka 1 gün, Hollanda 5 gün, Belçika 19 gün, Fransa 44 gün, Norveç 66 günde gerçekleştiriyordu. Bu ülkelerin işgaliyle birlikte; sanayileri, madenleri, tarım ürünleri, teknolojileri Nazilerin hizmetine giriyordu. Özellikle Fransa'nın güçlü savaş sanayisinin Nazilerin eline geçmesiyle Naziler daha da güçleniyordu. 9 Ağustos'ta Alman ve Fransız sanayicilerinin Almanya için üretim anlaşmaları yapmaları işgal altındaki ülkelerin tekellerinin durumunu gösteriyor. İlya Ehrenburg'un kaleme aldığı nehir roman serisinin ilki olan Paris Düşerken romanında savaş öncesi ve Paris'in düşüş sürecini anlatır. Fransız burjuvazisinin adım adım teslimiyete nasıl gittiğini gözler

önünde canlandırıyor. Fransa'nın bütünlüklü bir görüntüsünü veriyor.

1939 yılından beri yasa dışı olarak varlığını sürdüren komünist partisi, Nazi faşizminin ve işbirlikçi faşist Fransız hükümetinin tüm baskı ve terörüne rağmen direnişi ilk başlatan oldu. Etkili bir direniş oluşturmaya başladılar. Proletaryanın direnişi başlatıp önderlik etmesi toplumu ilerletecek, dönüştürecek asıl güç olduğunu bir kez daha göstermesi demektir. Paris Komünü sırasında Komünü yenmek için Almanlarla iş birliği yapan Fransız burjuvazisi şimdi de proletaryaya karşı Sovyetler Birliği'ne karşı Alman faşizmiyle işbirliği yapıyordu.

Faşizmin Sovyetler Birliği'ne Saldırısı

21 Haziran 1941'de faşist Alman orduları, Romanya, Finlandiya, Macaristan askerleriyle birlikte 3 cepheden Sovyetler Birliği'ne saldırdılar. Bunlara İtalyan ordusu ve Fransa'nın faşist milisleri de katıldı. İşgal ederek üç hafta içinde Kuzey cephesinden, Batı cephesinden ve Güneydoğu cephesinden yüzlerce kilometre içerilere ilerlediler. Faşizmin, proletaryanın kurduğu sosyalizmi yıkmak için büyük saldırısı böylece başlamış oluyordu. Letonya, Moldova, Litvanya, Beyaz Rusya, Estonya ve Ukrayna'nın büyük bölümü işgal edildi. Leningrad kuşatması başladı.

Faşizmin saldırısı başlayınca Sovyetler Birliği Batı bölgelerindeki tüm fabrikalardan makinaları söküp Doğu bölgelerine taşımaya başladı. Almanlar işgal ettikleri yerlerde fabrika duvarlarını ele geçiriyorlardı. Sovyetlerin trenleri makinelerle dolu gidiyor, askerlerle dolu geliyordu. Sosyalizmin zaferi için gerekli üretim bu makineler çalıştırılarak yapıldı.

Naziler Ekim ve Kasım aylarında büyük saldırılar gerçekleştirerek Moskova önlerine kadar geldiler. Moskova'ya 25 km kadar yaklaştılar. Nazi ordusunun bir generalinin rapo-

runda "bazı birliklerin Moskova'nın banliyölerine girmeyi başardıklarını, ancak fabrikalardan fırlayan işçilerin ellerinde çekiçler ve diğer aletlerle askerlere saldırdıkları"nı belirtmesi ise proletaryanın faşist işgal karşısındaki kararlılığının ve kahramanlığının sınırsız olduğunu gösteren örneklerden biri. Dünyanın en ileri donanımına sahip bir ordunun askerleri karşısına çekiç ve iş aletleriyle çıkmak... Aleksandr A. Bek tarafından yazılan "Moskova Önlerinde" adlı eserde Sovyet halklarının ve Kızıl Ordu'nun müthiş direnişi anlatılmıştır. Moskova önlerindeki direnişin etkili bir anlatımı yapılmış olan bu kitap aynı zamanda savaşmayı öğreten bir ders kitabı niteliğindedir. 5-7 Aralık 1941'de Kızıl Ordu'nun saldırısıyla faşist ordular 200 km geriye sürülüyordu. Bu yenilgileri Almanların savaşın ba-

şından beri ilk yenilgileri oluyordu.

Moskova önlerindeki direniş dönemi Nazım Hikmet'in iki ayrı şiirinde anlatılır. Biri Tanya adlı partizan kız Zoe'nin anlatıldığı TANYA şiiridir: "Boğuluyor nazlı boynu kuğu kuşunun. / Fakat dikildi ayaklarının ucunda partizan / ve hayata seslendi İNSAN: / 'Yoldaşlar/ hoşçakalın / Yoldaşlar / Kavga Sonuna Kadar / Duyuyorum nal seslerini/ Geliyor bizimkiler!' / cellat bir tekme attı makarna sandıklarına / sandıklar yuvarlandılar / Ve Tanya sallandı ipin ucunda."

Nazım'ın Moskova önlerini anlattığı öteki şiiri 28'lerin Hikâyesi'dir. "... /Kavga dört saat sürdü/ Tankların on dördü/ ve insanların yedisi hareketsiz kaldılar/ Kavga kazanılmış gibiydi/ Fakat Kloçkof Diev/ 30 tank daha gördü/ ... / Ben saydım: 30 /altı tanede eskiden kalan/ etti 36 /.../ bir adama iki tank/ düşüyor diyebiliriz / Ve çekilmek imkanı yok/ arkamız Moskova, / Yani demek isterim ki..." /.../ Kucaklaştılar /.../ Kavga yarım saat sürdü/ Tankların yedi-sekizi daha/ ve insanların daha on altısını götürdü/.../ Tükendi cephaneleri insanların, /fakat biliyorlardı insanlar/ yenilmezliğini/ namlusu insan yüreği-devin/ Beraber yaşanı/ dövüşülür beraber/ Ama herkes kendi payına ölür/.../" Nazım'ın dizelerinden 28'lerin Moskova önlerindeki kahramanlığından bir kaç satır...

Faşizmle Sovyetler Birliği arasında yaşanan savaş bugüne kadar dünya tarihinde yaşanmış en kanlı ve en yıkıcı savaştır. Bu savaşı anlatan sayısız roman, film, şiir, tiyatro eseri üretilmesine rağmen Sovyet halklarının kahramanlığını anlatmaya yetmiyor. 1980'li yıllarda röportajlar yapılarak yazılan "Nazi İşgalinde Sovyet Kadınları" adlı kitap 40-50 yıl sonrasında bile müthiş bir etki yapıyor.

Naziler katliamlarla Sovyet ülkelerinde tarihin en büyük vahşetini gerçekleştiriyordu. İlya Ehrenburg'un nehir roman serisinin ikincisi olan "Fırtına"da da bahsettiği Kiev'deki Babı-Yar'da 70 bin sivil uçurumdan atılarak ya da uçurum kenarında kurşunlanıp atılarak katlediliyordu. Futbol tarihinin en şanlı sayfasını oluşturan kahramanlık da Kiev'de gerçekleşti. Dinamo Kiev futbol takımı Nazi'lerle maç yapmak zorunda kalıyor. Maçı kazanırlarsa kurşuna dizileceklerini biliyorlar ve buna rağmen Nazileri maçta yeniyorlar. Maç sonunda takım oyuncuları kurşuna diziliyor...

Faşizmin saldırısı başladığında Stalin, zaferi kazanacaklarını Nazi ordularını Berlin'e kadar kovalayacaklarını belirtiyordu. Nazi orduları büyük bir hızla yakıp yıkarak işgali sürdürürken Berlin'i hedef olarak göstermek proletaryanın kararlılığıdır. Sovyetler Birliği partizan savaşıyla Kızıl Ordu'nun savaşını uyum içinde sürdürmeyi başardı. Savaş tarihinin kurallarını değiştirip geliştirerek faşizme karşı savaş sürdürüldü. Sosyalizmin üstünlüğünü gösteren büyük bir savaş yaşandı.

Stalingrad Faşizm İçin Sonun Başlangıcı

Stalingrad savaşı şimdiye kadar dünya tarihinde eşi yaşanmamış bir şiddet ve kararlılıktaki direniş savaşıdır. Sokak sokak, ev ev, oda oda, duvar duvar çatışarak Stalingrad savunuldu.

Kızıl Ordu askerleri kimi zaman elleriyle, tırnaklarıyla, dişleriyle, göğüs göğüse düşmanla savaştılar. Sovyetlerin bütün cephelerinde komünist parti üyeleri ve kom-somol üyeleri olan askerler en önde savaştılar. Ve Stalingrad direnişi proletarya ile burjuvazi, sosyalizm ile faşizm ve emperyalizm arasında bir dönüm noktası olmuştur. Stalingrad savaşı 4 Eylül 1942'de başladı. 19 Kasım'da Kızıl Ordu karşı saldırıya geçti.

Stalingrad savaşına ilişkin bir Alman Subayının yazdıkları: "Volga'ya ulaşmamıza yalnızca bir kilometre var, fakat bu bir kilometreyi bir türlü geçemiyoruz. Bu bir kilometre için yapılan savaş bütün Fransa'nın ele geçirilmesi için yapılan savaştan daha uzun sürdü." Ve Naziler bu bir kilometreyi geçmeyi hiçbir zaman başaramadılar, Volga'yı geçemediler. Kızıl Ordunun karşı saldırısına

kadar kent 140 günlük direnişle savunuldu.

Stalingrad savaşında kesin zafer 2 Şubat 1943'te kazanıldı. Kesin zafer ilan edildiğinde bir Alman mareşali, 24 general, 2500 subayında aralarında olduğu 91 bin Alman askeri esir alındı. Bu tarihsel önemde bir zafer oldu. Artık proletaryanın Kızıl Ordusunun Berlin yürüyüşü, faşizmin kalesini ele geçirme yürüyüşü başlıyordu. Faşizmin saldırısı durdurulup Kızıl Ordunun faşizmi kovalaması başlıyordu. Belirtmek gerekir ki, dünyanın her yerinde Stalingrad zaferi, faşizme karşı olan tüm insanlığa, proletaryaya büyük bir moral ve coşku vermiştir. Toplama kamplarındaki milyonlarca komünist ve anti-faşistin, Yahudi'nin Stalingrad zaferi karşısındaki sevinçlerini anlatmaya sözcükler yetmez. Proletarya Stalingrad'da şahlandı. Ve bu şahlanış bir devrimci şahlanış olarak, sosyalizmi kurma, faşizmi yıkma şahlanışı olarak dalga dalga tüm Avrupa ülkelerine, faşist işgal altındaki tüm ülkelere yayıldı. Partizanlar, işçiler ve tüm direnişçiler için bir işaret oldu. Bugün bile dünyanın herhangi bir yerinde çok sert bir direnme savaşı olunca Stalingrad gibiydi denilerek anlatılıyor.

Faşizme Karşı Saldırı Her Yerde

Savaşın başlarından itibaren proletarya komünistlerin önderliğinde faşist işgallere karşı direniş örgütledi; fabrikalarda sabotajlar, kırlarda partizan savaşları başlatıldı. İşgal altındaki ve diğer ülkelerde faşizme savaşta işçiler ve komünistler hep en büyük kararlılığı gösterip en büyük bedelleri ödeyip en fazla savaşanlar oldular. İşgal altındaki ülkelere faşizme ve işbirlikçilerine karşı savaşta partizan savaşı sürekli güçlenerek temel biçim oldu. Fransa, İtalya, Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya'da güçlü partizan direnişleri gerçekleşti. Stalingrad'da faşizmin

Reichstag Meclis Binası'na dikilen Sovyet Bayrağı, Berlin, 2 Mayıs 1945

yenilgisinden sonra Kızıl Ordu karşısına diğer işgal bölgelerinden asker kaydırılmaya çalışılırken partizanlar saldırılarıyla bunu engellemeye çalışıyordu. Partizanlar Kızıl Ordu'nun kovalamaya başladığı Nazi ordularının nefes almalarına izin vermiyordu. 1943 yazında İtalya'da faşizmin yıkılmasında partizan savaşı belirleyici oldu. 1943 Mayıs'ında müttefikler İtalya'yı Afrika'dan çıkarttılar. Yaz aylarında partizan saldırıları daha fazla yükseldi. Eylül'de müttefikler İtalya'ya çıkarma yaptılar. Stalingrad'dan sonra faşizmin olduğu bütün ülkelerin direniş hareketleri saldırılarını artırdı.

Nazi toplama kamplarında tutulan komünistlerde buralarda direniş örgütlüyordu. Kurtlar Arasında Çıplak adlı roman Nazi kamplarında bir çocuğu gizlemeyi, kamplarda örgütlenme ve direnişi anlatan, heyecanla okunan bir roman.

Kızıl Ordu'nun Berlin Yürüyüşü

1943 yaz aylarında Kızıl Ordu Alman Doğu Cephesini kırdı. Sovyet ülkeleri 20 milyondan fazla kayıp vermiş, önemli bir kısmı yakılıp yıkılmış, kimi zaman köyleri insanlarıyla yakılmış, Beyaz Rusya nüfusunun dörtte biri yok edilmişken, Sovyet orduları Berlin'e doğru ilerliyordu. Kendi ülkelerinde kardeşleri, eşleri, aileleri katledilmiş olan Kızıl Ordu askerleri katillerin ülkelerine girince orada

yeni bir yaşam kurulması için çalışılıyordu. Açık kalan insanlara yemek verilmesi, hasta ve yaralıların tedavisi gibi ihtiyaçların karşılanmasıyla başlayıp yeni bir yaşamın kurulması için çalışıyorlar. Savaşın yaralarını sarmaya başlıyordu. Proletaryaya has dünyayı değiştirip dönüştürme gücünün böylesine yetkin bir örneğini başka sınıfların ortaya koyması beklemez.

Berlin yürüyüşünü Kazakeviç "Oder Kıyısında İlkbahar" romanıyla anlatıyor. Berlin yürüyüşü sırasındaki savaşları, Kızıl Ordunun yıkılmak için değil, hayatı yeniden kurmak için nasıl çabaladığını anlatıyor.

Bu savaşta Sovyet ülkeleri kentlerinin büyük direniş gösterdiğini de belirtelim. Sov-

Her tarafta halkı örgütüyor, sabotajlar yapıyor, trenlere saldırıyor, Nazileri cezalandırıyor ve daha birçok eylem yapıyorlardı. Fransız direniş proletaryanın büyük bedelleriyle örülüyor, komünist partisi şehitler partisi adıyla anılacak kadar kayıplar veriyordu. Ulusal burjuvazi komünistlerin örgütlediği partizanların güçlenmesini istemiyordu. İleriki yıllarda ulusal burjuva güçlerin yer aldığı direniş hareketine İngiltere'den gelen silahların partizanların eline geçmesi Nazilerin eline geçmesi pahasına engelleniyordu. Nazilerin eline geçmesi göze alınıyor, partizanların eline geçmesi göze alınamıyordu. Korsika partizanların güçlü örgütlenmesi ve savaşımıyla işgalden kurtarılıp özgürleştirildi. Bu durum

Fransız burjuva ulusalcılığını temsil eden (Sonradan Fransa devlet başkanı olacak olan) De Gualle'un bir daha böyle örnekler yaşanmaması için, partizanların şehirleri özgürleştirmesinin engellenmesi için çabaladığı biliniyor. Fransız direnişinde en ağır bedelleri ödeyen, direnişin temel gücü olan komünistlerin en büyük sorunu silah yetersizliği idi. En büyük hatalarından biri ise işgali kırdıkları yerlerde devrimci yönetimler oluşturmayıp bu işi devrim sonrasına bırakmış olmalarıdır.

Savaş sırasında kadın bir partizan

yet Devrimi'nin Başkenti Leningrad 900 günlük direnişle en uzun direnen kent oldu. Teslim alınamayan kentle Nazi kuşatması altında açlıktan kitlesel ölümler yaşanırken nüfusun önemli bir kısmı bu direniş sırasında yaşamını yitirdi. Kent teslim olmadan zaferi kazandı. Birçok kent yüzlerce gün süren kuşatmalara direnerek proletaryanın kararlılığını gösterdi.

Fransa'da emperyalistlerin ve burjuvazinin hiçbir direniş yok diyerek yok saymaya çalıştığı sırada Fransız Komünist Partisi ve etkili olduğu sendikalar direnişini büyütüyorlardı.

1943-44 yıllarında Kızıl Ordu dört bin millik cephe boyunca 10 ayrı dev saldırı gerçekleştirdi. Norveç'ten Yunanistan'a kadar, bir uçtan diğer uca her yerde; Danimarka, Hollanda, Bulgaristan, İtalya, Fransa, Yugoslavya ve diğer ülkelerde partizanlar ve anti-faşistler Nazilere karşı saldırılarını büyütüyor, Nazilerin elini-kolunu bağlıyordu. Nazi bozguna uğrayıp koşarken her şeyi yıkıp, yakıp, yok ediyordu. Fransa'da, Oradovur kasabası makicilerin (Fransa'da partizanlara makici deniliyor) bir merkezi olmadığı halde, bu sakin kasabada 500'ü kiliseye toplanan kadın ve

çocuk yakılarak, 200'ü sonradan yakılacak olan yerlerde kurşunlanarak katlediliyor ve sadece 20 insan kurtuluyordu. Buna benzer katliamların işgal edilen ülkelerde yaygın olarak gerçekleştirildiği biliniyor.

İşgal Altında Proletaryanın Direnişi

İşgal altındaki, Sovyet ülkeleri ya da diğer ülkelerde, proletarya, silahlı direnişin örgütlenmesinin yanında fabrikalarda ya da çalıştıkları diğer alanlarda büyük bir yaratıcılıkla birçok direniş biçimi ortaya koydu. Çalıştığı işyerlerinden direnişçilere yarayacak malzemelerin temin edilmesi, makinalara, depolara, araçlara sabotajlar yapılması, üretimi yavaşlatma, fark edilmeyecek biçimde bozuk üretim ya da dayanıklı olmayan üretim gibi birçok yöntem kullanılıyor. Fark edilmenin cezası çoğunlukla ölüm olduğu halde bu direnişler giderek yaygınlaştı. Bir bildiri yakaletmek, bir telgraf teli kesmek, komünist olmak gibi şeyler çoğu zaman kurşuna dizilmenin gerekçesi oluyordu.

Bulgaristan'da mücadeleyi anlatan Dimitri Dimov "Tütün" adlı romanında proletaryanın Nazilere ve Bulgaristan faşizmine karşı mücadelesini de ustalıkla yazmış.

Paris Komününde, Komüncülerin komutanları arasında Polonyalı komutan vardır. Faşist işgal altındaki Fransa'da Merkezi Sabotaj Servisi'nin başında da İspanya iç savaşında Uluslararası Tugayların gönüllü savaşçısı olarak yer almış olan bir Polonyalı vardı. Demiryolu çalışanları bu servisin kararları doğrultusunda hareket ediyordu. Demiryolları çalışanları silahlı direniş eylemleri ve sabotajlar dışında; trenleri bozuyorlar, yanlış yere yolluyorlar, istasyon tabelalarını değiştiriyorlar. Almanya'ya yapılan silah ve yiyecek sevkiyatlarını makicilere haber verip el konulmasını, bazen halka dağıtılmasını sağlarken bazen de Almanya sevkiyatlarının listesi yeraltı basınına ulaştırılıp yalanlar açığa çıkarılarak halka duyuruluyor. Nazi Konvoylarının Makicilere bildirilmesi gibi çok çeşitli çalışma yürütüyorlar. Fransız demiryolu işçilerinden 17 bin kişinin tutuklanması, 300'ünün öldürül-

mesi, sınır dışı edilenler, Almanya'daki kamp-lara gönderilenler olması demiryolu çalışanlarının direniş ve mücadelelerinin boyutlarını gösteriyor. Fransız demiryolu çalışanlarının şanlı mücadelesi onuruna "Tren" adlı film yapılarak bu direniş sonraki kuşaklara aktarıldı.

Fransız proletaryasının, işgalin birinci yılı dolarken yaptığı yüz bin kişilik maden grevi direnişin güçlenmesinde büyük etki yaptı. İşgalin sonuna kadar, proletarya grevden sabotajlara kadar çeşitli eylemlerle direnişin temeliydi. "Ard arda yapılan hava bombardımanları Annecy'deki bir bilyeli yatak fabrikasının çalışmasını engellemeyi cidden başaramadı, oysa üç sabotajcı makinelere öyle bir zarar verdi ki fabrika işgalin geri kalan döneminde tek bir bilyeli yatak dahi üretmedi." (Fransız Direnişi – Frida Knight). Bu bilginin verildiği aynı yerde, bir uçağın doğru kişilere ulaştıracağı silah yükünün 240 bombardıman uçağının saldırısından daha etkili olacağı belirtiliyor.

3 Ağustos 1944'te Paris demiryolu çalışanlarının başlattığı grev giderek büyüyüp yayıldı. Bu direniş, partizanların ayaklanma çağrısıyla tüm Paris emekçilerinin ayaklanmasına dönüşüyor. Ayaklanma üzerine Hitler'in verdiği Paris'i yakın emri Paris proletaryasının, emekçilerinin, partizanların direnişi her tarafa yayıp Almanları yenilgiye uğratmasıyla boşa çıkartılıyordu. Ağustos sonlarında Alman garnizonu teslim oldu.

Normandiya Çıkarması

Savaşın başından beri Sovyetler Birliği'nin yaptığı 2. cephe açılması önerisi emperyalistlerce reddediliyordu. Hava saldırılarının ikinci cepheye eşdeğer olduğu söylenerek öneri kabul edilmiyordu. Hep Sovyetler Birliği'nin faşizm tarafından yıkılması beklentisi içindeydiler. 6 Haziran 1944'te Normandiya çıkarmasını yaptılar. Sovyetler Birliği Nazi ordularını tam bir bozguna uğratmaya başlamış, Avrupa'daki işgal altındaki ülkelere de Nazileri kovalamaya başlamışken işgal altındaki ülkelere proletaryanın ayaklanmaları, partizan savaşları yükselmiş, kimi ülkelere Nazi-

leri sürmeye başlamışlardı. Bu koşullarda faşizmin yeni-
leceği anlaşılmıştı. Norman-
diya çıkarması bu koşullarda
gerçekleşti.

Amerikalıların, Ceza-
yir'i aldıklarında, önceden fa-
şistler tarafından kamplara
konulmuş olan direnişçi tut-
sakları, müttefikler için savaş-
mak istedikleri halde serbest
bırakmaması, o koşullarda
aylarca tutsak olarak tutması
gerçek yüzlerini gösteren bir
olay. Tutsaklar açlık grevi,
protesto ve birçok girişimden
sonra, aylarca tutulduktan
sonra serbest bırakılıyor.

ABD'nin etkin olduğu
müttefiklerin bu çıkartmasın-
dan sonra Norman kasabalarında yaptıkları
katliamlar Nazileri aratmayacak dehşeteydi.
Caen müttefiklerce bir ay boyunca bombala-
nıyor, yerle bir ediliyor. Nüfus 32 binden 12
bine düşüyor. "Auranches'taki 6 bin kişiden
ancak 35'i sağdı; Amerikalıların harabelerin
başkenti adını taktığı Saint Lo'da ancak 10 kişi
barınıyordu. Burada ve diğer yerlerde bütün
aileler molozların altına gömüldü" "Kurtarı-
lan son Norman kasabası Le Haure'a iki saat
içinde 1500 ton patlama gücü yüksek madde
atılmış ve binlerce insan bu cehennemde
ölmüş, bir anda tüm aileler diri diri yanmıştı.
2 bin ila 3 bin ölü vardı ve 10 bin evin 3500'ü
tamamen bombalanmıştı" (Fransız Direnişi –
Frida Knight). Müttefiklerin ve ABD'nin "kur-
tarması" böyle başlıyordu.

Savaş Sırasında Sanat ve Kültür

Faşizmin işgali altındaki Sovyet ülkele-
rinde ve diğer ülkelerde bir yandan var olan
sanat ve kültürel eserler korunmaya çalışılır-
ken diğer yandan da sanatsal faaliyetler sür-
dürüldü. İşgal karşısında Sovyetler Birliği'nde
sanat eserleri korunmaya alınıyordu. Başka
bölgelere taşınması, sanat eserini korumak
için insanların (çoğunlukla sanatla ilgili kişi-

Normandiya Çıkarması

lerin) görevlendirilip savaş boyunca koruma-
nın sürmesi, gizli olarak oluşturulan sanatçılar
evi gibi yerlerde sanat eserlerinin korunması-
nın yanında sanat faaliyetlerinin sürdürül-
mesi, müze olarak kullanılan bir geminin
Nazilerce bombalanmasını engellemek için
kontrollü olarak batırılarak korunması gibi
birçok yöntem uygulandı. Sovyet ülkeleri ve
işgal altındaki ülkelerde, cephelerde, dağlarda
partizanlar içinde, yeraltı çalışmaları içinde,
cephe gerilerinde sanat faaliyetleri yaşamın ve
mücadelenin kopmaz bir parçası olarak hep
sürdü.

Fransa'nın dünyaca ünlü Louvre müzesi
için söylenen "Louvre, Montral Şatosundaki
karargahıyla Maki'ye iltica etti" sözleri, eser-
leri Nazilerden kurtarmak için gösterilen ça-
bayı açıklıyor. Makiciler bu eserlerin
müttefiklerce bombalanmasını engellemek
için yerlerinin koordinatlarını bildiriyorlar.
Louvre'un kurtuluşu sırasındaki 52 muhafızı
komünist partizan örgütü FTP'nin rozetini ta-
şıyordu. Komünist sanatçı, Picasso'un işgal
yıllarında Paris'te kalıp çalışmalarını sürdür-
mesi, "Paris'i utancının içinde, dünya yüzün-
deki hiçbir gücün karartamayacağı bir ışıkla
aydınlattı" sözleriyle anlatılıyor. Picasso'nun
atölyesinde yapılan bir arama sırasında bir
Nazi'nin Guernica tablosunu gösterip "bu

sizin eseriniz mi?” sorusuna “hayır, sizin eseriniz” demesi de Picasso’yu anlatan bir tavrıdır. Fransa’da yeraltı yazarlığı, şairliği, çizerliği, ressamlığı gibi birçok sanat ve edebiyat çalışması sürdürülüyor. Katolik yazar Maurial’in, yeraltı basınında romanı çıkmış olan yazarın: “onuruna saldırıldığı dönemde Fransa’ya bir bütün olarak sadık kalan sadece işçi sınıfı olmuştur” sözleri işçi sınıfının onurlu duruşunu anlatıyor. Yeraltı çalışmalarında en etkili isimlerden olan Aragon’un şiirleri ve diğer eserleri işgal yıllarında önemli yer tutuyor. FKP parlamenterleri ve yöneticilerinden olan Gabriel Peri’nin kurşuna dizilmeden önceki, “Az sonra şarkı söyleyen yarınları hazırlayacağım” sözlerini komünist şair Aragon kitabıyla duyuruyor. Aragon’un yazdığı “Kurşuna Dizilirken Şarkı Söyleyen Adamın Şiir” Gabriel Peri’nin sözleriyle birlikte Fransa’daki direnişçiler ve halk için büyük bir moral kaynağı oluyor, etki yapıyor. “tutmak gerekse yeniden / Bu yolu tutardım diyor / Attığımız her kurşunla / Yeni bir gün diriliyor // Ayakta kanlar içinde / Şarkısını söylüyordu / Bitirmek için işini / Namlular yine doğruldu // Sona erince Marseillaise / Bir başka şarkı yükseldi / Dudaklarından dökülen / Tüm insanlığın seydi” Son dördüklüklerden üçünü aktardığımız bu şiir Fransa tarihinde halkı en çok etkileyen

şiirlerden birisi oldu.

Sosyalizmin Yükselişi

Savaş yılları boyunca Alman faşizmi asil olarak Sovyetler Birliği’yle savaştı. Savaşta Sovyetler Birliği’nde yaşayan 27 milyon insan yaşamını yitirdi. İşgal altında direnişe önderlik eden komünistler ve proletarya büyük bedeller öderken faşizme de darbeler vurdular. Kızıl Ordu’nun Stalingrad zaferinden sonra saldırıyı büyütmesiyle işgal altındaki ülkelerde de direniş yükseldi ayaklanmalar boyutuna geldi. Kızıl Ordu işgal edilmiş ülkelerden faşizmi kovalarken kiminde de (Bulgaristan’da sınıra geldikleri gün) hemen öncesindeki ayaklanmalarla Naziler ve işbirlikçileri yenilgiye uğratıldı. Mayıs 1945’te Alman parlamentosu olan Reichstag binasına Kızıl Ordu’nun kızıl bayrağı dikmesi faşizmin sonunun ilanı oldu.

Emperyalistler hep sosyalizmin yıkılmasını istedi ve Nazi faşizminin Sovyetleri yıkmasını bekledi. Ancak Sovyetler Birliği faşizmi yenerken birçok Avrupa ülkesinde de devrim ve ayaklanmalar yükseldi. Emperyalistler bu ayaklanmalara karşı, Avrupa’nın sosyalizmi kurmasına karşı Normandiya çıkarmasını yaptılar. Emperyalist çıkarlarını korumak devrimleri engellemek için yapılan çıkarma birçok ülkede devrimi engellemelerine yetmedi. 1944-45 yılları birçok Avrupa ülkesinde devrimlerin gerçekleştiği yıllar oldu. Sosyalizm artık tek ülkede uygulanan bir örnek olmaktan çıkıp bir dünya sistemi haline geldi.

Bu yaşanan gerçekler emperyalistlerin sosyalizm ve Stalin düşmanlığının gerçek nedenlerinden en önemlileridir. Yaşadıkları yenilgi nedeniyle Stalin ve sosyalizm düşmanlığını hep sürdürdüler. Halkların tepkisinden korktukları için “Yaşasın Hitler” diymiyorlar, bu niyetlerini “Kahrolsun Stalin” diyerek ortaya koyuyorlar. Bugünlerde, emperyalizm, korkulu rüyaları başlamışken tekrar Stalin ve sosyalizm düşmanlığını canlandırıyor.

süheyla güney avcı

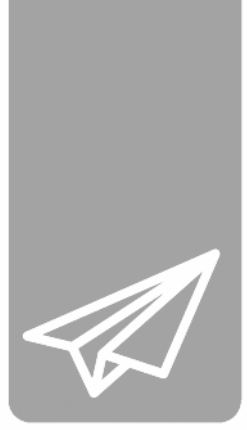
Toprak Ana

*Yüreğe gömülü sessizliklerdi sevdalarımız.
Satırlara pusulanmış isyanlarla, ezgilerde anlatırdık öfkemizi.
Sınırsızlık coşkusu tutuklu kalırdı, sevdalı bir kadının erbanisinde.
Dağlar yamaçlarını avuç yapar ya;
Tam da öyle talan olurdu mısralar... Ayaklanır...
Ayaklanır...
Ayaklanırdı..!
Geçmişten bugüne evrene dağılırdı. Tutku, aşk ve özgürlüğün
Yangınlara, zulümlere bulanmış ayak sesleri...*

*Oyyy toprak ana!
Oyyy kadın ana!
Dağıl yarattığım her güzelliğin ruhuna...
Dağıl saygısızca...*

*Sonrasında...
Sonrasında;
Bir ayaklanma kurulur bilincime, asalaklar gemisine meydan okuyarak.
Ve bir isyanın başlangıç yeri olur bilincim...
Her bastığım taş, çıplak tabanlarıma çakıl taşı zulmüdür artık.
Her adım bir zaferin başlangıcı olur da dikilir karşıma!
Emek kavgası!
Alınteri kavgası!
Özlemlerin kavgasıdır çığlığım..!
Birkaç asırların..!
Birkaç bin asırların, yitirilmiş kadınlarımızın bayrağıdır isyanım...
Binlerce tek ağız savrulur toprak ananın kucığına...*

*Oyyy toprak ana!
Oyyy kadın ana!
Sarmala beni bilincinin en özgür yerinde!
Isıt özgürlüğünün kızillanan ateşinde
Boy versin serilsin, serpinsin doğacak olan yeni nesillere...*

ergül çiçekler

Çocuk Kalbim Genç Aklımla

Bizim sokağa daha adınızı atar atmaz sizi karşılayacak olan oyun oynayan çocukların birbirine karışmış neşe dolu sesleridir. Bilirsiniz çocuk oyunlarını. Hepsinin bir tek amacı vardır; eğlenmek hem de sonsuza dek. Sadece gülmek, sadece zevk almak, sadece çocuk olmak; işte oyunun en kısa tanımı. Şüphesiz bu oyunların en güzeli günün son oyunudur. Çünkü birazdan anneleri hepsini eve çağıracak. Çünkü, gitmesinler de görelim. Çünkü, nasıl olsa o ikna edici söz akıllardadır hep: “Bak! Akşama babana söylerim!” Çünkü, babanın ne söyleyeceği de hep akıllardadır: “Çocuğum! Niye annenin sözünü dinlemiyorsun?”

Size bu sokağı uzun uzadıya anlatmaya-çağım. Size sadece bir arsadan bahsedeceğim. Sokağa girer girmez soldan üçüncü, yeşil boyalı binanın hemen yanındaki o küçük arsadan. Hepsini üç yüz metrekare olan bu “açık alan” sokaktaki tek “oyun alanı”dır. Fakat boşuna hayal kurmayın; içinde ne elma ağaçları var ne de bir tutam yeşil, tersine tamamen moloz parçalarıyla kaplıdır. Hatta orada bazen kırık bir sandalye eski bir koltuk bulabilirsiniz ama birkaç çiçek asla! Öyle ya burası İstanbul, burada çimenin çiçeğin ne işi olabilir ki! Ne hadlerineymiş! Zira bu savaşı beton orduları çoktan kazandı, yeşilin son parçaları gün geçtikçe küçülen fidanlıklara ve parklara sığındı. Çoktan sürgüne yollandı nergisler, çoktan körpe lalenin boynu vuruldu,

çoktan ibret olsun diye gülleri astılar meydanlarda. Şimdi bir kaç erguvan kalmış onlar da boğaz sırtlarındaki köşkerin bahçelerinde hapistir. Tıpkı pencerelerdeki saksılara ayaklarından zincirlenen begonyalar gibi. Ne sandınız insanın iliğini sömürenler ormanlara mı acıyacaktı? Hem umut vermez mi bunca yeşil, onca ağaç, şunca çiçek insana. Umut vermez mi ulu bir çınar bize, yani, umut verdikleri için de vurulmuyor mu genç fidanların boynu. İşte bu yüzden bu arsada da ne bir tutam çimen var ne de çiçek. Zaten onun kaderi çoktan yazıldı; yakında oraya bir bina dikilir ve eminim çevre bilincini göstermek için yeşile de boyanır. Sonuçta herkes oraya yüz yıllarca yaşasın diye bir çınar fidanının dikilmeyeceğini biliyor!

Bütün bunlara rağmen bu arsa bu sokağın çocukları için özel bir yerdir. Çünkü orada toplanabiliyor, çünkü oraya üç tekerlekli bisikletlerini park edebiliyor, çünkü orada kırık kaldırım taşlarına oturarak ucuz ve sağlıklı meyve sularını içebiliyorlar. Hatta orayı haftada bir ya da iki kez komşu sokağın çocuklarına karşı savunabiliyorlar. Şimdiye kadar da bu “arsa muharebelerinde” ne saçlar çekildi, ne yüzler tırmalandı, ne kollar bacaklar ısırılmadı ki! Her defasında yan sokaktan gelen “işgal kuvvetleri” başarıyla geri püskürtüldü. Hatta bir defasında da çok daha büyük bir tehlikeyi bertaraf etmeyi bile başardılar.

Bir gün kapalı kasa bir kamyon oraya

park etmişti. Onlar için bu kamyon yan sokaktan gelen "işgalci kavimlerden" daha tehlikeliydi. Öyle ya, koskoca kamyon ne saçını çekebilirsin ne de bacağını, kolunu ısırabilirsiniz. Fakat onlar pes etmedi ve her biri eline paslı bir çivi aldı. Ondan sonrası; o paslı çivilerin her biri ellerinde paslı bir fırçaya, onların her biri bir "Picasso"ya ve kamyonun her santimi de bir tuvale dönüştü. Kaşı dizinde, kulağı sırtında insanlar çizdiler, yer çekimine meydan okuyan evler... Hatta perspektife yeni bir boyut kattılar; ağaçlar çizdiler ve en uzaktaki ağaç bile en yakındaki binalardan büyüktü! Lakin bilinmedi bu dehaların değerleri. Kamyon sahibinin sinir krizi geçirmesinin ve ana babalarca çekilen kulakların gölgesinde kaldı bu sanatsal yorum yeteneği! İşte

o günden beridir, o arsaya park edebilen tek ulaşım aracı üç tekerlekli, önden çekişli, rengârenk bisikletler oldu.

Peki, bu moloz kaplı alan, bu küçük yer, bu çocuklar için neden böylesine önemli? Bunu onların engin hayal dünyasına sormak lazım. Gerçi oradan gelen cevabı anlatmaya hangi kâğıt ve hangi insan ömrü yetebilir ki? Ben de bu yüzden size ihtimaller şeklinde, belki de diyerek birkaç neden sayabilirim. Belki de orası her şeye rağmen siyah ziftli sokaklardan daha iyi olduğu için. Belki de orada oyunları birkaç saniyede bir arabalar tarafından bölünmediği için. Belki de bu beton denizinin içindeki tek boş alan olduğu için. Belki de bunların hepsi yüzünden, bu arsa bir tutam çimene yuva olamasa da yine de çocuk oyunlarının son sığınağı olduğu için.

Peki, bunları anlatan kim? Ben şuan ne bir çocuğum ne de bir yetişkin. Çünkü on dört yaşındayım. Ciddi bir konuda konuştuğunuzda, beni "çocuk" sayarsınız, çocuklarla il-

gili konuştuğunuzda da "yetişkin". Yani bu bir çeşit sosyal Araf'ta bırakılmaktır. Hani şimdi derdim ki; hele bir on beşime gireyim de siz görürsünüz, ama biliyorum bu kanunlar nezdinde on sekiz, annemin nezdinde de iki bin altı yüz altmış altı yaşına kadar sürecek!

Aslında amacım ne bu çocukları ne de bu sokağı anlatmaktır. Sadece yoksul ana babalarımızın çocuklarına sunabildiği tek "oyun alanı"nın burası olduğunu söylemekti. Çünkü gerçekler filmlerdekine hiç mi hiç benzemiyor. Bizim şehirlerimizde çocukların koşup oynayabileceği parklar bahçeler yok. Hatta senede bir götürüldükleri parklarda bile çimlere basmaları yasak! Sanırım yeşile dokunurlarsa yeşili seveceklerini, severlerse koruyacaklarını düşünüyorlar.

O zaman onca ormanı, bunca fidanı, şunca yeşilin bin bir türünü nasıl yok edebilirler ki? Fakat siz aldırmayın bana çünkü "nasıl olsa ben daha çocuk"um. Siz büyüksünüz ya, daha iyi bilirsiniz. Ama bana öyle geliyor ki siz büyükler onca ormanı, ağacı, kuşu ve çi-

çeği korusaydınız şimdi bu çocuklar bu moloz yığıyla yetinmek zorunda kalmazdı.

Ben orta sondayım, babam iplik fabrikasında, annem ise bir markette çalışıyor. Hani dizi filmlerde jiplere binen şirket, fabrika sahibi insanlar var ya, hani zengin semtlerdeki malikânelerde oturanlar, hani canı sıkıldığında tekneleriyle tura çıkanlar; işte onların fabrikalarında çalışıyor bizim semtte oturanların çoğu. Dizilerde herkes zengin, herkes mutlu ama gerçekte durum tam tersi. Ama dedim ya; sonuçta ben bir çocuğum, siz aldırmayın bana, hem baksanıza konudan konuya da atlıyorum. Ne yapalım bir çocuğun anlatısı da böyle olur. Siz de deneyin bırakın boşlukları başkaları doldursun.

Şimdiye kadar da bu "arsa muharebelerinde" ne saçlar çekildi, ne yüzler tirmalandı, ne kollar bacaklar ısırılmadı ki! Her defasında yan sokaktan gelen "işgal kuvvetleri" başarıyla geri püskürtüldü. Hatta bir defasında da çok daha büyük bir tehlikeyi bertaraf etmeyi bile başardılar.

Geçen gün matematik öğretmeni bana bir soru sordu: "Söyle bakalım, annen sana her gün yirmi lira harçlık veriyor. Sen de bunun dokuz lirasına bir tost bir ayran ve bir tane de gofret alıyorsun. Geriye kalan tüm parayı biriktirdiğine göre ayda kaç lira biriktirmiş olursun?"

Dedim ki: "Hocam bu devirde kim çocuğuna yirmi lira cep harçlığı verebilir ki? Bu zengin muhitteki öğrencilerin sorusu. Bana annemin verebileceği miktar günlük iki lira, ondan da geriye biriktirebileceğim bir şey artmaz." "Oğlum," dedi öğretmen "Karıştırma orasını" dedi. "Ben sana onu mu soruyorum?" dedi. "Ne alakası var şimdi" dedi. "Bu bir hesap sorusu" dedi. "Tamam, yerine otur" dedi. Bana zayıf not vermediyse de morali çok bozuldu anlaşılır. O da çocuğuna sadece iki lira harçlık verebilen bir anneydi. Fakat üzülme hocam, sonuçta ben sadece bir çocuğum!

Ben öğretmenime biraz önce "Günde iki lira harçlık alıyorum ve annem markette çalışıyor." dedim ama durum aslında tam da böyle değil. Annemleri sendikaya üye oldukları için işten attılar. Buna karşılık annemler de greve başladı. Ancak annem bana hiç aksatmadan harçlığımı vermeye devam ediyor. Ona kaç kere "Anne, grev bitene kadar harçlık istemiyorum!" dediysem de zorla cebime para tıktırmaktan vazgeçmedi. Konuyu bir kerede babama açtım fakat babamın gözleri doldu ve bana belli etmemek için bir yandan zorla gülümserken, bir yandan da eliyle saçımı okşayarak şöyle dedi: "Ulan eşşoğlusunu, oğlumuzu iki lira verecek paramız da var hani!" Babam böyle dedi ama bazen bu kadar bile parası olmuyor! Biz kirada oturuyoruz ve babamın aylığı hem kiraya hem ev masrafla-

rına yetmiyor. Hatta anlamadığımı sanıyorlar ama babamın grev başlayınca arkadaşlarından borç para aldığının farkındayım. İşte bu yüzden ben de grevci kadınların çocuklarıyla konuştum. Şimdi hepimiz günlük harçlıklarımızı topluyor ve annelerimizden gizli götürüp grev sandığına atıyoruz. Yalnız bunu annelerimize söylemeyin çünkü üzülürler. Neden diye de sormayın sevgili büyüklerim; çocuğuz ya ondan işte!

Son günlerde annem evde söze hep "Ben bu grevde çok şey öğrendim," diye başlıyor ve devam ediyor. O uzun uzadıya anlatırken babamla ben dinliyoruz. Annem grevden öğreniyor, babam da annemden. Hatta babam şimdiden şöyle demeye başladı bile: "Sizin grev bir bitsin biz de başlayacağız, yoksa bu şerefsizlerin ne aylığımızı zam yapmaya niyetleri var ne de başka iyi bir şey yapmaya." Hepsi bu değil; bu grev sayesinde ben de çok şey öğrendim. Bunlardan ikisini size söylemek de istiyorum: Sevgili büyüklerim, gördüm ki insan gibi görünen herkes aslında insan değilmiş. Örneğin babamın borç istediği akrabalarımız, paraları varken yok dediler. Örneğin ev sahibimiz ve diğer alacaklılar... Hatta öylesine acımasızlar ki onların gözünde de biz insan değiliz. Tabii, sonuçta dedim ya ben bir çocuğum, yani ciddiye de almayabilirsiniz!

İkincisi de şu; bize polisin bizi ve ülkeyi

Alacaklılarımızı ve ev sahibini düşününce aklıma hep bu sözler geliyor. Peki, çocuğum ya size de söylüyorum, "çocuk işte" deyip geçin isterseniz ama bu sözleri okuduğunuzda bence sizin de aklınıza birileri geldi. Bilmem ben belki de anlamıyorum ve belki de bazılarını da insan saymak siz büyüklere göre daha kolaydır!

koruduğunu söylediler. Hatta maaşlarını da bu nedenle bizim ödediğimizi... Sorarım size, anneleri her hafta iki defa joplayarak götürüp nezarete atanlar mı bizi koruyor? Evet, belki de şimdi "Sen sus bakalım!", "Bir çocuk olduğunu unutma!" "Çocukların aklı böyle şeylere ermez!" diyeceksiniz. Ama aklım eriyor işte. Eğer bir çocuğun annesine vurursanız siz zaten o çocuğu için içine katmış olmuyor musunuz? Ayrıca polis insanları koruduğu yok, o sadece ülkeyi koruyor. Her hafta anneleri döven, grevci kadınları joplayarak onların kollarını, bacaklarını, bedenlerini mosmor izlerle dolduran ülkeyi... Hiç kusura bakmayın "çocuk" da saysanız "büyük" de saysanız umurumda değil. Soruyorum işte, hem de "ortaokuldaki bir çocuğa bu soruyu sorduracak kadar" diye düşünmenizi tavsiye de ederek soruyorum; anneleri döven bir devleti neden koruyalım ki?

"Siz insanı nasıl tanımlarsınız? İki ayak, iki göz az ya da çok zeki olmasıyla mı? Davulu dengi dengine vurduran işçiyi emekçiyi kendinden aşağı da gören, insan olmakla eşitlendiğimizi, kabul etmeyenleri, insanı sömürenleri nasıl tanımlayacağız?" dedi geçenlerde annelere destek için gelen devrimci ablalardan biri. Alacaklılarımızı ve ev sahibini düşününce aklıma hep bu sözler geliyor. Peki, çocuğum ya size de söylüyorum, "çocuk işte" deyip geçin isterseniz ama bu sözleri okuduğunuzda bence sizin de aklınıza birileri geldi. Bilmem ben belki de anlamıyorum ve belki de

bazılarını da insan saymak siz büyüklere göre daha kolaydır!

O devrimci ablalar başka şeyler de söyledi. Hepsi de güzel şeylerdi ve hatta daha da anlatacaklardı ki; anneleri döven devleti koruyan polisler geldi. Hem de her zamankinden daha kalabalık ve her zamankinden daha çok saldıracak ve her zamankinden daha çok bağırıp küfürler ederek... Fakat o ablalar çoktan söyleyeceklerini söylemişti. Evet, söylemişti ve ben on dört yaşındaki çocuk aklımla bile ve ben on dört yaşındaki bir gencin aklıyla onları anladım: Dünyanın başka yerlerinde işçiler bir araya gelmiş. O kadar çok bir araya gelmişler ki patronlar bir daha onları işten atamamış. O kadar çok bir araya gelmişler ki onlar patronları atmış işyerlerinden! O kadar çok bir araya gelmişler ki polisler bir daha hiçbir anneyi dövememiş! O kadar çok bir araya gelmişler ki ne aç kalmış ne yoksul ne kiracı ve ne de ev sahibi! Hatta o kadar çok bir araya gelmişler ki bütün çocuklara ücretsiz süt dağıtılmış ve her sokağa kocaman bir park yapılmış. Üstelik bu da yetmezmiş gibi; o kadar çok bir araya gelmişler ki, benim gibi yoksul çocuklar bile okuyarak doktor olabiliyormuş!

O değil de "çocuk" olmama rağmen ben anlıyorum da siz koca koca insanlar ne güzel de anlamamazlıktan geliyorsunuz! Hani, siz her şeyi bizim için yapıyordunuz? Bu mu bizim için yaptığınız? Eğer gerçekten sevseydiniz böyle yapmazdınız!

Evet, biliyorum, "Sus, sen daha çocuksun!" diyeceksiniz yine ve yine "Senin aklın bu işe ermez!" ve yine "Karıştırma orasını..." diyeceksiniz. Fakat işinize gelince ben nasıl da bir anda "koca adam" olur da "tut" arım "hele bir işin ucundan!" değil mi?

Bir şey daha soracağım: Moloz kaplı bir arsa için dövüşen bu küçük çocuklar yarın gökdelenlere, saraylara savaş açmayacak mı sanıyorsunuz?

Ben artık bir çocuk değilim! Sosyal Araf'ınızdan payıma düşeni aldım varsayın. Bana biçtiğiniz rolü de geri çevirdiğimi... Çünkü ben grevci annemin bedenindeki o mosmor jop izlerinde çabucak büyüdüm.

gulareş

*Yaşamak muazzam bir uğraştır
Her gün birbirinin ardına dizilip geçerken
Kavgadır cümleye anlam katan*

*İnsanlığın büyük yürüyüşü
Senin küçük adımlarının içinde atar
Saatin büyük kavganın saatiyle çınlar
Hareketin hareketidir partinin
Aklın onun aklında parlar*

*Ve yaşamak bir uğraştır
Sen bir taş atarsan
Arkandan bir başkası atar
Ve ardından bir başkası
Yıkılmaz sanılan aşınır
Aşınır ve sallanır
Sallanır ve yıkılır*

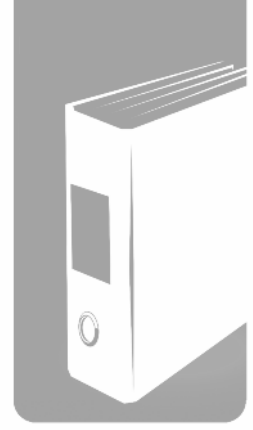
*İnsanlığın büyük umudunda
Hiçbir yürek küçük değildir
O yürek ki bir bütün olup atar
Bir yumruk olup patlar
Bir kavgaya olup geleceği kurar*

*Yaşamak büyük bir uğraktır yoldaşım
Sen bütün insanlığın uğrağında konakladın
Bütün insanlığa yaşamını bağladın
Bunca güzelliğin bağlandığı bir yaşam
İnsanlığın en güzel yaşı olmalı
Yaşamak uğraşı kavgaya olmalı*

dosya

Kriz Çürüme Çöküş

özgün denizci

Hangisi İyi, Hangisi Kötü?

Ekonomi kavramları arasına dalıp da kaybolmamıza gerek yok. Her ne kadar iktisat karmaşık ve dolambaçlı bir alan olsa da bu karmaşaya dahil olmadan da görebileceğimiz bazı ekonomik gerçekler var.

Düzenli olmasa bile gazete okuyan, televizyondaki haber bültenlerini izleyen birisi, bazı ekonomi kavramlarına ve bu kavramların birbirleri ile ilişkilerine aşina olmuştur.

Mesela faizler yükselince döviz düşüyor, döviz yükselince de faizler düşürülüyor. Peki bu durumlardan hangisi iyi, hangisi kötü?

Döviz kurlarının yükselmesinden herkes şikâyet eder. Televizyona çıkan bütün konuşmacılar her seferinde kurların yükselmesinden yakınır. "Paramız şu kadar değer kaybetti, biz bu kadar fakirleştik" vs...

Döviz düşünce aynı konuşmacılar bu kez de dövizin düşmesinden kaynaklı yaşanan olumsuzlukları değerlendirmeye başlarlar. "Efenim, dövizin düşmesi demek, ihracatçının zarar etmesi demektir. Bu durum ihraç ürünlerine yatırımı azaltır, bu da cari

açıkta büyümeye neden olur."

Döviz kurlarının yükselmesi kötü bir şey. Peki, düşmesi iyi bir şey mi? Yok! O da kötü.

Ya faizlere ne demeli? Faizler yüksek olunca yatırımcılar paralarını gerçek üretime yatırmıyor. Yani fabrika kurmak yerine parasını faize yatırıyor, bu da üretimin düşmesine sebep oluyor.

"Öyleyse faizler düşse" diyecek oluyorum, televizyondaki aynı yorumcular bu kez diyorlar ki: "faizlerin düşük olması ekonomimizi yabancı yatırımcı için bir cazibe merkezi olmaktan uzaklaştırır, yabancı sermaye akışı azalır."

Faizlerin yükselmesi kötü bir şey. Peki, düşmesi iyi bir şey mi? Yok! O da kötü.

Asgari ücret düşük olunca ücretli çalışanların alım gücü düşüyor, harcama yapamıyorlar. Ücretli çalışanlar nüfusun en büyük kalabalığını oluşturuyor. Böyle olunca onların harcama yapamadığı bir ekonomi durgunlaşıyor.

Bir de madalyonun öteki yüzü var. Üc-

retler yükselip harcamalar çoğalınca, bu sefer de arz-talep ilişkisi yüzünden fiyatlar yükseliyor. Sadece arz-talep mi? İşçilik ücretleri yükseldiği için üretilen mamullerin fiyatları da yükselmiş oluyor. Böylece enflasyon canavarı, işveli bir tebessüm takınıyor. Bununla bitmiyor. Zavallı patronlar, ücretler artıp, maliyetler yükselince işçi sayısını azaltmak durumunda kalıyorlar. Böyle olunca işsizlik rakamları da yükselmiş oluyor.

Asgari ücretin düşük olması kötü bir şey. Peki, yüksek olması iyi bir şey mi? Yok! O da kötü.

Hadi işsizliğe de bakalım. En insani bakış budur değil mi? Her insanın bir geliri, işi-gücü olmalı, evinde tencere kaynamalı... Öyle ise hiç kimse işsiz kalmamalı, yani işsizlik sıfır olmalı. Nitekim işsizliğin yüksek olması iktisadi açıdan da istenmeyen bir durum. İşsizliğin yüksek olması demek birçok insanın geliri olmaması, geliri olmayınca da harcama yapamaması demektir. Harcama yapamıyorsa hiçbir şey satın alamaz, satışlar düşünce ekonomi yavaşlar. En önemlisi dışarıda kalabalık bir işsiz kesim olunca, patronlar çalışanların ücretlerini düşürür ve şunu söyler: "İşine geliyorsa bu paraya, bu saate çalış, çalışmazsan

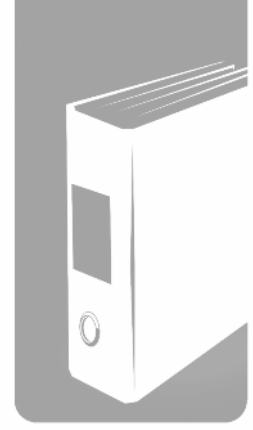
aynı paraya çalışacak çok insan var dışarıda." Böylece ücretler düşmüş olur. Ücretler düşünce de harcama azaldığı için, az önce bahsi geçen ekonomik durgunluk baş gösterir.

İşsizlik azalınca da şöyle oluyor: patronlar "işine geliyorsa" ile başlayan cümleyi artık kuramayacakları için ücretleri düşüremiyorlar. Böyle olunca da hem çalışanlar harcama yapabildiği için hem de üretim maliyeti yükseldiği için enflasyon oluyor ve piyasalardaki tüm malların ve hizmetlerin fiyatları yükseliyor.

İşsizliğin yüksek olması kötü bir şey. Peki, düşük olması iyi bir şey mi? Yok! O da kötü.

Demek ki her zaman ve her koşulda kapitalist ekonomi kötü bir şey.

Peki ya sosyalist ekonomi? İşte o iyi bir şey.

setenay berdan

Antigone ve Saul: Vicdan Çürümenin İlacı Olabilir mi?

Birkaç yıl önce festivallerin gözdesi haline gelen Saul'un Oğlu, insanın yüzüne tokat gibi çarpan filmlerdendir; seyircisini, 2. Emperyalist Savaşın en vahşi, en travmatik anlarının yaşandığı bir toplama kampına götürür. Macaristan'da Kurulu bu kampta, her gün trenler dolusu gelen kadın, erkek, çocuk ve yaşlılar önce gaz odalarında katledilirler, sonra fırınlarda yakılırlar.

Böylesine trajik bir konuyu ele alan pek çok film çekildiği halde, Saul'un Oğlu'na "tokat gibi" nitelendirmesini kazandıran unsur ne ölümlerin korkunçluğu ne de Nazilerin "saf kötülük" olarak resmedilip, suçun bütün yükünün onlara yüklenmesidir. Ama esas olarak, kurulu bir düzenin disiplini içinde, hayatta kalmaya odaklanmış her bireyin bu akıl durduran vahşetteki iş birliğini vurgulamasıdır. Dikkatli bir seyirci için, bundan daha önemli bir şey vardır filmde: Soykırım, bugün de hegemonyasını sürdüren kapitalist topluma özgü temel ilişki ve kural-ların üzerine yükselmiştir. Hayatta ve üstte kalmaya odaklı rekabet, insani parçalanmayı kaçınılmaz hale getiren iş bölümü ve hiyerarşi, yapılan işle yaşam arasındaki bağıntıyı şiddetle koparan endüstriyel teknoloji. Soykırım, bu sermaye ilişki biçimlerinin arızı, rastlantısal, geçici ya da beklenmeyen bir hasarı değildir. Tersine, kendi doğal gelişim seyri içinde kendi uç noktasına varan bu ilişkiler, bizatihi, soykırımı üretmiştir.

Filmin hikâyesine odaklandığı Saul, kurtuluşunu vicdani bir uyanışla sağlamaz, sözü edilen ilişkiler egemen olduğu müddetçe, vicdani bir uyanışın mümkün olmadığının altı çizilir. Uyanışı ve kurtuluşu getiren, zora dayalı eylemdir. Bu açıdan film, insani çürümenin dip yaptığı noktadan, insani kurtuluşa ve arınmaya giden dikenli yolun tarifi olarak da izlenebilir.

-I-

Filme hâkim renk, kırmızı ve gridir. Ateşin ve külün rengi; sürekli uçuşan buhar ve gaz kümeleri, manzaraya bir fabrika görüntüsü katar. Filmin önemli bir kısmında kamera, Saul'un yüzüne odaklanır, onunla birlikte hareket halindedir. Çevrede olup biten akıl durduran vahşet, bu bakış açısının kenarından köşesinden, flu bir görüntüyle yansıtılır. Adeta Saul'un gözünden bakarız olan bitene. O da yaşanan vahşete, çevresini saran çıplak ve canlı bireylere, kanlı ve ölü bedenlere aynı bulanık görüş açısıyla şahit olur. Şahitlikten çok, gözünü kısarak, görmemeye çalışma çabasıdır. Ancak, kamera kadrajını her yerde çepeçevre dolduran vahşet, bulanık bakışlı Saul'un yüzünde en ufak bir duygu esintisi bile yaratmaz. Duygu ve algısı, tümüyle yaptığı işe odaklıdır. Saul, toplama kampında Nazilerle iş birliğini kabul eden, bu sayede hayatta kalıp karnı doyan onlarca işbirlikçiden

birisidir. Yaşamda kalmaya odaklandığı sürece, ahlaki ve etik insan özünü askıya almıştır.

Planlanmış soykırımı en işlevsel, en verimli ve en hızlı biçimde gerçekleştirmek üzere çalıştırılan kampta her şey, bir fabrika disiplini ve düzeni içinde yürütülür. Canlı insan bedenleri, hammadde olarak bu fabrikanın üretim sürecine girerler ve ölü bedenler olarak çıkarlar. Yine de bu “ürün”, değişimi yapılacak bir meta değildir; ama mübadeleye (değişime) konu olan şey, korkudur. Çürüme, kendini ancak, yarattığı korku ve dehşetle ayakta tutabilir. Fakat, Sovyet Kızılordu’sunun Nazileri eze eze Macaristan topraklarına ilerlediği haberleri duyuldukça, soykırım fabrikası esas ürünü olan korkuyu artık mübadele edemez. Tersine, Nazi faşist aygıtına korku pompalamaya başlar. Arkalarında şahit bırakmamak için panikle işbirlikçi tutsakları da aynı kıyma makinesine sokmaya karar verdiklerinde, işbirlikçilerin ayaklanmasıyla karşılaşmaktan kurtulamazlar.

Kıyma makinesinin duygusu alınmış bir dişlisi olarak Saul, diğerleriyle sıkı bir iş bölümü içinde, kendine düşen işi sorgusuzca ye-

rine getirir. Kampta her gün, dehşet verici bir dakiklikle trenler gelir; vagonlar insanlarla, kurbanlarla doludur. Her şey bir fabrika disiplini içinde çok seri yapılmalıdır. Vagonlar boşaltılır, insanlar gaz odalarının hemen önünde giysilerini çıkartmaya zorlanırlar. Bu esnada, hoparlörden sürekli bir anons duyulur: “Sıcak kahvelerinizi hazır sizi bekliyor, duşunuzu almak için acele edin, kahvelerinizi soğumasın.” (Bu sahneyi izleyince, büyük plazalarda sefalet ücretiyle çalışanların doğum günlerini kutlayan mekanik anonsları hatırlayan eminim çok olmuştur.) Vagonlardan inenler, bu anonsun ardındaki dehşetengiz gerçeği bilmezler; bunu sadece işbirlikçiler bilir, ama ölüme koşan kurbanlara başlarına neler geleceğine dair en ufak bir işaret bile vermezler. İş bölümü ve hiyerarşi gereği, usta başları işbirlikçi ekiplerin bir kısmını, geride bırakılan elbiseleri toparlayıp ayırmaya yönlendirir. Bir kısmı, gaz odalarından ölü bedenleri çıkartır, diğerleri bu bedenlerin yakılacağı fırına taşırlar; en sonu, bir başka ekip, gaz odalarını dolduran kan ve dışkıları, güçlü kimyasal bileşikler ve bolca suyla temizleme işine koyulurlar. Geride hiçbir iş bırakmazlar ki, bir son-

raki kafilede sorun çıkmasın, verimlilik düşmesin.

Saul, her gün onlarca çıplak ve ölü bedeni, yani çocukları, kadınları, yazıları, aynı duygusuz mekanik hareketlerle taşıyıp durur. Ancak bir gün, üst üste yığılı insan bedenleri arasında, kendi oğluna çok benzettiği bir çocuğa rastlar... Oğlu sandığı çocuk cesedinin yakılmayı değil, dini bir tören eşliğinde gömülmeyi hak ettiğini düşünür ve cesedi kaçırıp saklar. Bu, tam anlamıyla, Sophokles'in tarihi tragedyası Antigone'un çağdaş bir versiyonudur.

Antigone, Antik Yunan'da geçen bir hikâye. Antigone, kral Kreon tarafından hainlikle suçlanıp cezalandırılan kardeşinin cenazesine sahip çıkar. Hainlere özgü cezaya, cesedinin ortada bırakılıp kurda kuşa yem edilmesi yasasına başkaldırır. Antigone, kardeşinin de diğer her insan gibi, gömülmeye hakkı olduğunu savunur. Kreon için ise, "yasa yasadır, hainler gömülemez." Antigone, insanlığın kadim ahlakını, doğal etiğini, vicdani mirası temsil ederken, Kreon, köleci devletin yasalar ardına gizlenen açık zorbalığını temsil eder.

Yine de Saul'un yaşadıkları, Antigone'da olduğu gibi, vicdani bir hesaplaşma, etik ve ahlaki bir direniş değildir. Yüzlerce ölü beden arasından, sadece oğlunu çeker alır ve sadece onun dini bir törenle gömülmeyi hakkettiğini düşünür. Diğer kurbanlarsa, maruz kaldıkları korkunç sonu hak etmişlerdir. Film boyunca Saul'un böyle düşündüğüne dair tek bir söz edilmez. Ancak, kendi oğluna tanıdığı hak, kendi doğal sonucu olarak, diğerlerinin bunu hak etmediğine varır. Onlar, birer suçlu oldukları için değil, zayıf oldukları için, kolay aldatılabilir oldukları için, birer koyun gibi vagonlara doluşup, hiçbir tepki göstermeden gaz odalarının kapılarına yığıldıkları için. Faşist aygıtın sıradan işlerini yapanların gözünde, kurbanların asıl suçu, her zaman bunlar değil midir?

Bu yanıyla film, izleyicisini basit ve çocuksu bir vicdani uyanış tuzağından uzak tutar. İçi boş cilası bol Hollwood'un tipik bir yönetmeni olan Spielberg, burjuva sinizmin

zirvesi filmi Shindler'in Listesi'nde, böyle bir basit tuzağa başvurmuştu. Spielberg, filmin bir sahnesinde, Shindler'in vicdani uyanış anını beyaz perdeye yansıtır. Naziler bir Yahudi gettosunda kurşuna dizerek katliam yapmakta, Shindler ise bu sahneye bir tepeden şahit olmaktadır. Bakışları, minik sarı saçlı bir kız çocuğuna takılır. Siyah-beyaz görüntüde kırmızı paltosuyla seyircinin gözüne sokulan bu minik kız çocuğu, masumiyetin temsilcisidir. Ve Shindler'in içindeki vicdani uyandırmaya yeter. Oysa, Saul'un Oğlu'nda böyle kaba, yüzeysel masumiyet gösterileri hiçbir inandırıcılığı bulunmayan vicdani uyanış mucizeleri yoktur. Bir taraftan, oğlu sandığı çocuğun dini törenle toprağa verilmesi için, hiyerarşide daha yukarıda olan işbirlikçileri ve aynı ekibin bir parçası olan din görevlilerini ikna etmeye çalışırken, diğer yandan, soykırım fabrikasının işlerini aynı mekanik çabayla sürdürür. Aynı kampta tutsak karısıyla uzun süre sonra karşılaşma fırsatı bulduğunda bile, Saul'un duygularına aynı donukluk hakimdir. Karısının şefkatli hislerine hiçbir karşılık vermez, askıya alınmış insanlık hali devam eder.

Bu çürümenin bir patlamayla dağıldığı an, vicdani hesaplaşmayla gelmez. Bunun için, soykırım makinesini ayakta tutan çivilerin çıkması gerekir. Beklenen o an, geride tanık bırakmama paniğindeki Nazilerin, işbirlikçileri de kurban etmeye niyetlenmesi ile gelir. Çöküş yazgılı ve artık sonuna gelen her sistem gibi, soykırım fabrikası da onu ayakta tutan öznelere bağlı oldukları yaşam dünyasından koparıp alır. Ancak böyle yerinden edilmiş bir özne; o ana kadar çevresinde olup bitene bulanık mercekten bakarken, bir anda hakikate sadık bir kavgacı haline gelebilir.

Nazilerin niyetlerini anlayan işbirlikçi tutsaklar ayaklanırlar ve cesaretle savaşa tutuşurlar. Daha biraz önce, başkalarının ölü bedenleri üzerinde yükselip kafalarını suyun üstünde tutmaya çalışan bu topluluk, şimdi birbirlerini korumak için fedakârca çarpışmaya, tökezleyip geride kalanları koltuklayıp, yaralananları sırtlarında taşımaya başlar. Bu, insanlığın bir volkan gibi yeryüzüne çıkması

dır. Ama bunun için, önce amansız bir silahlı kavgaya girişmeleri ve sonra da kırmızı-gri rengin hakim olduğu soykırım fabrikasından topluca firar etmeleri gerekmiştir. Kabuğunu kırıp parçaladıkları sistemin dışına çıkarak, türlü canlılık ve renklerle dolu bir ormanın içinde kısacık bir sürede, kavgayla ve dayanışmayla, insanlaşırlar. Peşlerine düşen Nazi askerlerinden saklanmak için bir kulübeye giren Saul'ü, orada ölen çocuğu çok benzeyen bir çocuk ihbar eder. Filmin başından beri yüzünde hiçbir gülümseme göremediğimiz Saul, son nefesini vermeden hemen önce, bu çocuğa gülümsemektedir.

-II-

Saul'un Oğlu filmini, ağır bir kriz içinde debelenen kapitalist sistemin bir metaforu olarak okumak mümkün. Burjuva sınıf, tekeli egemenlik dönemi boyunca, birikimini arttırdığı oranda çürümekte: Rantiyeleşmiştir, sadece kupon kırarak, borsa spekülasyonları ve para manipülasyonlarıyla muazzam ölçülerde kazanç elde eder. Ama, kendine ait bir kıyıda köşede değil, egemen olduğu toplumun tam orta yerinde çürür ve bu çürümenin kokusunu toplumun tüm gözeneklerine yayar. Kendisinin yaptığı gibi, diğer sınıf ve katmanlarında bütün insani duyarlılıklarını, sorumluluk ve görevlerini, etik ve ahlaki tutumlarını askıya almalarını talep eder. Talep etmekle kalmaz, çürümeyi dayatan malzeme ve ilişkiler, burjuvazinin bağajında bolca vardır: Çalışanlar arasında rekabeti körüklemek; iş yapma yeteneğini köreltmekle kalmayıp kişisel özerkliği de yiyip bitiren işbölümünün katı hiyerarşisine çalışanları tabi kılmak; kredinin soysuzlaştıran ilişkilerinden yararlanıp, borca batmış emekçinin ipotekli mülkiyetinden (gerçekte, mülkiyetsizliğinden) konformizmin kumdan kalelerini inşa etmek; üretici faaliyetiyle yaşamı arasındaki kopukluğu, daha fazla tüketim malı elde edip telafi etmeye çabalayan emekçiye nefes aldırılmaz bir çalışma temposu dayatmak... Bu en temeldeki en gizli prangaların yanında, yalanlar, demagoji, baskı ve terör, olsa olsa önüne kattığı

koca bir dışkı kitlesini iteleyen bir bok böceğinin müdahalesiyle kıyaslanabilir ancak.

Önü alınmaz bir yıkımla birlikte gelen ekonomik kriz, kapitalist üretimi ayakta tutan bütün bu öğeleri, adeta bir soykırım fabrikasının dişlilerine çevirir. Gaz odaları ve krematoryumun yerini işsizlik cehennemi almıştır. İşsizler kümesinin dışında kalan ve çalışacak bir işleri olduğu için kendilerini şanslı sayan emekçiler, egemen ideolojinin pompaladığı emek rekabetinin acımasız ikliminde, bir an için bile olsa, insani, ahlaki ve sınıfsal görevlerini askıya alacak yollar bulmakta zorlanmaz. İşsiz kalanlar, ya bunu zaten hak etmiş olanlardır, ilk vazgeçilecekler listesine giren zayıflar, yeteneksizler, vb. dir; ya da sistemin daha sağlıklı yola devam edebilmesi için ihtiyaç duyulan kurbanlardır. Özellikle doğu toplumlarında etkisini sürdüren kurban ritüeli, işsizlik gibi yaşamsal bir şiddeti, istisnai, geçici, her şeyin daha iyi olması için ödenen bir bedel gibi algılamak üzere devreye girer.

Ama kriz, uzayıp derinlik kazandıkça bu ritüelinin ya da sıranın hiçbir zaman kendisine gelmeyeceğini sanan Saul tipi bulanık bakışın, koca bir yanılısamadan ibaret olduğunu kavratmakta gecikmez. Konformizmin kumdan hapishanelerinde yaşamlarını idame ettirenler de dahil, kriz, sistemi ayakta tutan bütün öznelere yerinden eder; yaşamın olağan halinin tutunduğu bütün çivileri bir bir söker. Ve o ana kadar sistemin kurbanlarını, mekanik bir duygusuzluk ve kısılmış gözleriyle krematoryumlara taşıyanlar, işin içine vicdanın pek az karıştığı bir uyanışla, bulanık hakikatin canavarımsı manzarasıyla karşılaşır. Çürümenin derinliği, bu iki zıt kutup arasındaki sıçrayışın yüksekliğine denk düşer.

2008'de başlama vuruşunu yapan küresel depresyon esnasında, dünyanın en ileri sermaye birikimi ve tekeli hegemonyasına sahip, bu yanı sıra, dünyanın en çürümüş toplumlarından birini oluşturan ABD'de, Çay Partisi adında mide bulandıran bir politik hareket peydahlanmıştı. Bu insan müsveddeleri, kriz nedeniyle işlerini kaybedenlere ve sefalet yaşayanlara, hiçbir sağlık hizmeti verilmemesini talep ediyorlardı. Nasıl ki insanlık, Nazi

soykırım kamplarında çürümenin en karanlık kuyularını gördüyse, ABD'nin Çay Partisi de, başka türlü bir soykırım talebiyle benzer bir kuyuyu temsil ediyordu. Bu çürümüş güruh, Trump'la birlikte, fikirlerini iktidara taşıdılar. Ne var ki, 2008'de başlayan kriz bir türlü atlatılmadı, korku sermaye sınıfının gözeneklerine kadar işledi. Şimdi, çürümenin karanlık kuyularında debelenen ABD'de, bir anda gençliğin yüzde 58'inin sosyalizm taraftarı olduğu gerçeği, Çay Partileri ve Trump'ın suratına bir balyoz gibi çarpıyor.

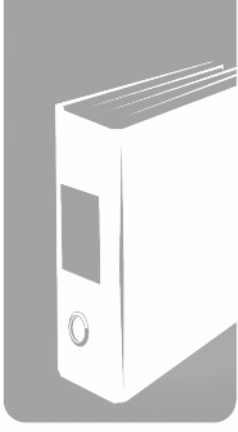
Nasıl oluyor bu? Çürümenin ve insanlığın karanlık kuyularından böylesi göz kamaştırıcı bir sıçrayış nasıl mümkün oluyor? Cevap, çürümenin doğasındadır.

Burjuva toplumun baştan ayağa çürümesi, burjuva hegemonyasını ayakta tutan tüm dayanakların da çürümesinden başka bir şekilde işlemez. Nasıl ki çürüyen bir meyve, birlik formunu sağlayan moleküllerin ayrışmasıyla yürüyorsa, burjuva toplumun birliğini sağlayan öğeler de, çürüme sürecinde ayrışır, çıkarların uzlaşmazlığı, bulanık görüntüsünden kurtulur. Emekçiyi kendi sınıfıyla rekabete zorlayan ve onu kurbanlara kayıtsız bırakan ne varsa, krizin şiddeti altında erir gider. İşsizliğin, zayıf unsurların bir kaderi değil, tüm sınıfın kaderi olduğu, an açık biçimde, şiddetli kriz anlarında açıklığa kavuşur. Sermayenin dolaşımına tabi kılınan

gündelik hayat, birikim ve dolaşımın enfark-tüs ataklarıyla tıkanır. Kredinin soysuz karakteri, bir küçük-burjuva üzerinde farklı, bir proleter üzerinde farklı işlevler kazanır. Kredi ilişkilerinin, her cüzdana doluşan üçer, beşer kartlar sayesinde kazandığı yaygınlık, küçük burjuvada, bir tarafta alacaklılar (tekeller, bankalar), diğer tarafta borçlular (yoksullar ve proleterler) birikimi sağlarken; bir proleterde yalnızca alacaklı birikimine neden olur. Küçük mülk sahibinin tek derdi, iki ucu birbirine denk getirmekse, proletaryanın derdi, çoktan elden kaçmış ipin peşinde aşırı çalışmaya koşulmaktır. Kriz, Prometheus'un ciğerini deşen kargalar gibi işçinin başına üşüşürken, onu kayalara mihlayan çiviler, yaşamsal bir tehdidin (işsizlik, açlık) şiddeti altında yerinden oynama başlar.

Özcesi, çürüme, doğrudan krize bağlı değildir; o, kapitalizmin kesintisiz bir eğilimidir. Kriz, yalnızca, çürümeyi nihai bir çözülmeye ulaştıracak şiddeti yaratır. Çürümeden vicdani bir silkinişle kurtulmak, masum ama çocukça bir dilek olmaktan öteye geçemez. Silahlı bir başkaldırıyla firar eden Saul'ü gafil avlayan, böyle bir masumiyetti.

Brecht'le noktalayalım: "Umut çelişkilerde gizlidir."

sibel özbudun

Murat'ın Düşü, Lamborghini'ler ve Dünyayı Değiştirebilmek

*"Teröristlerin alışveriş yapmamızı
engellemesine izin veremeyiz."
(George Bush, Eylül 2001)*

Adı -diyelim ki- Murat. 15-16 yaşlarında. Bebekliğini bildiklerimizden. Egeli bir köy çocuğu. Akranı delikanlıların çoğu gibi, okulda dikiş tutturamıyor. Buna pek aldırır gibi de gözüküyor; döne döne aynı sınıfları okumasına, öğretmenlerle, idarecilerle sık sık takışmasına karşın halen okula gidiyor olmasının iki nedeninden biri onun aslında çok zeki, çok parlak bir çocuk olduğuna iman eden annesinin ve büyükannesinin ısrarlarını boşa çıkarmamak... İkincisi ise, tabii "öğrencilik" statüsünün babasının marangoz atölyesindeki zorlu çıraklıktan kaçarak kankalarıyla aylıklık etmesine olanak sağlaması.

"Ne olacak bu işin sonu, Murat?" diye sorduğumdaysa yanıt hazır: "Sibel Nene (köyün tüm çocukları için biz Temel Dede ve Sibel Nene'yiz), planım hazır: 18 yaşımı bitirdiğimde hemen bankadan 2-3 milyarlık kredi çekeceğim; bir galeri açıp araba satacağım. Ama öyle Vosvos, Renault, Citroen gibi "dandik" arabalar değil; Lamborghini, Jaguar, Ferrari filan..."

İçinde yaşamak zorunda bırakıldığı-mız dünyanın "ahlaksızlığı"nın veciz bir özeti.

İki bakımdan ahlaksızlık: Birincisi, okusa da okumasa da yaşamı boyunca açlıktan belki biraz daha fazlasına yazgılı bir köy yeniyetmesine hayalini kurduracak bir dünyanın gerçekten de var oluşu... Oxfam'a 2016 yılında dünyanın en zengin yüzde 1'inin servetinin geri kalan yüzde 99'üne eşitleneceği öngörüsünde bulunduran¹, ve 2016'da bu öngörünün gerçekleştiğine tanık olduğumuz, ya da, dünyanın en zengin 8 kişinin toplam 426 milyar dolarlık servetinin, dünyanın yoksul yarısının, yani 3.6 milyar kişinin elindeki miktarla eşit olduğu² bir dünya...

Öyle bir dünya ki, en zengin yüzde bir, yolculuğa çıktığında geceliği 15 bin dolarlık otellerde konaklıyor, bir milyon dolar değerinde elmas süslü Chanel saatine bakarak veriyor randevularını. Manhattan'da 90 milyon dolara satılan dairesinde ikamet ediyor, 7.5 milyon dolarlık altın kaplama Lamborghi-

¹ Dario Kenner, "The inequality of overconsumption: The ecological footprint of the richest", Kasım 2015. <http://whygreeneconomy.org/inequality-of-overconsumption/>

² "Oxfam: 8 kişinin serveti dünyanın yarısının varlığına eşit", <http://www.dw.com/tr/oxfam-8-ki%C5%9Finin-serveti-d%C3%BCnyan%C4%B1n-yar%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1n-varl%C4%B1%C4%9F%C4%B1na-e%C5%9Fit/a-37149889>.

ni'siyle doluyor kentin caddelerinde.³ Otomobilinden indiğinde yere bastığı ayakkabının markası: Testoni; 38 bin dolara satılıyor. Gözlerini güneş ışıklarından 380 bin dolarlık Dolce & Gabana'yla koruyor; 890 bin dolara Stuart Hughes'dan giyiniyor.

Parti verdiğinde şişesi 2'şer milyon dolara satılan, şişesi elmas kakmalı Gout de Diamonds şampanyası ya da Henry IV Dudognon Heritage konyacı ikram ediyor konuklarına.. Tatile çıktığında, özel jetinin ya da 1.5 milyar dolarlık Eclipse yatının rotasını gecesini 11 bin dolara, tümüyle kendisine ait kılabilceği Cayo adasına (Belize) doğru kırıyor... Ya da 10 ila 50 milyon dolara satın aldığı kendi adasına⁴...

Tüm bunlar olurken, dünyanın en yoksul yarısı, 3.5 milyar kişi bir gün daha hayatta kalabilmek için canını dişine takmış, çırpınıyor: Dünya Sağlık Örgütü (WHO), günde 16 bin, yani saatte yaklaşık 750 çocuğun yoksulluktan kaynaklanan nedenlerden (yetersiz beslenme, içilebilir suya, sağlık hizmetlerine erişimsizlik) dolayı yaşamını yitirdiğini bildiriyor, örneğin. Yine Dünya Sağlık Örgütü, 7 milyarlık dünya nüfusunun 2 milyar 400 milyonunun günde 2 dolardan, 1 milyar 300 milyonunun ise 1.25 dolardan az bir gelirle yaşamak zorunda olduğunu; 2 milyarının kanalizasyon sistemine, 1 milyarının ise temiz içme suyuna erişemediğini, 870 milyonunun gece yatağa aç girdiğini, 800 milyon yetişkinin okuma yazma bilmediğini kaydetmekte.⁵ Enerji koridorların denetleme, kaynaklarını yağmalama hırsının körüklediği savaşlardan, şiddetten, açlıktan kaçan onbinlerce Ortadoğulu, Afrikalı, Asyalı sığınmacı, umut tacirlerince tıkiş tıkiş dolduruldukları şişme botlarda

³ Yalnız New York'da değil, Lamborghini CEO'su Brett David, Arjantin, Venezuela, Çin ve Rusya'dan gelen siparişlerin kendilerini dahi şaşırttığını söylüyor. (Lynn Stuart Parramore, "The obscene lifestyles of the new global super-rich", Alternet, 24 Ocak 2014, http://www.salon.com/2014/01/24/the_obscene_lifestyles_of_the_global_super_rich_partner/)

⁴ "All that money can buy – the lifestyle of the super rich" <https://www.naamagazine.com/lifestyle/all-that-money-can-buy-the-lifestyle-of-the-superrich/>

⁵ "What is extreme poverty?", <https://www.thelifeyoucansave.org/learn-more/what-is-extreme-poverty>

Akdeniz'e dökülüyor... Avrupalı sahil güvenlik görevlilerinin, plajlarda serinleyen tatilcilerin kayıtsız bakışları altında...

Ne ki, "yeni" süper-zenginler, har vurup harman savurdukları dünyanın kendileri için de bir tehdit oluşturduğunun bilincindedir. Paralarını yalnızca ultra lüks bir yaşam ve gösterişe değil, aynı zamanda felaket senaryolarına hazırlanmaya da harcıyorlar: Kimliklerinin koruma altına alındığı panik odaları ve aylarca, yıllarca yetecek yiyecek ve suyun depolandığı, hizmetkarları hazır yüksek güvenlikli binalar; bedeni, ya da (daha düşük bir fiyatla) en azından baş kısmını dondurarak ölümsüzlüğü güvence altına alma çabaları; uzmanların ölüm korkusuyla başa çıkmaya yardımcı olmak üzere Brezilya cangıllarında Ayahuasca şamanlarıyla ayin ayarlamaktan, evlerde kıyamet simülakrlara dek çeşitli paketler sunduğu ölüm korkusunu yenme sansları⁶, ya da kaynaklarının ve sürdürülebilirliğinin büyük bir hızla tükenmesine yol açtıkları dünyadan kaçıp giderek başka bir gezegene (örneğin Mars'a) yerleşme planları, Ay ya da Mars'tan arazi satın alma girişimleri⁷...

Evet, bu ahlaksızlığın birinci boyutu: Servetleri elinden alınıp orta halli bir yaşam sürmeye mahkûm kılınmalar, el konulan varlıklarıyla dünyanın aç ve yoksul yarı nüfusunu ömür boyu insanca bir yaşama kavuşturmaya yetecek bir avuç dolar trilyonlarının, hafsalaya sığmayacak şaşaa içinde yaşıyor ve ölüyor⁸ olması...

Ancak ahlaksızlığın ikinci bir boyutu da var... Sanırım etkisi daha ölümcül: 15 ya-

⁶ Lynn Stuart Parramore, "The obscene lifestyles of the new global super-rich", Alternet, 24 Ocak 2014, http://www.salon.com/2014/01/24/the_obscene_lifestyles_of_the_global_super_rich_partner/

⁷ Sesilia Whitestone, "İyi Bir Yatırım Olarak Mars ve Ay'dan Arazi Almak Hakkında Bilmeniz Gereken 10 Şey", <https://onedio.com/haber/iyi-bir-yatirim-olarak-mars-ve-ay-dan-arazi-almak-433909>

⁸ Çinli bir iş adamı, annesi için, altın kaplama toptardan selamlama atışı yapıldığı, 600 kişilik bir bandonun eşlik ettiği bir cenaze töreni düzenledi. (Lynn Stuart Parramore, "The obscene lifestyles of the new global super-rich", Alternet, 24 Ocak 2014, http://www.salon.com/2014/01/24/the_obscene_lifestyles_of_the_global_super_rich_partner/)

şında geleceksizliğe mahkûm köy delikanlısına yeryüzündeki bu zincirinden boşanmış adaletsizliğe öfke duyacak, tepki koyacak yerde dünyanın ilğini, kemiğini sömüren bir avuç asalağa özendiren ahlaksızlık... Bu ikinci ahlaksızlık üzerinde durmakta yarar var.

Baudrillard Marksist kuramın temel zaafının nesnelerin üretimi, üretim araçlarının

gereksinim karşılayıcı özelliklerini yitirecek, birer "kimlik göstereni"ne dönüşeceklerdir. Baudrillard'a göre bu, postmodern lingüistikteki gösteren ile gösterilenin birbirinden kopması eğilimine denk düşmektedir; Baudrillard'a göre "tüketim toplumu"nu, nesnelerin maddi nitelikleri ve işlevlerine göre sunulduğu önceki dönemden ayırt eden, yaşam

tarzı ve toplumsal yaşamdaki konumla ilgili göstergelere dönüşmüş olmalarıdır.¹¹

Aslına bakarsanız, günümüzde post- ya da neo- öntaklı Marksistlerin hemen tümü, neoliberal ideologlarla birlikte, günümüz dünyasını karakterize eden temel özelliğin üretimden çok tüketim olduğu ka-

retimi üzerine temellenmesi olduğunu, oysa zamanımızı karakterize edenin, eksinin tüketim araçlarının üretimine, ya da "bir gösterge olarak meta ve bir meta olarak göstergenin eş zamanlı üretimine" kaymış olması olduğunu belirtir.⁹ Baudrillard'a göre günümüzde (kapitalist) toplum tüketicilerin gereksinim ve taleplerinin değil, aşırı üretken kapasitenin güdümü altındadır. "Çağdaş kapitalizmin temel çelişkisi... neredeyse sınırsız bir üretkenlik ile ürünü sarf etme gereksinimi arasındaki çelişkidir. Bu aşamada yalnızca üretim mekanizmasını değil, tüketici taleplerini de kontrol altına almak sistem açısından hayati hale gelir."¹⁰

Bu gereksinim doğrultusunda oluşturulan tüm bir tüketici-denetimi mekanizmasının işleyişi sonucu, tüketim nesnelere

⁹ Peter McLaren ve Zeus Leonardo. "Jean Baudrillard: From Marxism to Terrorist Pedagogy," Naming the Multiple: Poststructuralism and Education içinde. Der.: Michael Peters. Connecticut: Bergin and Garvey, 1998: 222.

¹⁰ Jean Baudrillard. "The Consumer Society", *Jean Baudrillard: Selected Writings* içinde, der.: Mark Poster. Stanford: Stanford University Press, 2001: 41.

nısındadır.¹²

"Postmodern toplumumuz, bir tüketim toplumdur," diyor örneğin Z. Bauman. "Tüketim toplumu dediğimizde, toplumun tüm üyelerinin tüketici olduğu ayrıntı ve yerleşik durumundan daha öte bir şey kast edi-

¹¹ "Hannah Arendt and Jean Baudrillard: pedagogy in the consumer society" <http://infed.org/mobi/hannah-arendt-and-jean-baudrillard-pedagogy-in-the-consumer-society>.

¹² "Bu, en azından benim kullanımında işlevi, kültürde yeni formel özelliklerin ortaya çıkışını, genellikle örtmeceli bir şekilde modernleşme, sanayi-sonrası ya da tüketim toplumu, medya ya da gösteri toplumu ya da çokuluslu kapitalizm olarak tanımlanan yeni tip bir toplumsal yaşam ile yeni bir iktisadi düzenin ortaya çıkışıyla bağdaştırmak olan bir dönemleştirme kavramıdır. Kapitalizmin bu yeni momentini, ABD'nde 1940'ların sonu ya da 50'lerin başlarındaki savaş-sonrası sıçrama ya da Fransa'da 1958'de Beşinci Cumhuriyet'in kuruluşuyla başlatılabilir. 1960'lar bir çok bakımdan anahtar geçiş dönemidir; yeni uluslararası düzenin (yeni-sömürgecilik, Yeşil Devrim, bilgisayarlaşma ve elektronik bilişim çağı) eşzamanlı olarak yerleşik olduğu aynı zamanda kendi içsel çelişkileri ve dış direniş tarafından sarsıldığı bir dönemdir." (Frederic Jameson, Postmodernism and Consumer Society", http://art.ucsc.edu/sites/default/files/Jameson_Postmodernism_and_Consumer_Society.pdf)

yoruz – tüm insanlar, üstelik yalnızca insanlar değil, zamanın behrinden beri tüketici olagelmışlerdir. Kastettiğimiz şey bizimkinin, öncelermimizin modern toplumunun, sınaievresinde bir ‘üretici toplum’ olduğu gibi, derin ve aslî anlamda bir “tüketim toplumu” olduğudur.”¹³

Bauman, dahası her şeyin uçuculaştığı, gelgeç bir karakter yüklendiği, “katı olan her şeyin buharlaştığı” bu yeni, postmodern zamanlarda tüketim nesnelerrinin birey için bir “kimlik” göstereni olduğu kanısındadır. Günümüz dünyası, artık sınaî kapitalist toplumdandan farklı bir işleyiş sergilemektedir: işler sabit süreli, geçici, arızî ve esnektir. Bu nedenle, “iş temelinde yaşam boyu bir kimlik inşa edebilme olasılığı insanların büyük çoğunluğu için... ölmüş ve gömülmüştür.”¹⁴ Günümüzde insanların kimlikleri sınıf, toplumsal cinsiyet, evlilik, aile gibi görelî sabit roller tarafından çok, bireysel temelde ve tüketim tarafından belirlenmektedir.¹⁵ Yani son web sitelerinde sörf yapmak, “in” tatil mekanlarına gitmek, iPod’lardan indirilmiş müzik dinlemek, akıllı telefona sahip olmak, saçına şekil vermek, marka spor ayakkabılarıyla dolaşmak, gözde restoranlarda yemek yiyip moda mekanlarda takılmak, spor salonlarında boy göstermek... Bunlar insanların dolayimsız ihtiyaçlarını karşılamaktan çok, çevrelerinden “kabul” görececek bir kimlik inşa edebilmek için tükettikleri mal ve hizmetlerdir.¹⁶

Ve günümüz “tüketim toplumu”, “hedonistik bir ahlak”la tanımlanmaktadır: Max Weber’in “püriten ahlak”la tanımladığı “üretim toplumu”nun tersine... Çünkü (yine Baudrillard’a göre, tüketim ve tüketicilik

¹³ Zygmunt Bauman, “The self in a consumer society”, *The Hedgehog Review*, Güz 1999: 36.

¹⁴ Zygmunt Bauman (2005) *Work, consumerism and the new poor* Maidenhead, UK: Open UP.

¹⁵ Bauman işbölümü, işbirliği ve koordinasyon gerektiren “kolektif bir çaba”, karşılıklı yükümlülüklerle dayalı bir topluluk varsayan olan üretken çalışma karşısına, “tümüyle bireysel, tekil ve eninde sonunda yalnız bir faaliyet” olan tüketimi koyar.

¹⁶ “I can’t get no satisfaction: Consumption, identity and alienation” 16 Ekim 2008, <https://wellsharp.wordpress.com/2008/10/16/i-cant-get-no-satisfaction-consumption-identity-and-alienation/>

gereksinim, arzu hatta zevk nosyonuna denk düşmemektedir; zira tüketilen artık maddî nesnenin kendisi değil, göstergedir: göstergeler ihtiyaçları karşıla(ya)maz¹⁷... Bu nedendir ki akıllı telefonlarının ya da otomobillerinin ya da bilgisayar oyununun bir üst modeli çıktığında, elindekini çöpe fırlatıp, onu edinmek için çırpınır durur insanlar... Bu açlık, bu susuzluk, giderilememeye yazgılıdır! Çünkü “nihayetinde tüketim bastırılmayan bir yoksunluk üzerine temellenmektedir.”¹⁸

Yeni Sol’un “tüketim toplumu” üzerine teşhis ve saptamalarını paylaşmamak mümkün değil. Bize kapitalist toplumdaki yabancılaşma üzerine derinlemesine düşünmeye olanak verecek malzemeyi sağladıklarına kuşku yok. Ancak eleştirel bir yaklaşım gerekiyor.

İki nedenle “eleştirel”: Öncelikle, postmarksist yazarların “tüketim toplumu” kurgusu, “sanayi-sonrası” Kuzey toplumlarına münhasırdır. Ve dünyanın (müreffeh Kuzeylilerin tükettiklerini üreten) “lanetlilerini” ısrarla görmemektedir.

Doğrudur, 1970’lerin sonu, ve 80’lerde devreye giren neoliberal ekonomik programlarla birlikte “paslı kuşağın” emeğın bol, boğaz tokluğuna çalışmaya razı ve örgütsüz olduğu, rüşvete bağlanan, halklarının ilğini sömüren yöneticileri çevre kirliliğini vb. dert edinmeyen, kaynakları bol, vergileri düşük, denetimsiz Güney ülkelerine kaydırılması, Kuzeyli işçi sınıfının “deregülarize” edilmesi, örgütsüzleştirilmesi, esnek zamanlılaştırılmasıyla birlikte, bildiğimiz mavi tulumlu işçi sınıfı gözlerden silindi. Devasa AVM’leri, on-line alışveriş alemiyle Kuzey, uçsuz-bucaksız bir tüketim sahnesine dönüştü. Ancak marketlerin raflarındaki tüketim nesnelerrini bir üreten var: Endonezya’nın izbe ter atölyelerinde, El Salvador maquiadoralarında, Diyarbakır’ın mahalle aralarında, Fas’ın yeraltı

¹⁷ “Hannah Arendt and Jean Baudrillard: pedagogy in the consumer society” <http://infed.org/mobi/hannah-arendt-and-jean-baudrillard-pedagogy-in-the-consumer-society>.

¹⁸ Jean Baudrillard. “The System of Objects”, Jean Baudrillard: Selected Writings içinde, der.: Mark Poster. Stanford: Stanford University Press, 2001: 16.

işliklerinde, Kuzey'in gözlerinden ırak, çocuk işçiler, genç kadınlar, Kuzey'in doymazca satın alıp biraz oyalandıktan sonra fırlatıp attığı akıllı telefonları, spor ayakkabıları, iPod'ları, bilgisayarları, tişörtleri, takıları, 'play station'ları, makyaj malzemelerini... üretiyor. Hem de sefalet ücretleri karşılığında... Bir başka deyişle, Marx'ın (ve özellikle de *İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu*'nda Engels'in) betimlediği 19. yüzyıl kapitalizminin fazla uzağında değiliz. "Post" ya da değil, Marksizm'den esinlenen bir düşüncenin, küresel sömürü ve eşitsizlikler üzerine biraz daha kafa yorması gerekmiyor mu?

Bununla bağlantılı olarak ikinci ve daha önemli bir nokta ise, post-marksist "tüketim toplumu" tasarımlarının, neoliberalizm ideologlarıyla birlikte, kapitalizmden bir "kopuş"u varsaymasıdır. Vurgu üretimden tüketime kayarken, iktisat ve siyaset, bir kenara itilir, semiyotik, psikanaliz, kültürel incelemeler gözde tahlil araçları olarak öne çıkartılır. Bir başka deyişle, bir veri kabul edilen "yabancılaşma" (müreffeh Kuzey kapitalizmi bireyi) ilgi odağına yerleştirilirken, yabancılaşmayı yaratan koşullar göz ardı edilir. Tüketim ve tüketim arzusu, Zeus'un öfkesine hedef olmuş ölümlüler için bir Tantalos yazgısıdır artık adeta; sıyrılınması güç bir ethos, sarıp sarmalayıcı ama faili meçhul bir *zeitgeist*'dir.

Oysa fail bellidir. Bizatihi psikanalizin kurucusu Freud'un yeğeni Edward Bernays, siyasal propaganda ile reklamın aynı mantıkta işlediğinin ayırdına varmıştı ve ilk baskısını 1922'de yayınladığı *Propaganda*'da faili ortaya koymaktaydı:

"Kitlelerin örgütlü alışkanlık ve görüşlerinin bilinçli ve akıllı manipülasyonu demokratik bir toplumda önemli bir unsurdur. Toplumun bu göze görünmeyen mekanizmasını manipüle edenler, ülkenin gerçek yönetici iktidarını oluşturan görünmez hükümeti oluştururlar. Büyük ölçüde adını hiç duymadığımız adamlar tarafından yönetiliyoruz, akıllarımız kalıba dökülüyor, zevklerimiz biçimlendiriliyor, fikirlerimiz oluşturuluyor. Demokratik toplumumuzun örgütleniş tarzı-

nın mantıksal sonucudur bu...

Kişinin bu durum karşısında takınmayı tercih ettiği tutum ne olursa olsun, gündelik yaşamlarımızın hemen her alanında, ister siyaset olsun, ister iş dünyası, ister toplumsal davranışımız olsun, ister etik düşüncelerimiz; kitlelerin akli süreçlerini ve toplumsal örüntülerini anlayan görelî az sayıda kişi tarafından yönetiliyoruz – yüz yirmi milyonun küçük bir kesimi. Kamusal akli denetleyen telleri çeken, eski toplumsal güçleri dizginleyen, dünyayı bağlayıp yönlendirecek yeni tarzları icat edenler, onlar."¹⁹

Bernays, "demokrasi"lerde insanların beyinlerini biçimlendiren, düşünce ve duygularının yönünü çizen bu "gizli el" in olmazsa olmazlığını önvarsaymaktaydı; ama en azından, insanlara "mal satma"ya (bu "mal" bir paket sigara, bir otomobil ya da bir siyasi parti, bir lider olabilir) yönelik çabanın, sınırlı sayıda bir ideolog grubu (Gramsci bunlara "organik aydınlar" diyor) tarafından yürütülen ideolojik bir girişim olduğunun ayırdındaydı; ve tüm bunlar, kapitalizmin işleyişine içkin, olmazsa olmaz süreçlerdi: "Eğer kapitalist 'yumurta satmak' istiyorsa, devlet yumurtaya teşvik uygular, propaganda 'yumurta alın' der, tüketiciye bir statü simgesi olarak yumurta imgesi satılır; ve oylama zamanı geldiğinde 'insanların yumurtayı tercih ettiği' çıkar ortaya. Sözün özü, insanlar retoriğe (insanları ikna sanatı) ve retoriğin modern biçimi olan propagandaya tabi tutulmaktadır."²⁰

Bu, insanların maruz kaldıkları propagandaya sorgusuz sualsiz boyun eğen pasif alıcılar mı, yoksa kendilerine sunulanla aktif bir müzakere sürdüren, seçen, alımlayan, yorumlayan etkin aktörler mi olduğu tartışmasından bağımsız olarak böyledir. Üretenler (bu durumda Güney'in sınıf bilincine varmamış yoksul emekçileri, kır yoksulları, göçmen işçiler, taşeronlaştırılmış beyaz yakalılar, dek-

¹⁹ Edward L. Bernays, *Propaganda*, New York, Horace Liveright, 1928: 9-10.

²⁰ Thomas DeMichele, "Commodity Fetishism, Consumerism, the Society of the Spectacle, Alienation, and More" 10 Temmuz 2017, <http://factmyth.com/commodity-fetishism-consumerism-the-society-of-the-spectacle-alienation-and-more/>

lase entelektüeller... hasılı geçinebilmek için işgücünden başka satılacak hiçbir şeyi olmayan milyarlar...), üretim araçlarını ve sevk ve idareyi elinde tutanlar (bu durumda çoğunlukla Çokuluslu şirketler ve onların taşeronları, bürokratları ve teknokratları) ve tüketiciler (alışveriş merkezlerinin raflarını, showromları, sanal alışveriş kanallarını tıkabasa dolduran milyarlarca malı hırsla tüketen ve gözü bir türlü doymayan *oniomanik* (alışveriş hastalığına tutulmuş) yığınlar arasındaki karmaşık ilişkileri gözardı edip bu ilişki yumağının salt bir unsuru üzerinde duran tahliller, noksanlığa mahkûmdur. Nihayetinde benliğin kültürel kavranılışı ile dönemin iktisadî-siyasal uygulamaları arasında yakın bir korelasyon vardır ve dönüştürücü olmayı hedefleyen bir tahlil çerçevesi, bu korelasyonu çözümlenmeye yönelmelidir.

Bu durumda "tüketim toplumu" üzerinde düşünürken, post-marksist tahlillerinin bu noksanlığı, akıldan çıkarmamalı.

O zaman dilerseniz, baştaki küçük anekdotumuza, şu 18'ini bitirdiğinde milyarlık kredi çekip Lamborghini galerisi açma havalı kuran Murat sorunsalına dönelim.

"Bir ideoloji olarak neoliberal iktisadi, toplumsal ve siyasal ilişkilerin, yabancılaşmanın, 'narsisizm' olarak kavramsallaştırdığımız ayrı bir biçimine yol açtığını iddia ediyoruz,"

diyor McDonald, Wearing ve Ponting.²¹ Ve 21. yüzyılın tüketim toplumlarını karakterize eden narsisizmi Amerikan Psikiyatri Derneği'nin saptadığı kriterlere göre şöyle teşhis ediyorlar:

"Özbenlik düzleminden itibaren narsist, kendisine aşırı önem verir ve yetki tanır: başarı, parlaklık, güzellik ve ideal aşk fantezileriyle meşguldür. Narsistler yalnızca kendilerinden daha yüksek statüdekilerle ve özel ya da eşsiz nitelikli kişilerle ilişki kurmaya çabalar. Bir narsist aşırı beğenilmeyi gereksinir ve arzular ve kendilerine ve başkalarına ilişkin gerçekçi olmayan beklentilere sahiptir. Sürekli olarak başkalarını kendi amaçları doğrultusunda bilinçli-bilinçsiz istismar ettiklerinden, benmerkezci, sürekli kendileriyle meşgul davranışları, ilişkilerinde genellikle sorun yaratır. Bir narsist, başkalarının öznel deneyimlerine karşı empati, duyarlılık ya da kabulden yoksundur ve başkalarını kıskanır ya da kıskanıldığını düşünür."²²

Ancak, yabancılaşmanın özgül bir biçimi olarak narsisizm gökten zembille inmemiştir. Ya da münferit bir duygu/davranış bozukluğundan ibaret değildir. Yani narsis-

²¹ Matthew McDonald, Stephen Wearing ve Jess Ponting, "Narcissism and Neo-Liberalism: Work, Leisure and Alienation in an Era of Consumption." *Loisir et Societe / Society and Leisure*, 2008, c. 30, No. 2, ss. 489 – 510.

²² McDonald, Wearing ve Ponting, a.g.m.

sizm, Murat'a özgü bir bireysel bozukluk değildir. McDonald, Wearing ve Ponting bu spesifik bozukluğu neoliberal iktisat politikalarıyla bağdaştırıyorlar.

Nasıl mı?

Neoliberal uygulamalar istihdamı de-regülerize ederken, öncelikle, kapitalizmin

kredi kotasını doldurmak, şubeye borcuna sadık, güvenilir yeni müşteriler kazanmak zordur; bunun için seyyar satıcılar gibi kapı kapı dolaşırlar. AVM'lerdeki satış elemanları, yalnız satış sırasında müşteriye hizmet vermekten değil, aynı zamanda ona aklında olmayan başka ürünleri pazarlamakla yükümlüdür. Öğretim elemanları akademik yükselme için bir yıl içinde belirli sayıda makale yayınlamak zorundadırlar... vb. vb. Tüm ücretliler, sık sık yinelenen krizlerde, şirketin ilk aklına gelen önlem olarak uygulayacağı "işçi tensikati"nda kapı önüne konulan olmamak için, ücret artışı talep etmeden, hatta aylarca ücretini alamadan, sosyal haklarından kesintilere razı olarak, işten atılan arkadaşının da işini üstlenmeye rıza göstererek çalışmak zorundadır.²³ Hiper rekabetçi kü-

resel ekonomik çevre, rasyonelleşme ve münhasıran şirket kârlılığı üzerine odaklanan anlayış, sendikaların giderek güç yitirdiği, iş güvencesinin ortadan kalktığı, daha uzun ve daha yoğun çalışma saatlerine, kısa ya da sabit süreli sözleşmelere ya da proje temeline dayalı bir istihdam ortamını biçimlendirmiştir.

Bu koşullar, emekçiler arasındaki dayanışmayı tahrip ederek yüksek ölçüde rekabetçi bir çalışma ortamını biçimlendirir. Elemanlar birbirlerinin elindeki müşteriye "kapmak", diğerini personel müdürü nezdinde küçük düşürmek için birbirleriyle yarışır. "Narsist," diyor Giddens, herkesi rakip kategorisine dahil etmekle, ekip çalışması ve işbirliğine övgüler düzerken, aynı zamanda derin antisosyal dürtüler beslemekle grup güvenliği ve sadakatini berhava edecektir. Kural

²³ İngiltere'de gerçekleştirilen bir araştırma, çalışanların % 42'sinin haftada 48 saatten daha uzun süre çalıştığını, % 51'inin ise beş yıl öncesine göre daha uzun çalıştığını göstermekte. ABD'nde ise, kişi başına ortalama yıllık çalışma süresi 163 iş saati, yani bir ay uzamış durumda! (Akt. McDonald, Wearing ve Ponting, a.g.m.)

aile, cemaat, cinsiyet rolleri vb. verili statüleri aşındırarak birincil kimlik kaynağı kıldığı çalışmaya/mesleğe/sınıfa bağlı kimlik gösterenlerini etkisizleştirecektir. Bir yandan "tüm emekçiler için yaşam boyu istihdam güvencesi, saygın ve insanca bir emeklilik hakkı" gibi emek örgütlerinin önlerine koyduğu hedefler ve bunları kısmen de olsa ihtiva eden "sosyal devlet" uygulamaları neoliberalizm tarafından lağvedilerek... İş, böylelikle, yalnızca göçmenler, etnik azınlıklar, kadınlar, gençler gibi istihdamın saçağındakiler için değil, tüm emekçiler için geçici, arızî, sürdürülmesi başta kişisel performans olmak üzere çok sayıda kırılğan koşula bağlı bir "lütuf" a dönüşecektir. Yalnızca mavi yakalılar için değil, beyaz yakalılar için de. Sigorta elemanı, her ay belirli bir sayıda kişiyi sigortalamak zorundadır; üstelik bir önceki ay kazandığı fazla puanları ertesi aya aktaramamaktadır. Üç kez belirlenen hedefin altında kaldığında, personel müdürü kapıyı gösterir kendisine. Bankadaki müşteri temsilcileri her ay belirlenen bir

ve düzenlemelere saygı va'zederken gizlice bu kuralların kendisini bağlamadığına inanacak, neoliberalizmin atomize toplumunda içkin ötekilik korkusunu sergileyecektir.”²⁴

Evet, “narsist kişilik”, çalışanları ölümcül bir hem yukarıya doğru tırmanma, hem de istihdam piyasasının dışına düşüp meteliksiz kalmama, kredi kartı borçlarını ödeyememe yarışına sokan neoliberalizmin bataklığında biçimlenmektedir.

Ağır stres altında, insanı insanlığından uzaklaştıran, çevresindeki herkesi alt edilmesi, ayağı kaydırılması gereken bir rakip olarak görmesine yol açan bu “hayatta kalma” yarışında insanların yarışmayı sürdürebilmesi için sapanın yanı sıra, bir de bir tutam ota ihtiyacı vardır.

İşte bu “bir tutam ot”, tüketimdir: yalnızca hayatta kalabilmek, karnını doyurmak, başını sokacak bir dam altı bulabilmek, soğuktan, sıcaktan korunabilmek, bir yerden bir yere gidebilmek, haberleşmek vb. için gerekli nesnelere değil, kendini “krallar/kraliçeler” gibi hissetmesini sağlayacak şeylerin tüketimi.... Neoliberal ekonomi politikaların süregelen bir gelecek kaygısı, “durmayalım, düşeriz” telaşı, her gün varlık alanının bir parçasını sermayeye kaptırma, kendi yaşamını denetleyememe, geleceğini biçimlendirememeye yetisizliğine mahkum kıldığı insan(cık)lar için kendini güçlü, muktedir, yetkin, güzel, yakışıklı hissetme avantajına olan ihtiyaç...

Eskiden zenginler “esrarengiz” diler. Kentin gözlerden irak semtlerinde, kale gibi duvarlarla, ağaçlarla gizlenmiş villalarında, gözlerden uzak bir yaşam sürerler, gazetecilerin hiç hoş karşılanmadığı özel kulüplerinde kendi aralarında eğlenir, magazin medyadan uzak durur, ille kamuoyu önünde boy göstermeleri gerektiğinde, hayırsever iş adamı/kadını pozlarına bürünürlerdi. Bugün bu “gizem” dağıldı. Milyarderler kulübü üyeleri villalarının kapılarını magazin basına ardına kadar açıyor, yatlarında sefa sürerken magazin muhabirlerine özel pozlar veriyor, lüks ya-

şamlarını en azından TV dizilerine yansıtarak tırmanma yarışında birbirlerini ezerek tutunmaya çalışan ölümlülere “rol modeli” sunuyorlar. Hiç değilse manken, futbolcu, film yıldızı gibi epigonları aracılığıyla...

“Zenginler Kulübü” yaşamının imgesi artık orada, adeta yeterince çaba gösteren herkesin erişebileceği bir yerde duruyor. Yatlar, özel jetler, şampanyanın su gibi aktığı partiler, elmas kolyeler, Şeyşel adalarında tatiller... süslüyor üç kuruş kazanmak için labirente sıkışmış fareler gibi koşuşturan modern şirket kölelerinin ya da işsiz güçsüz delikanlıların, genç kadınların düşlerini. Tamirci çıraqları bir iPhone edinmek için parçalıyorlar kendilerini. Avustralyalı gençler hayatta başarının göstergelerinin ne olduğu sorulduğunda, bir solukta sıralıyorlar: seçkin moda evlerinden giyinmek, şöhret, interneti iyi kullanabilmek, prestijli mağazalardan alışveriş yapabilmek, üniversite mezuniyeti, bankada bir milyon dolarlık bir hesap ve “para getiren” bir konuda uzman kabul edilmek...

Ya da televizyonla 1995 yılında tanışan Fijili genç kızların % 74’ünün, TV yayınının başlamasından 34 ay sonra kendilerini “çok şişman” bulmaları, zayıflama araçlarına, diyet ürünlere yönelmeleri...

Veya ABD’de kredi kartı borçlarının Haziran 1996’da 1000.6 milyar dolardan Haziran 2007’de 2442.3 milyar dolara fırlayışı... Avustralya’da 18-24 yaş arası gençlerin ortalama kredi kartı borçlarının 14 000 doları geçmiş olması²⁵... Ya da Türkiye’de büyük bölümü bireysel olmak üzere “batık” kredi miktarının 2014’de 36 milyar TL’den Ocak 2016’da 47 milyar TL’ye, borçlu sayısının ise 4 milyonu aşması²⁶...

Veya Coca Cola ve McDonalds dünyasının yol açtığı fazla kilolardan kurtulmak, “fit” görünmek, ideal bedene kavuşmak için spor salonlarına, zayıflatıcılara, diyet ürünlere, kas geliştiricilere harcanan milyonlar.

“Bu meta fetişizmi (şeylere yönelik aşk), tözün yerini alıyor. Çevrim “yaşama ve

²⁴ A. Giddens, (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford CA: Stanford University Press.

²⁵ McDonald, Wearing ve Ponting, a.g.m.

²⁶ Pelin Ünker, “Batık kredi zirve yaptı”, Cumhuriyet, 28 Ocak 2016.

var olma" sevincinden, 'sahip olma' sevincine, oradan da 'sahipmiş gibi yapma' sevincine kayıyor. Bir başka deyişle, tüketim güdümlü kapitalist toplumda milyardermiş gibi gözükmenin bir milyar dolara sahip olmaktan daha önemli gözüktüğü bir yere doğru ilerliyoruz! Bu fikirden ilerlersek, modern dilde ifade etmek gerekirse, kısa bir süre sonra hepimiz tweet'lerle konuşacağız ve değer kaç 'beğeni' kazandığımızla ve aynada kendimize nasıl baktığımızla ölçülecek. Bu kültürde şişirme ve gösteri günü kazanıyor ve töz ile hakikat anlamsız sayılıyor (ve sahtelikler hakikat olarak görülüyor)."²⁷

İnsan(cık)lar milyarderlerin ve onların dalkavuklarının -mankenler, futbolcular, artistler...- göz kamaştırıcı yaşamlarını taklit etmek, bedenlerini sanal ortamda kendilerine sunulan modellere benzetmek için çırpınadururken, bir şey daha yitip gidiyor ellerinden: kolektif olarak yaşamı biçimlendirme perspektifi, örgütlü davranan kitlelerin yetilerine ilişkin özgüven...

Gözlemciler, "tüketim toplumları"nın önemi bir ortak özelliğinin siyasal katılımdaki belirgin düşüş olduğu kanısında birleşiyorlar. 2000'li yılların başlarından bu yana, pek çok ülkede seçimlere katılım oranı yıldan yıla düşüyor. "Oy versem de ne değişecek ki..." çaresizliği, siyasetten, giderek her türlü örgütlü çabadan kaçışa dönüşüyor. Kolektif davranışın dönüştürücü gücüne olan güvensizlik, çalışma yaşamındaki kıran kırana rekabetçilikle birleştiğinde, iPod'lar, parfümler, akıllı telefonlar, marka ya da marka taklidi giysiler, laptoplar, spor malzemeleri, egzotik yiyecekler, acentaların sunduğu tatil paketleri ve daha bir sürü ıvır zıvırla doldurmaya çalıştıkları bir boşluk açılıyor bireylerin ruhlarında... Lüumsuz şeylerle doldurdukça genişleyen bir boşluk...

* * *

Marksizm'le, Leninizm'le ya da hatta anarşizmle aranız nasıl, bilmiyorum. Ancak

²⁷ Thomas DeMichele, "Commodity Fetishism, Consumerism, the Society of the Spectacle, Alienation, and More" 10 Temmuz 2017, <http://factmyth.com/commodity-fetishism-consumerism-the-society-of-the-spectacle-alienation-and-more/>

içinde yaşadığımız dünya muazzam boyutlara varmış eşitsizlikleri, bir avuç süper zengin nereye harcayacağını kestiremediği, tutarını kendisinin dahi bilemediği servetlere hükmederken açlığa, sefalete, sağlıksızlığa, eğitimsizliğe, enerji savaşlarında, küresel iklim değişikliklerinin yol açtığı kuraklıkta, kıtlıkta kırılmaya mahkûm kılınmış milyarları ve sınır tanımayan kapitalist iştahın elinde hızla tükenmekte olan doğası ile acilen bir devrimi gereksiniyor. Yalnızca emeğin, yalnızca insanlığın değil, yeryüzü yaşamının, bios'un kurtuluşunu hedefleyen küresel bir devrim.

Ve devrim için öyle üretici güçlerle üretim ilişkilerinin çelişkiye düşmesi filan yetmiyor. Yerküre olarak o koşula çoktan ulaştık.

Devrim için, bu dünyanın değişmesi gerektiğine inanan, başka bir dünyanın mümkün olduğunu bilen ve bu dünyayı kolektif bir çabayla, elleriyle kurabileceğine güvenen insanlar gerekiyor. Kapitalizmin gözlerinin önünde sahnelediği "çalış, didin, kazan, tüket" oyununu ve bu oyun uğruna sonsuz, nafile ve giderilemeyecek bir tüketim açlığına mahkûm kılınmayı elinin tersiyle itecek, personel müdürünün gözüne girmektense, mesai arkadaşının elinden tutmanın çok daha insana yaraşır, çok daha zenginleştirici bir edim olduğunun bilincinde gözü tok, gözü kara, umut dolu, kolektivist insanlar...

Bu durumda, neoliberalizme karşı, başka, yeni, eşitlikçi ve herkese yetecek bir dünya kurma mücadelesi, aynı zamanda piyasa ekonomisinin çürüttüğü, ya karşılıksız bir hedonizme, kof bir narsisizme ya da sefil bir yaşama yazgılı kıldığı insanları "verili" kabul etmeye ve yazıklanmaya değil, onları dönüştürmeye yönelik bir ahlak mücadelesini gerekli kılıyor.

Murat'ın ufkunu Lamborghini pazarlamaacılığında, dünyayı değiştirme iradesine doğru kaydıracak bir mücadele...

Hiçbirimiz, küresel neoliberalizm karşısında kendi gemimizi kurtaramayız. Ama hepimiz, yeni bir özgüven, kararlılık, umut ve ethos ile, hepimizi ve dünyayı, onu yok etmekte olan asalakların elinden kurtarabiliriz.

helin su

İnsana Ait Olan Hiçbir Şey Bana Yabancı Değildir

*Kaçırma sakın gözlerini acıdan dostum
Korkma hiç canım yanacak diye
Düşünmekten kafan
Sevmekten yüreğin
Çalışmaktan bedenini çatlasın bırak
Bırak başkalarının olsun o ne menen huzur rahatlık
Sen rahatsız ol*

*Bir ömür böyle geçecek belki
Belki durmadan attığın kulaçlar bir arpa boyu görünecek gözüne bazen
Çıgırlar geçecek içinden belki suskunlukla bağtıramadan
Belki yapayalnız hissedeceksin kendini
Bu koskoca dünyada yapayalnız
Ve bazen "neden" diye sorarken bulacaksın kendini*

*Acıyacak canın
Kafan ellerin
Olacak bunlar kuşkusuz dostum
Gülü sevenin dikenine katlanacağından da değil
Dikenleri ayıklamak için gül bahçesinden*

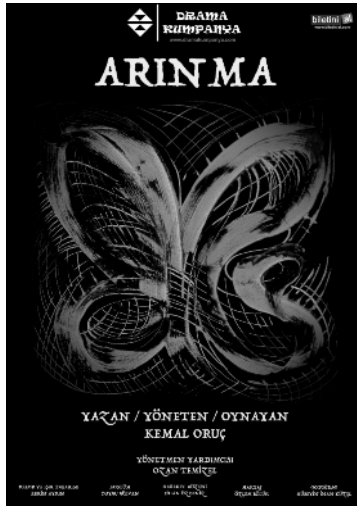
*Senin boyun ne iki metre
Ne bileğin bükülmez
Sen sadece insan
Sen olmayacaksın bin ömrün de olsa
Sahte sevdaların peşinde koşanlardan
Çünkü bileceksin ne zaman başlamışsan kendine acımaya
Vazgeçmişsin demektir insan olmaktan*

*Bu yüzden dostum iyi bakma kendine ve kaçırma gözlerini acıdan
Bırak yansın kafan yüreğin ellerin
Sen iyi bir savaşçı ol*

röportaj

Kemal Oruç ile “Arınma”

Okurlarımız sizi zaten yazılarınızdan tanıyor. Hazırladığınız tiyatro rehberleriyle tiyatroseverlere yol gösterici oluyorsunuz. Bu alandaki katkılarınız için teşekkür ederek başlayalım, dedik söyleşimize. Yeni bir oyunla ‘sahne’ dediniz. “Arınma” adlı oyununuza geçmeden önce sizi bu oyunu yazmaya ve oynamaya iten nedenler üzerinde durmak istiyoruz. İşinden, öğrencilerinden edilen binlerce öğretmenden birisiniz. Bize biraz kendi sürecinizden bahsedebilir misiniz?

Öncelikle teşekkür ederim. Drama öğretmeni olarak on yıldır çalıştığım özel okuldan MEB soruşturması sonucunda 16 Kasım 2018’de 657’yle ihraç edildim. Soruşturmada adım ‘tanık’ olarak geçiyor. Yani aslında soruşturma benimle ilgili değil. Çalıştığım kurumu benim üzerimden sorgulamaya çalıştılar. Olmadı! Nasıl olduysa sonunda ben ihraç edildim ve çocuklarımdan uzaklaştırıldım. Öncelikle kimse beni açıklıkla ter-

biye edemez. Ben 7 yaşından beri çalışıyorum. Her işte çalıştım. 22 yıllık tiyatro emekçisiyim. Ve emek vermekten de mücadele etmekten de asla vazgeçmem. “Arınma”nın fikri ihraç edildiğim gün ortaya çıktı. On yıllık alışkanlığın sonucu ve çocuklardan ayrı kalacak olmanın üzüntüsüyle bir an kendimi boşlukta buldum ve “Mücadele etmesem ne olur?” sorusunu sordum kendime. Zaten ihraç edilen emekçileri yakından takip ediyordum. Birçok emekçiyle söyleşi yaptım. “Arınma”nın ilk notlarını almaya başladım. Ve sonunda oyunu bir Brecht sözü üzerine kurdum: “Mücadele eden belki yenilgiye uğrayabilir; mücadele etmeyen ise zaten yenilmiştir.” Oyunun yazımını 16 Şubat’ta tamamladım, 19 Şubat’ta da yardımcı yönetmenim Ozan Temizel’le provalara başladık. İki aylık yoğun prova süreci sonunda 19 Nisan’da prömiyer yaptık.

Gazetelerin üçüncü sayfa haberi olarak geçen “İşten atılan işçi yedinci kattan atlayarak intihar etti.” cümlesinde yatan gerçeği ve hikayeyi kendine dert edinmiş bir oyun “Arınma”. Aynı zamanda mücadele edilmezse karşılaşılabilecek yıkımın ne olacağını acımasız bir dille anlatmışsınız. Arınmak sizce ne demek?

Drama Kumpanya olarak hazırladığımız bu oyun mücadeleden kaçan insanın yıkımını anlatıyor. Ve elbette bütününde mücadelenin önemini vurguluyor. Kapitalizm insanın ve insanlığın düşmanıdır. İnsanı sınırlara sürükler ve direnmezseniz sizi kullana kullana yok eder. “Kapitalizm bizim düşüncelerimizi, duygularımızı, zamanımızı, uykumuzu, sevgimizi, suyumuzu, havamızı, toprağımızı öldürüyor.” Ve biz müdahale etmediğimiz sürece de bu devam edecek. Oyun bu gerçekliğin üzerine kurulu. Mücadele etmezsek yıkım var. Emekçiler birbirini kapitalizme karşı eğitmeli. İşte benim bu oyundaki amacım tam da bu!

Oyundaki arınma aslında karakterimizin gerçeklikten korktuğu ve kaçtığı için kendi kendine uydurduğu bir oyun. Çalıştığı üst düzey şirkette müdür yardımcılığı teklifi beklerken bir paragraflık sosyal medya paylaşımı nedeniyle işten atılır. Kendini evinin bir odasına hapseder ve orada hayatını gözden geçirip kafasının içindekilerle hesaplaşmak ister. Bu eylemde 'arınma' der. Gerçeklerden kaçarak asla arınamayacak. Gerçek de çözüm de dışarıda! Gidip gerçeklerle yüzleşmesi gerekir! Oysa bizim karakterimiz yönetici olduğu üst düzey şirketin önündeki işçilerin direnişini bile ancak işsiz kaldığında, direnişin 47. gününde fark ediyor. Uyanmak zorundayız! Kapitalizm zaten bizi duvarların arasına, o da olmazsa kendi içimize kapatmaya çalışıyor. Çözüm daralmakta değil, genişlemekte... "İnsanlara ulaşmalı, doğaya karışmalı, dertlere, mutluluklara bulaşmalıyız." Bütün bu haksızlıkları haykırmalıyız! Oysa karakterimiz ne zaman korksa kaçmış... Maalesef bu olumsuz eylem yıkımla sonuçlanıyor.

Sahne tasarımı ve ışık kullanımıyla bambaşka bir oyun bulduk karşımızda bize biraz oyunun mutfağından bahseder misiniz?

Oyun sırasında ışığı da müziği de sahne üzerinde ben yapıyorum. Oyun dışından bir etki olsun istemedim. Her şey karakterin kendini kapattığı odada olup bitsin; böylece izleyiciler de o kapanıklığı ve sıkışmışlığı hissetsin istedim. Oyuna gelen herkes buna çok şaşırıyor ve bu da benim hoşuma gidiyor. Diğer bir taraftan izleyenlerin çoğunun "Oyunda kendimi gördüm." demesi de metnin gerçekliğini ve oyunun hedef kitleye ulaştığını gösteriyor. Verdiğimiz emeğin olumlu sonucunu görmek beni mutlu ediyor.

"Ben hepinizin dikenli anısı olacağım ve her aklınıza gelişimde canınıza batacağım." diyen bir karakter var sahnede. Bu karakteri canlandırmak senin için zor oldu mu? Karmaşık bir kişilik, zor bir durum ve insanın hayattan vazgeçeceği bir durumdaki duygularını canlandırmak hiç kolay değil. Neler yaşadın? Neler hissettin? Nasıl baş edebildin bu karakterle?

Karaktere hem karşı geliyorum hem de onu anlayıp ona acıyorum. Karaktere farklı yönlerden baktığımda bambaşka toplumsal ve bireysel sorunlar görüyorum. Bu karakteri anlamak ve canlandırmak ise ancak kapitalist sistemde bireyin içinde bulunduğu koşulları göz önüne alarak mümkün. Bu karakter hem kapitalizmin yıkıma sürüklediği hem de zaten işten atılmadan önce kapitalist sistemde yönetici konumunda olmak isteyen bir insan. Bunun diyalektiğini anlamak gerekir. Haklı olduğunu düşündüğü birçok konuda aynı zamanda haksız. Yenilgisini kabullendiği birçok konuda aslında haklı. Kapitalizmin önüne koyduklarının sevdasına kapılmış bir beyaz yakalı. Sınıfını bilmiyor. Bu sebeple işten atılıp derin boşluğa düştüğünde hayatın cılız bir rüzgarında oradan oraya savrulup duruyor. Diğer bir taraftan, çok yönlü bir karakter ve bir oyuncu olarak onu oynamak bana inanılmaz keyif veriyor. Ayrıca karakterimiz merkezde olsa da toplamda 12 karakteri canlandırıyorum. 22 yılda, 60 küsur oyunda yer aldım; ilk kez bir oyunu oynamayı bu kadar özlüyorum. Oynadığımda aldığım güzel yorumlar beni daha da yüreklendiriyor. Bu oyunu yıllarca oynayacağım gibi görünüyor.

Bu söyleşi için Önsöz Dergisi'ne teşekkür ederim.

Oyunumuzun gösteri programına www.dramakumpanya.com'dan ulaşabilirsiniz.

özgün denizci

Zaman

Binaya dışarıdan bakınca bile ihtişamına hayran kalırsınız. Kaç katlı olduğu belli olmayan, modern görümlü, güzel bir yapı. Kapıdan girdikten sonra içerideki dekorasyon Nedim'i daha da etkilemişti. Yanındaki emlakçının rehberliğinde Haldun Bey'in 23. kattaki ofisine geldiler.

Sekreterdi, randevuydu derken sonunda Hazret'le müşerref oldular. Haldun Bey bu plazadaki birçok ofisin ve toplam dört alışveriş merkezinin sahibiydi. Emlakçı iki tarafı birbirine tanıttı: "Nedim Bey AVM'deki mağazayı kiralamak isteyen değerli bir esnaf dostumuzdur." Nedim'e dönüp: "Haldun Bey de talip olduğunuz mağazanın sahibi." Haldun, emlakçının sözü biter bitmez sakin bir tavırla müdahale etti ve yine sakin bir tavırla "bekçisi" diye düzeltti.

Emlakçı hiç bozuntuya vermeden, klasik tüccar yılışıklığı ile ekledi: "Elbette mülkün sahibi Allah!"

Haldun, "hali vakti yerinde"nin de üzerinde olan, doğuştan zengin, babası yaşlanınca tüm serveti yönetme yükümlülüğü üzerine kalmış olan bir emlak zenginiydi. Genç yaşına rağmen Dünya üzerinde görmediği ülke kalmamıştı. Lüks uçaklar ve transatlantiklerle yapılan seyahatler onun için artık her sene yapılan, sıradan tatil biçimleri olmuştu.

Sadece dünyanın en zenginleri listesindeki insanlara yapılan özel bir teklif Haldun'a da sunuldu. ABD'li bir teknoloji firması turistik bir uzay gemisi -buna gemi demek olmaz, uzay kruvaziyeri- inşa etmiş ve müşteri arı-

yordu. Teklifle ilgilenince firmanın iki görevlisi bilgi vermek ve anlaşma yapmak üzere Haldun'un ofisine geldi.

Kahveler içilirken bir yandan da Haldun'a uzay gemisi ve yapılacak seyahatle ilgili bilgiler veriyorlardı. Firma yetkilisi Ayça, elindeki tablet bilgisayardan bazı resim ve videolar sunarak anlattı seyahati. Bu işin en önemli detayı zaman konusuydu; yolculuğun 20 sene sürmesi planlanıyordu. Uzayda yüksek hızlarla yapılacak bir seyahatle geçen 20 yıl dünyada en az 80 yıl geçmesi demektir. Bu durum Haldun'un pek hoşuna gitmedi. Bu kadar malı mülkü kime emanet edebilirdi ki? Bir kız kardeşi vardı ama... Yok yok, olmaz...

Organizatör şirket bu durumu da düşünmüştü. Sonuçta zengin müşterilere hitap eden bir proje hazırlamışlardı. Ayça bunun çözümünü de açıkladı: "Eğer mal varlığınızı emanet edeceğiniz birisi yoksa siz geri dönene kadar şirketimiz birikiminizi koruyabilir ve isterseniz şirket işletmelerini de faal durumda tutabilir. Elbette işletme karının üçte birini almak koşulu ile. Mal varlığınızın korunacağını ve hatta artırılacağını size kesin olarak garanti ediyoruz."

Bu, Haldun'un aklına yatmıştı. Belki kız kardeşi gücenebilirdi ama en azından geri döndüğünde onun torunlarıyla uğraşmak zorunda kalmayacaktı.

Seyahat günü geldi. Dünyanın farklı yerlerinden havalanan uzay mekikleri, yolcuları atmosferin dışında inşa edilmiş olan büyük uzay gemisine taşıdılar. Devasa uzay

gemisi lüks bir otel gibi tasarlanmıştı. Akla gelecek her türlü konfor mevcuttu. Harekete geçtikten sonra yolcular bir konferans salonunda toplandı. Uzun boylu esmer bir adam çıkıp konuşmaya başladı. Yolcuların hepsi farklı ülkelerden olduğu için taktıkları kulaklıklar sayesinde konuşmayı kendi dillerinde duyabiliyorlardı: “Merhaba ben geminin kaptanı Clint Koln. Hepiniz hoş geldiniz. Ben ve ekip arkadaşlarım yolculuğumuz boyunca sizin hizmetinizde olacağız. Güneş sistemi içerisinde yapılacak olan yolculuğumuzda sistemin en dışındaki gezegen olan Neptün’e kadar gideceğiz. Oraya varana kadar Dünya ile Neptün arasındaki diğer gezegenleri, Mars, Jüpiter, Satürn ve Uranüs’ü de görme şansımız olacak. Gezegenlere iniş yapmayacağız elbette ancak en uygun şekilde yakından izleyebileceğiz ve bu gezegenleri çıplak gözle gören ilk insanlar olarak tarihe geçeceğiz.”

Tamamını gördükleri ilk gezegen Dünya oldu. Beyaz lekelerle bezeli mavi küre ve onun refakatçisi ay yavaşça uzaklaşıyordu.

Oyun alanları, spor salonu, sinema salonu, yüzme havuzu, kumarhane, kütüphane, eğlence mekanları... Geminin içinde her zevke hitap edecek, dünyayı aratmayacak çeşitlilikte aktivite imkanları mevcuttu. Yolcuların hiçbirisi sıkılacak zaman bulamıyordu.

Gemi Mars gezegenine yaklaşınca yavaşladı. Yolcular izleme salonunda yerlerini almış bekliyorlardı. Kocaman bir pencerenin karşısında sinema salonu şeklinde koltukların dizilmiş olduğu bir salondur burası.

Kaptan Koln yine karşılarındaydı: “Değerli konuklarımız, yolculuğumuzun ilk aşamasını geçmiş bulunuyoruz. Bugüne kadar gidilmiş olan en uzun yolu kat ettik. Aynı zamanda bugüne kadarki en yüksek hıza ulaştık. İnsanlık tarihi açısından hepimiz birer rekortmeniz. Bayanlar, baylar! İşte Merih...” Sözünü bitirince camın önündeki perde açıldı. Kocaman kırmızı gezegeni karşılarında buldular.

Dünyanın teskin edici mavi manzarasından sonra çöllere kaplı, ateş rengi bir küre insana heyecan veriyordu. Büyüleyici bir görüntü... Astrofizik uzmanı Rita Peruna man-

zarının yanı tarafında durdu ve Mars gezegeni hakkında bilgiler vermeye başladı. “Çapı şu kadar”, “yüzölçümü bu kadar” gibi hiçbir yolcunun dikkatini vermediği bilgilerle dolu bir konuşma yaptı.

Gemi birkaç gün Mars yörüngesinde kalıp gezegenin etrafında dolaştı. Gemide büyük izleme salonunun yanı sıra çok sayıda da küçük, birkaç kişilik izleme locası bulunuyordu.

İki yolcu, Nemeyen ve Manok bu localardan birinde teleskopla Mars’ı seyrediyorlardı. Nemeyen “Şu işe bak,” dedi. “Dünyadayken uzayı izlemek için bu teleskopları kullanırdık. Şimdi uzaydayız, teleskoplarla bir gezegeni görmeye çalışıyoruz.” Monok “Haklısın,” dedi gülerek “2 yıl önce bundan bahsetsen inanmazdım.”

Birkaç gün sonra Marstan ayrıldılar. Yolculuk esnasında Nemeyen ve Monok yine bir izleme locasına geldiler.

“Eşsiz bir manzara...” dedi Monok.

“Evet, bu kadar çok yıldız bir arada görmeyi hayal bile edemezdim.”

Teleskopla bakarken “Şuradaki bulutu görüyor musun?” dedi Nemeyen.

“Gördüm. Ama bulut değildir herhalde.”

“Ben de yeni öğrendim. O, Sombrero Galaksisiymiş. 28 milyon ışık yılı uzaklıkta...”

“Uzayı öğrendikçe ukalalığı da öğreniyorsun anlaşılabilir...”

“O kadar da olsun artık.”

“Şu dünyada zamanın çabuk geçme mevzusunu bir türlü anlayamadım. O nasıl oluyor da oluyor?”

“Bak o şöyle oluyor,” diye heyecanla anlatmaya başlamıştı ki Monok araya girdi: “Tanrı aşkına anlayabileceğim şekilde anlat! O fizikçi kadın yeterince kafamızı ütülüyor zaten.”

“Öyle deme... Güzel kadın.”

“Haaa... Fizik bilimine karşı artan ilginin sebebi şimdi anlaşıldı. Kimbilir kaç tane kitap okudun ona asılmak için!”

“Okumak da laf mı? O kadın için kitap bile yazarm.”

“Nasıl oluyor o iş, anlatsana.”

"Çapkınlık bir sanattır Mirim."
"Onu demiyorum. Zaman meselesini anlat."

"Haaa. Olur, onu da anlatayım." deyip devam etti. "Einstein'in izafiyet teorisini duymuşsundur. Hani şu $E=mc^2$ "

"Anlayacağım şekilde anlat. Ben Rita değilim."

"Şöyle diyelim: Hareket halindeki cisimler için zaman, duran cisimlere göre daha yavaş ilerliyor."

"O malum zaten. Biz hareket ediyoruz, dünya ise yerinde duruyor."

"Aslında o da durmuyor ama biz öyle farz edelim. Hareket halindeki cisim ne kadar süratliyse zaman da o kadar yavaş akıyor."

"Şimdi daha anlaşılır konuşuyorsun. Böyle devam et."

"Esasen dünya üzerinde duran bir kişiye göre bir uçakla seyahat eden kişinin zamanı da yavaşlar ancak uçaklar yeterince hızlı olmadığı için aradaki fark insanlar tarafından anlaşılamayacak kadar küçük olur."

"Yine karmaşıklaşmaya başladı."

"E, bu kadarını anlamak için sen de biraz gayret et. İzafiyet teorisini anlatıyoruz burada, boru değil!"

"Tamam tamam, artistlik yapma."

"Bu uzay gemisi dünyadaki en hızlı jetten katbekat hızlı gidiyor. Bu kadar süratli olduğu için de zaman çok daha yavaş işliyor."

"Hımm... Peki o niye oluyor?"

"Ne niye oluyor?"

"Yani sürat arttı diye zaman niye yavaşlıyor?"

"Heee... Bak bu çalışmadığım yerden geldi. Ama iyi oldu. Ben de Rita'ya ne sorsam da muhabbet açsam diyordum. Seninle sonra görüşürüz." deyip odadan çıktı. Monok arkasından kalakaldı.

Biraz sonra Nemeyen Rita'yı bulmuştu.

"Merhaba Rita, vaktin varsa bir şeyler sormak istiyorum."

"Elbette."

"İzafiyet teorisi ile ilgili anlayamadığım bazı hususlar var."

"İzafiyet teorisi mi?" dedi hafifçe gü-

lümseyerek ve ekledi: "Doğrusu fizikle bu derece ilgilendiğini görmek güzel."

"Lisede fizikten 90 almıştım. Aslında 100 alırdım ama çıkırık ile ilgili bir soru vardı. Öyle ilkel mevzulara girmek istemedim."

"Hah hah haa. Bu çok iyiymiş." Güldükten sonra sordu: "Sen ne soracaktın peki?"

"Hani hızlanan cisimler için zaman yavaş ilerliyor ya, mesela bizim gibi. Neden öyle oluyor? Yani zaman neden sabit değil?"

"Çok güzel bir soru. Ama cevabı pek basit değil."

"Olsun. Sen anlayabileceğim şekilde anlatabilirsin."

"O halde zaman kavramıyla başlayalım. Zaman nedir? Söyleyebilir misin?"

"Zamaaannn.... Hani işte geçer ya. Yani, saate bakarız, işte, öyle olur yani."

"Mesela zaman dursa ne olur?"

"Her şey durur."

"Her şeyin durduğunu nasıl anlarsın?"

"Her şey sabit, olduğu yerde kalır, hiçbir şey kımıldamaz."

"Evet, kımıldamaz, aynı zamanda eskimez, yıpranmaz."

"Doğru."

"Öyleyse zamanın geçtiğini anlamak için bir şekilde hareket etmesi ya da yıpranması gerekiyor. Daha doğrusu algılayabileceğimiz düzeyde bir değişim olması gerekiyor. Değişimi algıladığımızda zamanın geçtiğini anlarız. Ne kadar zaman geçtiğini de değişimin boyutuyla ölçebiliriz. Senin tekstil fabrikaların var değil mi?"

"Evet, Dünya çapında ünlü bir markanın sahibiyim."

"O halde benim üzerimdeki kazağın kaç yıllık olduğunu tahmin edebilirsin."

Nemeyen, Rita'nın koluna ve yakasına dokunup kazağını inceledi. "Yaklaşık bir yıllık olmalı." dedi.

"Doğru. Peki bunu nasıl anladın?"

"Zamanla, özellikle yıkandıkça kumaştaki yıpranma artar."

"Zamanla..." Bunu altını çizercesine manalı söyledi. "İşte sihirli kelime bu."

"Öyleyse 'zaman eşittir değişim' diye-

bilir miyiz?"

"Değişim yerine 'hareket' kelimesini kullanırsak daha doğru olur. Çünkü değişim dediğimiz olgu aslında bizim hareketi algılayışımızdır. Asıl olan harekettir. Hareketsiz madde olmaz."

"Mesela şuradaki masa hareket etmiyor, sabit duruyor."

"Kastettiğim, bir cismin yer değiştirmesi değil. Atomik düzeydeki hareketten bahsediyorum. Biliyorsun bütün cisimler atomlardan oluşur."

"Anladım" diye atıldı Nemeyen. "Elektronların hareketinden bahsediyorsun."

"Evet, ondan bahsediyorum. Atomu ve dolayısıyla maddeyi var eden şey atomun içerisindeki hareketlilik. Eğer o hareket durursa atom da olmaz."

Nemeyen düşünceli bir şekilde "Hareketsiz madde olmaz." diyerek Rita'nın biraz önceki sözünü yineledi. Rita ekledi: "Hareket maddenin varoluş biçimidir."¹

"Bu hareket var oldukça da değişim oluyor ve biz zamanın geçtiğini anlıyoruz, değil mi?"

"Zaman dediğimiz şey, aslında bu hareketi fark etmemizdir."

"Evreka!" diye bağırıldı Nemeyen. "Bir cismin hareketi hızlandıkça o cisimdeki atom ve elektron hareketleri yavaşlıyor. Böylece tüm değişimler daha yavaş gerçekleşiyor, bu yüzden zaman da yavaş işliyor. Bizim gemide olduğu gibi."

"Biz de geminin içinde olduğumuzdan, zamanın yavaşladığını fark edemiyoruz. Çünkü bizi -ve dolayısıyla- beynimizi oluşturan atomlar da yavaş hareket ediyor. O yüzden geminin içinde olan bizler bu yavaşlamayı gözleyemiyoruz."

"Dünyada seneler geçti ama senin kazağını oluşturan atomlar yavaş hareket ettiği için sadece bir yıllık eskimeye maruz kaldı."

"Tebrik ederim. Çok iyi anladın."

"Sayende. Teşekkür ederim."

"Artık görevime dönmeliyim. Birkaç gün sonra Jüpiter'e varmış olacağız. O manzarayı kaçırma."

Jüpiter'in heybeti ve Satürn'ün zarafetinden sonra Uranüs ve Neptün biraz sönük kaldı. Yolcular ve mürettebat insanlık tarihinin en önemli seyahatini gerçekleştirdi. Yolculuğun sonunda Dünya yeniden görüldü.

Yolculuğun başında herkes sevinçliydi. Şimdi de döndükleri için seviniyorlardı. Gemiden ayrılmadan önce tüm yolcular konferans salonunda toplandı. Organizatör şirketin yetkilisi veda konuşması için kürsüdeydi: "Değerli konuklarımız! Eğlenceli bir seyahatin sonunda nihayet evimize döndük. 20 yıllık bir yolculuk yaptık. Ancak artık hepimizin bildiği üzere dünyada geçen zaman 20 yıldan çok daha fazla. Dolayısıyla her alanda ve her anlamda alışmamız gereken değişiklikler, yenilikler bizleri bekliyor. Dünya ile irtibat kurduk ve öğrendik ki gezegenimiz bıraktığımızdan çok daha iyi bir durumda. Giderken tüm maddi varlıklarınızı şirketimize teslim etmişsiniz. Döndüğünüzde her biriniz daha fazla varlığa sahip olduğunuzu göreceksiniz." Bu son cümle coşku ve alkışa sebep oldu.

"Şirketimiz gayrimenkullerinizi ve işletmelerinizi en iyi şekilde kullandı. Bugün itibarıyla sadece giderken bıraktığınız birikimleriniz değil, gezegendeki her şey size ait." Bu cümle ile ne demek istediği tam olarak anlaşılamadığı için uğultular duyuldu. "Açıklamama izin verin. Artık her şey sizin, bizim

¹ Friedrich Engels, Anti Dühring

OKURLARIMIZDAN

Solgun Zamanlar

Solgun bir mevsimden,
Yağmalanmış umutlar kalır geriye.
Yamalı sevinçler,
Buruşuk ümitler,
Ve kocaman kederler kalır geriye...

Solgun bir mevsimden,
Dağınık ruhlar kalır geriye.
Şafaksız sabahlar,
Bulutlu günler,
Zifiri karanlık geceler kalır geriye...

Solgun bir mevsimden,
Yırtık senfoniler kalır geriye.
Ölü sevişmeler,
Zir u zeber demler,
Melodisi eksik besteler kalır geriye...

Solgun bir mevsimden,
Savrulmuş bakışlar kalır geriye.
Güneşsiz tebessümler,
Kokuşmuş öpüşmeler,
Tanrısız sancılar kalır geriye...

Solgun bir mevsimden,
Bitimsiz hüznler kalır geriye.
Dolmuş bulutlar,
Öfkeli rüzgarlar,
Yara almış insanlar kalır geriye...

Solgun bir mevsimden,
Dağılmış düşler kalır geriye.
Derin serzenişler,
İnsafsız sessizlikler,
Uçurtması yırtılmış çocuklar kalır geriye...

Solgun bir mevsimden,
Üşümüş gaflar kalır geriye.
Hissiz hisler,
İnatçı ayazlar,
Keskin kokular kalır geriye...

Solgun bir mevsimden,
Kırık canlar kalır geriye.
Uğultulu yalnızlıklar,
Çıplak sevdalar,
Tutsak yasaklı şiirler kalır geriye...

Solgun bir mevsimden,
Kanadı kırık kuşlar kalır geriye...

İkram Güneş

ve aynı zamanda dünyadaki diğer insanların. Bu, planladığımız bir durum değildi. Bizler için de sürpriz oldu. Sizleri temin ederim ki şirketimiz bu durumun müsebbibi değildir.”

Yolcular arasındaki bir holding patronunun asabi sesi duyuldu. “Bunu yapamazsınız. Bizim sahip olduğumuz ayrıcalıkları yok etmişsiniz.”

“Sözleşmelerinize aykırı bir durum yok. Hepinize döndüğünüzde mal varlığınızın korunacağı ve artırılacağı vaat edildi ve arttırıldı. Artık tüm gezegen sizin. Tabii diğer dünyalılarla ortak olmanız koşuluyla... Eski yaşantınızdan daha iyi yaşam koşulları sizi bekliyor. Yine lüks içinde yaşayacaksınız. Eskisinden tek farkla: Diğer insanlar da sizin gibi lüks yaşıyor olacaklar. Söylediğim gibi bu şirketimizin planladığı bir durum değildi, ancak karşılaştığımız vaziyet bu oldu.”

Haldun Dünya'ya indiğinde 30'lu yaşlarda bir adam karşıladı kendisini.

“Merhaba, hoş geldiniz.”

“Hoş bulduk, sağ olun.”

“Benim adım Murat.”

“Kardeşimin torunusunuz sanırım.” deyip gülümsedi Haldun.

“Hayır,” diyerek hafif bir tebessümle cevapladı Murat. “Sizin eski kiracılarınızdan Nedim Bey'in torunuyum.”

“Kusura bakmayın, şu anda hatırlayamadım. Nereyi kiralamıştı?”

“Aslında son kiracılarınızdan biriydi. Siz uzay yolculuğuna çıkmadan birkaç gün önce bir mağazanızı kiralamıştı.”

“Hah! Şimdi hatırladım. Hayli zaman geçti tabii. Lakin burada daha çok zaman geçmiş.”

“Kendisi vefatından önce bana bir vasiyette bulunmuştu. Size bir mesaj iletmemi istedi.”

Haldun mimikleriyle merakını yansıtarak sordu: “Ne mesajı?”

“Dedi ki, artık o mağazada bekçilik yapmasına gerek yok. Hayatın tadını çıkar-sın.”

*Kirpiğin bile düşmesin buyurgan kibleye... asla.
Ve aşka yaz doğurgan ellerini.*

avaşın

Bir İsyancı Koçero Yazılıyor Günlere

Ağır gövdesi ve boynunda paslı zincir sesleriyle, rüyasız uykulardan doğardı çoğu sabah. Tavanda, haritası eskimez acılar açardı yüzünün ilk haline. Yine böyle karşıladı sabahı. Yaşanmış fotoğraflar yerleşti gözlerinin içine. Ki gözleri uykusuz gecenin bildirisi gibiydi. Çünkü uzun ve uzak olurdu geceler. Çünkü pencerenin kıyısında oturur, düş sarardı kederinden. Ve suskun ve içli çaylar içerdi, yorgunluğa mağlup düşene dek gözleri. İsteksizce ayağa kalktı. Tembel adımlarla yürüdü damlayan musluk sesine. Soğuk sulara vurdu yüzünün çatlayan öfkesini. Kırk parça kırık aynada yüzünü aradı. Sonra tüm parçalarında gülümsedi aynaların. Saçlarını, bıyıklarını taradı. "Merhaba" dedi. "Ey yaşamak sancısı, merhaba."

İşsizliğin sokaklarına çıktı, ceplerinde yoksulluğu avuçlayan elleriyle. Adressiz ve sonrasızdı. Boşluk ve çelişkiydi. Kaçınıcı işsizlikti... bilemedi. Kaçınıcı ülkesizliği... bunu da. Gelen ilk dolmuşa bindi. Şehri kuşatan sessizlik duraklarını bir bir geçti. Mekan ve zaman dışındaydı sanki. Belki de zamanın ta kendisiydi. Kalabalıklaşan dolmuşun insan ıssızlığı zamanında, son yolcusuyla beraber, indi. Şehrin eski ve taş evlerle bütünlenen mahallesine yetiştirdi ayakları. Bütün dalgınlıklarında olduğu gibi. Tarih tanığı taşların diline inanırdı. Ne vakit yalnızlığa düşse, gidip onlara sığınırdı. Günlük telaşlar sokağından sola döndü, yürüdü. Soluğunu yitirmeyen sesler duydu omuz başlarında, yürüdü/ler. Bir ekmeği bölüşürcesine sıcak Nisan günlerinin biriydi.

Düşündü ilk gidenleri. Düşündü hiç gitmeyenleri. Taze bir yara gibi kanayan hasretleri düşündü. Varılacak bir sınır tanımayan anlatıcılarını yeryüzünün, düşündü. Birden sokak başlarını büyüleyen çocuklarla, soluğu susturana kadar koştu. Kapı önlerini tutan yaşlı kadınların

gülüşlerine yakalandı. Utangaç ve kaçak bir gülüş geçti içinden. Mutlulukla dağıldı sokaklara. Uçuşlarıyla gökyüzüne yakın kuşların peşine takıldı düşleri. Yine anımsadı gidenleri, hiç gitmeyenleri. Mesela soylu ve mütevazı, zeytin bahçelerinde upuzun susanları. Kırları ve çiçekleriyle yakın baharlar taşıyan kollarını. Sonra parmak uçlarını. Dağlara ve ovalara dört koldan atlar indiren zılgıtları, kent meydanlarında sevinçli marşları sonra... anımsadı. Hüzün, coşku ve birgün mutlaka.

Ve aşk birikiyordu saçları esmer uzaklara. Onu da düşündü. Dudak kıyılarında gelincik açan gülüşlerini. Sesini, kirpik uçlarında, yakın ve tariflere sığmaz sesini. Göğsüne yerçekimsiz sevda uyakları düşüren güzelliğini ve iyiliğini düşündü. De ki Batman'da bir dağ çiçeğidir kendisi. De ki deniz içen bir şehrin esmer Kurdi'si. Adına bekleyiş dedi bunun. Kavuşmak hükmünü tanımayan, inatçı bekleyiş. Payına korkunç suskunluklar ve gitmelerin ihtimalini düşüren. Oysa sevgiliye mektuplar yazmak istiyordu adresinde görülen. Acıya dağılan, umuda toplanan harflerden oluşan. Bekle diyecek... yine de bekle beni sen. Sarılacağım sana, bitimsiz sabahlarında takvimlerin... Düşler içinde, ağaçlara bağdaş kurdu, oturdu. Rüzgar sesini duydu yapraklarında ağaçların. Sırtüstü uzandı, göğe baktı. Mavi bir şarkının sularına aktı.

Birgün mutlaka... çiçeklere ve sulara
Birgün mutlaka... aşka ve hayata
Birgün mutlaka... şehirlere ve dağlara
Birgün mutlaka... birgün mutlaka.

Ve gün şurası kadar yakınlıkta. Bu söz de benden sana. Mesele ilk adımı atmakta. Bir de kirpiğin bile düşmesin buyurgan kibleye... asla. Çünkü zulüm geziyor ortasında günlerin. Çünkü katı olan yenilecektir mutlaka.

röportaj

Hasat Zamanı'nda Edebiyat ve Sinema Üzerine

Sosyal Bilimler Akademisi geçtiğimiz sene alternatif akademi fikri üzerinden ortaya çıkmış, bir grup bilimsever öğrenci ile akademisyenler tarafından kurulmuş bir akademi. Her dönem farklı konularda etkinlikler, söyleşiler ve atölyeler düzenliyorlar.

Akademi'nin Bahar Dönemi programında her ay farklı bir alana ayrılmış durumda. Geçtiğimiz Mart ayı "Kadın" başlığı altında organize edilmişti. Nisan ayı ise Edebiyat ve Sinema'ya ayrıldı. Her hafta bir etkinlik yapan Akademi'nin konukları 2016 Altın Defne Genç Şiir Ödülü'nün sahibi Dolunay Aker, "Cumartesi Düşü" kısa filmiyle tanıdığımız yönetmen ve senarist Alper Kızılböğâ ve 2008 Haldun Taner Öykü Ödülü ile 2009 Yunus Nadi Öykü Ödülü'nün sahibi yazar Murat Özyaşar oldu.

Önsöz Tv olarak bu etkinliğe katılma ve sizler için röportaj yapma fırsatını kaçırmak istemedik ve bu üç değerli sanatçıyla, edebiyat ve(ya) sinemayla tanışma öykülerinden yeni başlayanlara önerilere kadar birçok konuda konuştuğumuz röportajlarımızı sizler için derledik.

2016 Altın Defne Genç Şiir Ödülü'nün sahibi Dolunay Aker

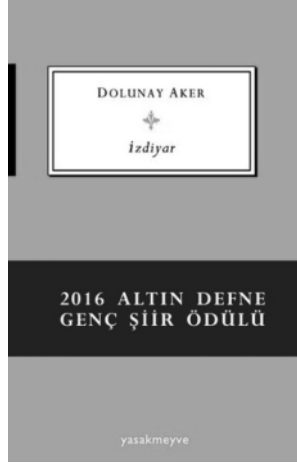
Ben Dolunay Aker, Antakya'dan geldim. Daha önce İstanbul'a birkaç defa gelmiştim

ama bu gelişim benim için önemli. Hem Sosyal Bilimler Akademisi'nde olmak hem güzel insanlarla birlikte olmak ve İstanbul'da yaptığım ilk kişisel etkinlik olması dolayısıyla benim için değerli bir durum. Kendimden bahsedecek olursam, yaklaşık 6 yıldır edebiyatla ilgileniyorum. Edebiyatın neredeyse bütün türleriyle ilgileniyorum. O kadar zamandır da yazı eylemi içerisindeyim. Dergilerde yazıyorum. Şiir, eleştiri, inceleme yazıları, bazen öykü... Daha ortaya çıkmayan öyküler... Roman hariç tüm türlerle ilgilenmeye çalışıyorum. Onun haricinde, daha önce elektronik ile ilgileniyordum. Ama şu an bütün hayatım edebiyat.

İlk şiirim İzmir'de bir fanzinde yayınlandı. İsmi Meyus'tu. Tabii o dönemler biraz acemi dönemlerdi. Ama daha sonra -Cemal Süreya'nın da dediği gibi, şiirin kalbi her zaman dergilerde atar- ben de dergilerle konuştum, kitaplarla daha fazla içli dışlı olmaya başladım. Bir süre kütüphane ikinci evim oldu. Daha sonra daha yoğun bir şekilde şiirle ilgilenmeye başladım. Aslında kitabın serüveni biraz da oradan başladı. Dünyayla bir sorunum vardı ve dünyada bir göze ihtiyacım vardı, şiir benim için o oldu.

İlk hitap 2016 yılında çıktı, aslında bunlar son kalıntıları. Belki sahaflarda, belki internette bulabilirler. Benden ulaşmaları biraz daha zor şu anda. Antakya'da Türkiye geneli

ulusal bir edebiyat yarışması düzenlendi. Yasak Meyve Yayınları'ndan Enver Ercan başını çekiyordu. Genç şiirin önünü açmak ve genç şairlere daha fazla olanak sağlayabilmek adına bir yarışma düzenlemeye karar verdiler.

Aslında bir üstünde Altın Defne Edebiyat Ödülü vardı. Altın Defne Genç Şiir Ödülü bunun bir parçasıydı. Bunun da ilk sahibi ben oldum. Bir anlamda kitabın ortaya çıkmasına vesile oldu. Dergilerde yer alan şiirler kitap halinde birleşti.

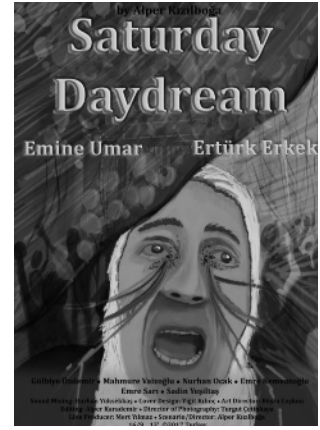
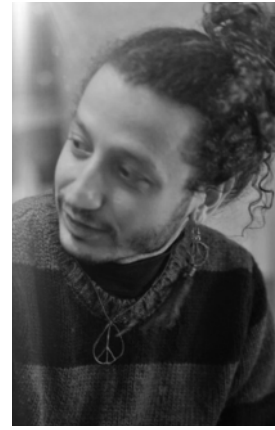
Şu an belli kitap hazırlıkları içerisindeyim. İmkân olursa ikinci şiir kitabımı çıkarmayı düşünüyorum. Bir deneme kitabı çalışması var. Yani, eleştiri olabilir, söyleşi türü olabilir...

Az önce de söylediğim gibi, dünyayla bir sorunum olduğunu düşünüyorum. Şiir bunun için en iyi gözlerden birisi. Çünkü hayatla iç içe olan bir alan. Hayatı anlamak ve bunu şiirle birlikte yapmak bizim için çok önemli. Çünkü ben kendi var oluşumu şiirde tanıdım, şiirle gördüm. Ve dünyayı da aslında bir şekilde onunla algılamaya başladım. Dünya dikenli bir yer. Şiir onun için önemli bir alan. Bir direnç kaynağı. Sanatın kendisi zaten en önemli sığınaklardan birisi. Benim de bu sığınakta yer edinmem şiirle başladı.

Türkiye şiir külliyyatının tamamının önemli olduğunu düşünüyorum. Ama tabii ki sevdiğim şairler var. Şiir yazmaya başlamadan önce de okuduğum, onların gözünden şiirlere bakmaya çalıştığım şairler var. Bunların başında Turgut Uyar geliyor. Edip Cansever,

İlhan Berk, Nazım Hikmet'i sayabiliriz. Daha birçok isim sayabiliriz. Günümüz şairleri var, yaşlılarım var. İsim veremem ama birçok isim var... Ama şunu söyleyebilirim. 2000'lerden sonra şiirin de hayatla birlikte değişmeye başladığını düşünüyorum. Çok fazla içe kapanık, sokağa fazla çıkmayan bir şair kitlesi vardı. Bunun artık aşılma, parçalanmaya başladığını düşünüyorum. Ve kesinlikle parçalanmalı da...

Yeni başlayanlar için de öneriden ziyade, yol gösterme diyebiliriz belki. Ben yazmaktan çok okumanın önemli bir yol olduğunu düşünüyorum. İyi bir edebiyatçı olmanın yolunun okumaktan geçtiğini düşünüyorum. Okumak, kendini tartmak, yazdıklarını okuduklarıyla birlikte tartmak ve böyle böyle metne dökmek...

Alper Kızılboga ile "Cumartesi Düşü" Üzerine

Yönetmenlere kendini anlat dersiniz biraz zorlanırlar ama anlatmaya çalışayım, ben Alper Kızılboga, İstanbul doğumluyum. Kısa filmler çekiyorum, bir yandan mümkün olduğunca piyasada sinema filmlerinde, dizi sektöründe yardımcı yönetmen olarak çalışıp hayatımı devam ettiriyorum. Yani bir yandan kendi kariyerimizi devam ettirip bir yandan da ülke şartlarına göre bir yolculuk halini sürdürüyoruz.

2004 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Sinema Bölümü'ne girdim. Bizde 2.sınıftan itibaren mecbur, bir şekilde çalışıp devam ediliyor. O zamanlardan kısa filmler çekmeye

başladım. Yani yaklaşık 12-13 senelik bir geçmişim var sinemayla.

“Cumartesi Düşü” benim 2017 yılında çektiğim kısa metraj bir film. Cumartesi Anneleri’ni arka fona alan bir kurmaca bir hikâye. Ben İstanbul doğumluyum, Taksim’de oturdum, Taksim’de büyüdüm ve benim büyüme, yeniyetme zamanlarımdan itibaren gördüğüm bir toplumsal olgu idi Cumartesi Anneleri. Cumartesi günleri yanlarından geçerken “Acaba burada nâpıyorlar, neden bu kadınlar buraya geliyorlar?” diye düşünüyordum. Tabii zaman geçtikçe birtakım olayları daha fazla idrak ediyorsunuz ve sizin de dünya görüşünüz oturmaya başlıyor. Bu insanların dertlerine ve düşüncelerine dair birtakım işler yapmaya, çabalamaya çalışıyorsunuz; ilk önce onlara katılıyorsunuz, yapabildiğimizize yardım etmeye çalışıyorsunuz.

Sinema alanını seçtikten sonra, böyle bir hikâye yapmak istedim, bir ses olmak istedim. 2017 yılında çekim süreci başladı ve yurtiçinde, yurtdışında 2 senelik bir festival süreci devam etti. 40’ın üzerinde festival dolaştık, 8-9’du sanırım en son, ödüller aldık. Güzel bir süreç geçirdik. Bakalım bundan sonrası nasıl olacak...

Ben bağımsız bir sinemacıyım. Yani şimdiye kadar yaptığım bütün filmlerde hep bağımsız bir görüntü oldu. Buradaki bağımsızlıktan kastım herhangi bir bütçeden, fondan, yapımcıdan bağımsız olması. Kendi kendimize bütçe oluşturabiliyoruz. Bu, bize konu bağlamında daha özgür olmamızı sağladı. Sorumlu olduğumuz kişiler bir tek seyirciler. Araya başka kurum ve kişiler almak istemedik. Böylece kendimizden minimum ödün verdiğimiz işler ortaya çıkarmaya çalıştık.

Ben sinemacı insanın ya da herhangi bir sanatçının içinde bir derdi olduğunu ve bu derdi aktarma üzerine bu iletişim dalını seçtiğini düşünüyorum. Eğer bir derdiniz varsa bunu mutlaka bir şekilde aktarıyorsunuz. Şimdiye kadarki filmlerimde toplumsal gerçeklikle bireyin politik eylemlerden etkilenişlerini aktarmaya çalıştım. Burada propaganda filmi ya da propaganda sanatından uzak

durup, bir yandan da arka fonda o toplumsal süreçleri, ülkenin geldiği durumu ve sizi rahatsız eden içinizdeki dertleri insanlara anlatmaktan bahsediyorum. Her bireysel hikâye, arkalarındaki politik ve toplumsal gerçeklerle değerini buluyor. Ben de sinemada kendimi böyle rahat hissediyorum. Oradan o toplumsal gerçekliği alıp istediğiniz gibi fantastik bir dünya kurabilirsiniz. Tıpkı Cumartesi Düşü’nde olduğu gibi.

Yönetmen olarak sayacağım üç isim olursa; öncelikle İsveç sinemasından Bergman hayranıyım. Çok fazla etkilenirim bütün filmlerinden. İtalyan sinemasından Bertolucci ve son olarak da Türkiye sinemasından Metin Erksan -benim için dâhidir.

Sinema çok yeni bir sanat dalı. Bir 100 yıllık geçmişi var ama beslendiği sanat ve bilim dalları çok daha geçmişe dayanır. O yüzden sinemayla ilgilenenler, bu sanat ve bilim dallarını sinemaya katarak çok yeni şeyler çıkartabilirler. O yüzden en önemli şeylerden bir tanesi çekmek. Teknoloji çok fazla gelişti. Bir tane cep telefonuyla her şeyi çekebiliyoruz. Sette öğrenmeleri gereken çok şey oluyor. Çünkü yazdığımız şeylerle sete çıktığımız zaman karşımıza çıkan şeyler aynı olmuyor. O yüzden bol bol çeksinler. Bol bol kısa film, hikâye çeksinler. Üç kuruş beş kuruş bulsunlar bir şeyler çeksinler. Birinci çektikleri kötü olacak, ikincisi kötü olacak, üçüncü çektiklerine gülecekler, bunları çeke çeke öğreniyoruz. Gençlere en büyük tavsiyem, bir şekilde eyleme geçmeleridir.

2008 Haldun Taner Öykü Ödülü ve 2009 Yunus Nadi Öykü Ödülü’nün sahibi Murat Özyaşar

Kendimi bildim bileli yazıyla ve çiziyile ilgileniyorum. Ama toplamda iki kitap var, biri “Ayna Çarpması” diğeri “Sarı Kahkaha”. Önümüzdeki ay da başka bir kitap çıkacak. Bu kez öykü değil, roman değil; bir anlatının olduğu türler arası bir metin. Diyarbakır ile ilgili bir kitap... Adı da, ilk kez sanırım burada söyleyeceğim, “Aslı Gibidir Diyarbakır”. Yaşadığımız şeyler yazıya geçtiği zaman aslında

aslımı yitiriyor ama aslının özelliğini de taşıyor. Tam da bütün kurumlarda basılan "aslı gibidir" kaşesi bunu belirleyen bir şey. Kitabın adına da böyle karar verdik. Mayıs ayında raflarda olacak.

Ciddi anlamda yazmaya üniversitede başladım. Bile isteye edebiyat okudum. Ama oradan büyük bir verim alamadım, hayal kırıklığı ile karşılaştım tahmin edebileceğiniz bir sürü sebepten ötürü.

Bir grup arkadaşla dergi çıkarıyorduk. Edebiyata daha sivil bir yerden bulaştım ve o arkadaşlarla dergi çıkarırken haliyle dünya ve Türkiye edebiyatını da okuduk. Daha ikili bir ilişki kurduğumuz bir hocam vardı, Engin Ceylan ismi. Onun önerileri oluyordu. Çok gençtik, çok meraklıydık, çok istekliydik.

Dergide yazmak, yazıya mesafe almanızı sağlıyor. Başka yazarlar, şairler neler yazmış onu görüyorsunuz. Ben çocuklarla ve gençlerle çalıştım. Onlarla dergiler çıkardık, kitaplar çıkardık. Vüs'at O. Bener'in Havva öyküsüne çocuklar mektup yazmışlardı. Daha sonrasında Norgunk Yayınları'ndan basıldı bu. Şimdi aynı proje 15 ülkede yeniden yapılacak, çocuklara okutulacak, onlar da mektup yazacaklar. Edebiyatın bulaştırma tarafı var. Özellikle çocuklarla, başka okullarla çalıştığında...

Sinemayla da aman aman bir ilişkim yok. Ben de herkes kadar izliyorum, herkes kadar seviyorum. Özcan Alper'in yönetmenliğini yaptığı, senaryosunu birlikte yazdığımız bir tane film yaptık, "Yıkıntılar Arasında" adlı bir film. Sur'u, Cizre'yi bir şairin gözünden görüyoruz. Onun mırıldanmaları, kurduğu cümleler, iç konuşmalarıyla görüyoruz. Bir hayalet gibi dolaşiyor şehirde, yıkıntıların arasında. İlk bir festivalde gösterildi, sonra bir-iki kurumda gösterildi. Daha sonra paylaşılacaktır herhalde, buna yönetmen ve yapımcılar karar verecektir.

Sinemada başka şeyler olur mu... Açıkçası öykü yazıp yazmayacağımı, yazı yazıp yazmayacağımı bilmiyorum daha. Bir proje, bir plan program dahilinde zihnim çalışmıyor. Uygun olursa, iyi hissedersen, buluşmak istersem neden olmasın?

Yazarı yazının çok üzerinde görmemek gerekiyor. Yazı karar veriyor gibi geliyor. Burada büyük bir söz söylemek istemiyorum. Başka bir çareniz kalmıyor ve masada buluyorsunuz kendinizi. Daha doğrusu planladığınız bir şey değil. Yazıya yakalanıyorsunuz, suçüstü yakalanır gibi. Yazmak böyle başlıyor diyebilirim.

Sarı Kahkaha'nın ismi... okumayanlar için söyleyebiliriz, bir yas tabiri. Çok yakın birini kaybedersiniz. Ve o gün sizi ziyarete gelirler, dualar okunur, çay-kahve içilir, baş sağlığı dilenir, teselli cümleleri duyarsınız. O eşiniz-dostunuz daha sonrasında eve gider ve akşam çekirdek aile bir başına kalır, diyelim ki babanızı kaybettiniz. Ve bir şok yaşamışsınızdır, bir kriz halidir bu. Yas oldu mu olmadı mı, baba öldü mü ölmedi mi gerçekten, bunun krizini yaşarsınız ve o arada tuhaf bir şey - çokça duyduğum da bir şey- ölen yakınınız ile ilgili komik şeyler anlatmaya başlarsınız. Kriz yaşadığınız için o kahkahaların sesleri yükselir, birbirine bulaşır. Duygu boşalması gibi... Evin önünden biri geçse bir yas olduğuna inanmayacaktır. Çünkü yas denilen şey kara bir şeydir, ağlarsınız, gömülürsünüz. Ama burada bir başınızasınızdır, çekirdek aileylesinizdir, başka bir yakınlık vardır. Yasın ilk hali gibi... Bu kahkahanın adı sarı kahkaha. Kitabın içinde bu adla bir öykü yok, kitabın genel teması bu.

Öneri gibi bir haddim yok açıkçası ama duygumu paylaşabilirim. Bence iyi bir okur iyi bir yazar adayıdır. Okumak, bakmak ve görmek, en temel eylemlerimiz olmalı.

ekin batur

Mars'ta Bir Oda

İşten çıkınca neredeyse koşarak gelmişti eve. İçeri girer girmez çantasını bir kenara bıraktı ve "Ee, ne yapıyorsun? Gelsene balkona! Bugün Mars çıplak gözle görülebilecek, muhteşem değil mi?" diye sordu Nazlı Deniz'e.

Deniz elindeki işi bırakarak "Ben de seni bekliyordum zaten, çay alıp geliyorum. Sen balkona geç." diyerek mutfağa doğru gitti.

Balkona geldiğinde Nazlı'ya "Sen tavlada mars ola ola baya sardın Mars'a, Venüs'e falan... Tavla bir işe yaradı desene!" diyerek, çayını uzattı Deniz.

"Çay için teşekkürler. Dediğin gibi oldu, biraz Mars'a taktım kafayı. Bak ne diyeceğim sana; az önce nette dolaşırken gözüme bir haber takıldı, tabi ki Mars'la ilgili. Mars'ın kutup bölgesinde buz kütlesi bulunmuş."

Deniz gülererek "Mars'la ilgili haber haa! Çok şaşırtıcı oldu..." diye takıldı Nazlı'ya, "Anlat bakalım, dinliyorum."

"Dinle bak, Mars'ta uzun süreli kalış için dev bir iglo inşa edilecekmiş. Bu sayede bilim insanları Mars'ta 9 ay kalabileceklermiş. Plana göre temel bir yaşam alanı kurabilmek için, Mars'a önce robotlar gönderilecekmiş. Kutuplarda buz olduğu için, bilim insanlarının su, oksijen ve hava üretebileceği düşünülmüştü."

"Bu haberler sence de çok heyecan verici değil mi Nazlı?"

"Açıkçası bu haberler beni bir yandan heyecandırıyor bir yandan da 'acaba ora-

ları da mahveder miyiz?' diye düşündürmüyor değil. Yaşadığımız dünyanın durumuna bakınca acaba oraları kendi haline mi bıraksak diyorum. Bir yanıyla insanlıktan ürkmüyor değilim."

"Bence yanılıyorsun. Bu gelişmeler her anlamda sevindirici."

"Yani diyorsun ki Mars'ı da mahvedelim, bir şey olmaz."

"Kesinlikle hayır! Şöyle anlatayım; eğer bugün içinde bulunduğumuz toplum koşullarına göre düşünecek olursak dediğin doğru Nazlı, Mars'ın her metrekaresi yağmalanmaya hazır olsun."

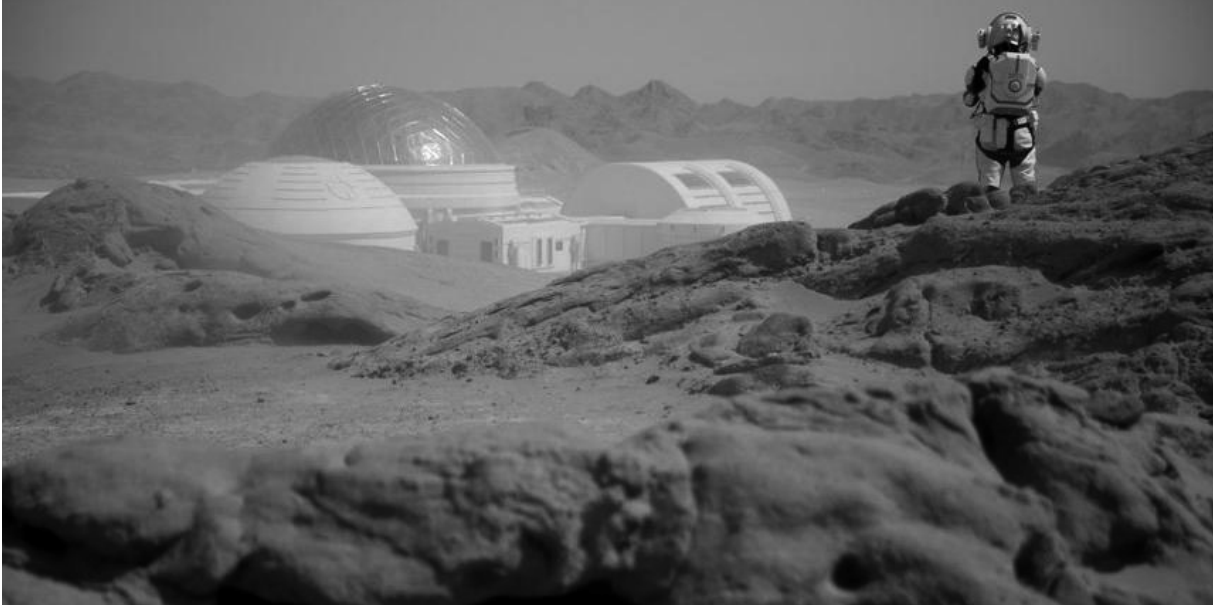
"O zaman niye itiraz ediyorsun dediğime? Şu an benim bilmediğim koşullar da mı yaşıyoruz?"

"Nasıl anlatayım? Hatırlıyor musun, geçenlerde bana okuduğun bir bilim kurgu romanında gördüğün eksikleri anlatmıştın?"

"Evet hatırlıyorum tabii, insanları Ay'a yolluyorlardı ama 2075 yılını anlatmasına rağmen Dünyada hala kapitalizm hüküm sürüyordu."

"Peki bunu neden eksiklik olarak görmüştün?"

"Çünkü Deniz, kapitalist sistemin geldiği son aşamayı görüyoruz. Artık yıkımdan kurtulmak için hiçbir dayanak noktası kalmadı. Öte yandan, sosyalist sistemin temellerinin olduğu koşullarda yaşıyoruz ve 2075'e kadar dünyada birçok ülkenin sosyalist sis-

teme geçmiş olacağını düşünüyorum.”

“Söylediklerinden yola çıkarsak Mars için endişelenmemelisin?”

“Nasıl olacak o iş?”

“Kitap üzerine yaptığın yorumdan yola çıkacağız. Kapitalist bir toplumda olsak dahi, gelişmeleri incelerken veya yorumlarken ileri olanın koşullarını ve düşünce yapısını ele almalıyız. Bu ve buna benzer gelişmelerin hepsi bilimsel anlamda ileri olan gelişmelerdir.”

“Yani diyorsun ki; kapitalist düşünce tarzının dışına çıkıp ileri olan sosyalist sistemin bakış açısıyla düşünmeliyiz.”

“Aynen öyle Nazlıcım, yapay zeka tartışmalarında da böyle konuşmuştuk hatırlarsan. Neymiş, dünyayı ele geçireceklermiş de durdurmak lazımmiş falan. Eskiden makine kırıcılar vardı, şimdi de bunlar çıktı ortaya.”

“Tüm dünyaları kapitalizmle sınırlı olunca, böylesi gelişmeler dünyanın sonu gibi görünüyor tabii. Endüstri 4.0 için de böyle yorumlar var.”

“Evet, geçenlerde Nil’in birkaç mimar arkadaşıyla sohbet etme şansım olmuştu. Endüstri 4.0 teknolojisi artık insanlara ihtiyaç bırakmayacakmış, herkesi bir işsizlik korkusu sarmış anlayacağını.”

“Aslında bilim ve teknolojinin daha fazla geliştirilip insan yaşamının tüm alanlarında kullanılması ne büyük gelişme. Ne yazık ki kapitalizm insanların bunu desteklemesinin

önüne geçiyor. Oysa tüm bu gelişmelerle, insanlığın ihtiyaçlarının karşılanabileceği üretkenlik düzeyine ulaşılırken bu üretkenlik için gereken emek-zaman da azalacak. Ancak eğer ki kapitalist sistem yok olmazsa büyük bir işsizlik sorunu ve bunun yaratacağı yıkımlar da ihtimaller dahilinde ne yazık ki...”

“Söylediğin ihtimaller de değişimin olması gerektiğini gösteriyor bizlere.”

“Aynen öyle Deniz. Sadece daha çok çaba ile değişimi hızlandırmamız gerekiyor. Hem benim işime gelir. Eğer değişimi hızla sağlarsak belki benim de Mars’ta iki odalı bir evim olur ha? Ne dersin?”

“Ohoo Nazlı Hanım! Hani özel mülkiyetin hükmüne son veriyorduk?”

Nazlı gülerken “Ne yaparsın, ben de toplumdan arındırılmış steril odalarda yaşamıyorum Deniz Bey. Kapitalist düşünce yapısını üzerimden atabilmiş değilim henüz. Hem üzülmeye bir odayı da sana veririm, olmaz mı?” dedi.

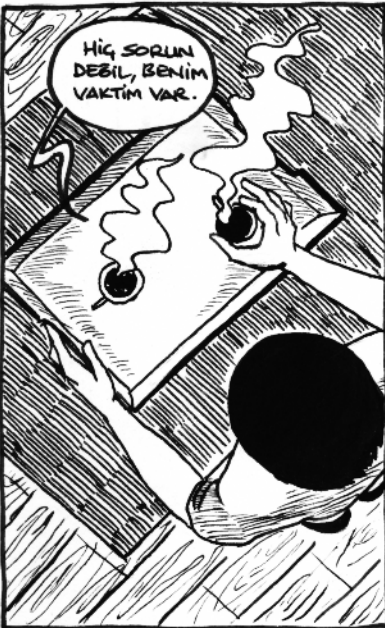
“Bak o zaman anlaştık!” diyerek cevap verdi Deniz. “Bu konuda da anlaştığımızı göre ben birer çay daha alıp geliyorum, birazdan Mars görünecek, senin iki odalı ev için yer seçeriz, ne dersin?” diyerek mutfığa gitti Deniz.

tan doğan

Toz

kullan at hemen tüket *benden bir şey kalmasın*
'yaz'a çıkar mıyım *bilmem* —*tek mutlak mevsimdir 'kış'*
bir yasemen bir nergis ve her vakit 'yâr'
dokunun da suskusu olurmuş
yüz güzeldir güz'den güz de yüz'den —'söz' meğer
senin gözlerinin iç'in'de kim var
şimdi rüzgâr şimdi yağmur şimdi kar
bugün-yarın sonu gelmiş dünya'nın
soyunalım öyleyse su'ya hava'ya ateş'e
ağızda tadı kalsın yalnızca 'aşk'ın
kanatlısın diyedir *kuş* kadar *şi'r*
baktım müziği *nâr* 'yalnız'ın
oturdum renklerin tonuna bandım
sararmak için fotoğraf silinmek için yazı
'yaz'a çıkar mıyım *bilmem* —*ne güzel isimdir 'bahar'*
dağ kadar *acı* çöl'de saklanmaz
dil dediğim bil ki 'hüzün'dür
atılacak adım bile *şans*
bak geç dokun bırak *benden bir şey almasın ölüm*
ömrüm bulut ömrüm köpük ömrüm kum
hiçbir *melek* öpmesin isterim alnımdan
tamam çabuk unutulacağım da bu *gölge* neyin nesi
karakalem çalışması 'hayat' *silinmeye gebe*
gözden değil gönülden düşen yaş idi
"dün gece yâr hânesinde yastığım bir taş idi"
biraz *çamur* biraz *elma* tam *günâh*
sevişmeyen nâmert olsun *iyi mi*
değil mi ki medcezir bile *yalan*
ay *yalan* kuyu derin yol sis
is içinde kalmış *yürek* uykusuz
buğday gerek dudak gerek düş gerek
gerinerek uyanacağım *sabâh* yok
yaprağa bakıyorum en çok en az kendime
derdime bir ad taktım *bilinmesin*
kullan at hemen tüket *et* çürük mor olmadan
kokunun da korkusu olurmuş
senin sözlerinin iç'in'de kim var
benden bir şey kalmasın 'yarın'a

ÇAY İNİ
GELDİ,
SAZOL.

NE
DEMİK!

YAŞANANLAR
HEPİMİZ
İÇİN AĞIRDİ.

19 ARALIK'A KADAR YAŞANAN TÜM TARTIŞMALAR O GÜN ANLAMINI YİTİRMİŞTİ. CESET TORBALARIYLA OPERASYONA BAŞLAYAN BİR DÜŞMAN KARŞISINDA TARTIŞMANIN ÇOK DA ANLAMI KALMIYORDU.

BİRGÖK
CEZAEVİNDE
SVAŞMADAN
TESLİM OLAN
ÖRGÜTLER
OLDU.

SVAŞMA
KARARI ALAN TUT-
SAKLAR DA ELE-
RİNDEKİ ŞARTLAR
NEYSE ONA GÖRE
HAREKET ETTİ-
LER. HER CEZAE-
EVİNDE FARK-
LI HAZIR-
LIK YAPILMIŞ,
FARKLI BİRLİKTEKLER
KURULMUŞTU. BU YÖZDEN
HER CEZAEVİNDEKİ RUH
HALİ DE BASKI
GELİŞİYORDU.

BAYRAMPAŞA'DA YALNIZCA BİRKAÇ ÖRGÜTÜN KADIN VE ERKEKLERİ AYRI SVAŞMAK ZORUNDA KALMIŞTI. AMA ÇANAKKALE'DE KADINLAR ERKEKLERLE BİR ARAYA GELEBİLMIŞ, OPERASYON ÖNCESİ FİKİR AYRILIĞINA DÜŞEN NEREDEYSE BÜTÜN ÖRGÜTLER SVAŞMA BİRLİKTE GİRMİŞTİ.

ÇANAKKALE
UZUN SÜRE
DAYANDI
SANIRIM?

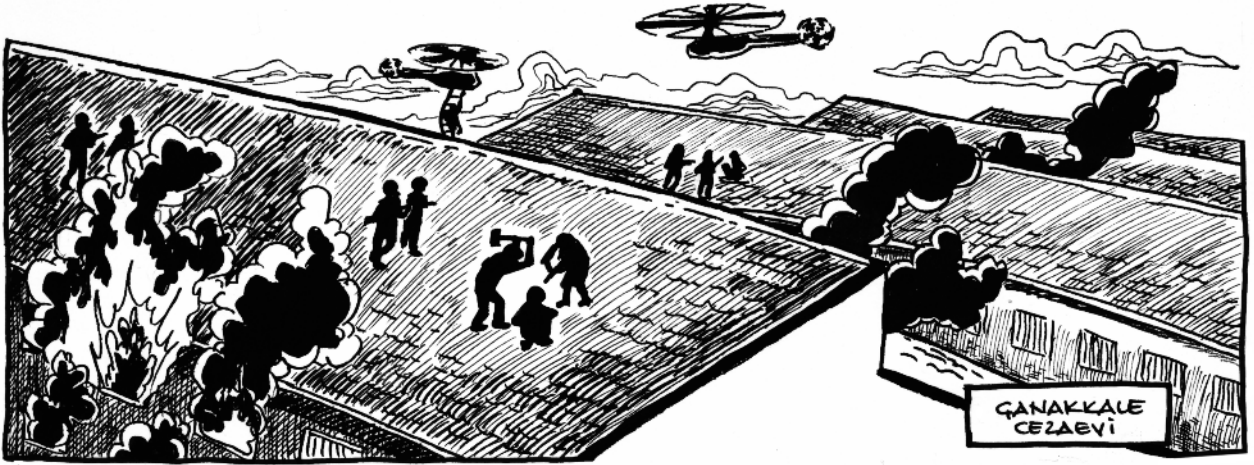

EYET,
ÜÇ GÜN
BOYUNCA
TESLİM
ALAMADILAR.

EN
UZUN
SÖBEN
ORASI
MINDİ?

HAYIR
TATLIM,
AMA ONA
SONRA
GELE-
CEBİM.

ÇANAKKALE, DEVRİMCİ DAYANIŞMANIN EN GÜZEL ÖRNEKLERİN- DEN BİRİNİ YA- RATMIŞTI.

TEKRAR GEÜYOR- LAR!

FARKLI İDEOLOJİLERDEN DEVRİMCİ KADINLAR VE ERKEK- LER ÖLÜME KARŞI BİRÜKTE SAVAŞIYORLARDI.

YANGIN SÜRDÜKÇE
GİREMEYECEKLER
KOŞUŞA, EN AZINDAN
BİRKAÇ SAAT
KAZANDIK.

KENDİNİ
BÜDÜRTECEK-
TİN NERE-
DEYSE!

BUNUN
İÇİN
BURADA-
YIZ!

PÜSKÜRTTÜK SANIRIM
ONLARI. BAKALIM
ŞİMDİ NAPACAKLAR...

HEVALLERİ
BİR DAKİKA
SESSİZ-
OLUN!

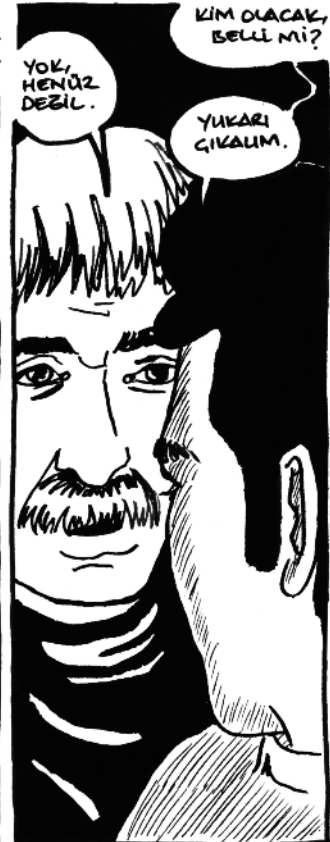
BAYRAMPAŞA...
22..ÖLÜM... 22..
...YARALILAR...
...2..TESLİM... OPE-
DASYON...22..

BAYRAMPAŞA'YI
ELE GEÇİRMİŞLER,
ÖLÜMLER VAR.

YOLDAŞ,
FEDA EYLE-
Mİ OLACAK-
MIŞ.

KİM OLACAK,
BELLİ Mİ?

YOK,
HENÜZ
DEZİL.

YUKARI
GIKALIM.

OPERASYON BİTMİŞ Mİ?
İSİM VERDİLER Mİ?

TUTSAKLAR GEŞİTLİ YOLLARLA SALDIRILARA KARŞILIK VERİYORDU. ELLERİNDE HİÇBİR ŞEY OLMADIĞINDA...

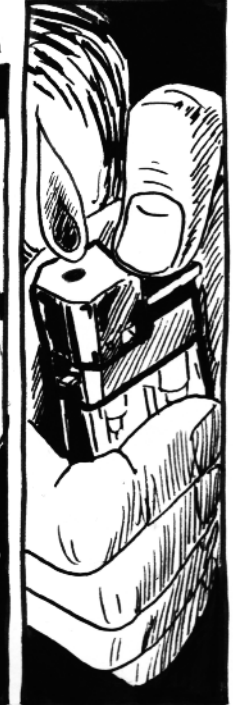
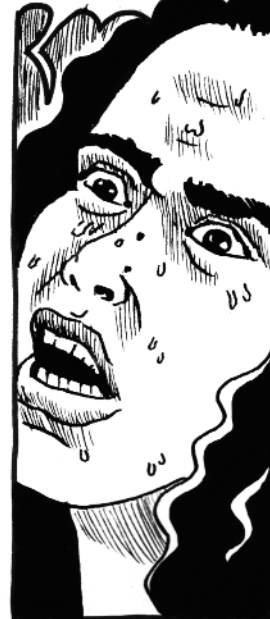

...BU BAZEN KENDİ BEDENLERİ OUYORDU.

SINIRSIZ VE SÖMÜRSÜZ BİR DÜNYA ÜZERİNE VERİLEN MÜCADELE, DEVRİMCİLERİN OMUZLARI ÜZERİNDEN YÜKSELİYORDU. YERİ GELDİĞİNDE KENDİ YAŞAMLARINI BİLE GÖZLEMLERİNİ KIRPMADAN ATEŞE ATAN İNSANLARIN OMUZLARINDAN.

SEYREDİN ALGAKLAR! YETİYORSA YÜREĞİNİZ GÖZÜNÜZÜ KIRPMADAN SEYREDİN!

HERKES BIRKAÇ DA-
KİKA BOYUNCA BU
CESUR KADINA BA-
KAKALDI. DÜŞMAN
BİLE SESSİZCE
İZLEDİ OLANLARI.

BAKMA-
YACABIM.

BEN DE,
AMA BURADA
DURAYIM
...

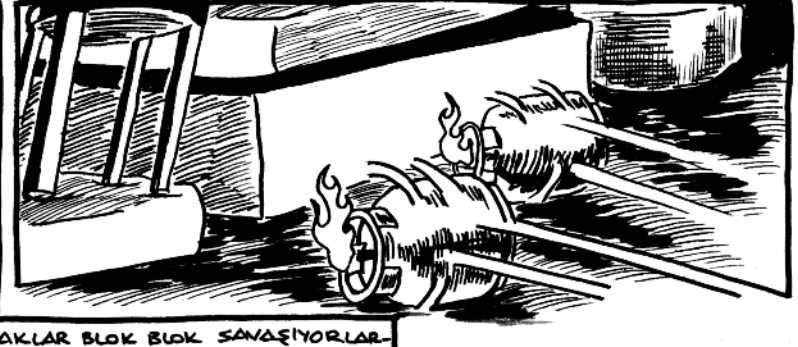

DEVİRİM SAVAŞÇILARI ÖLÜMSÜZDÜR!!!

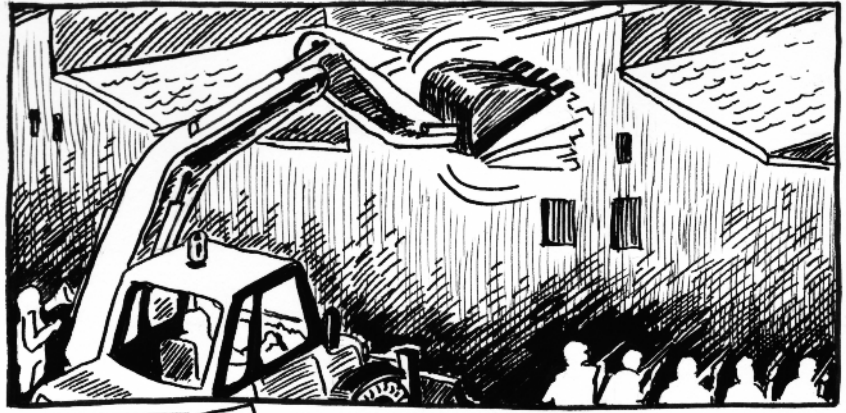

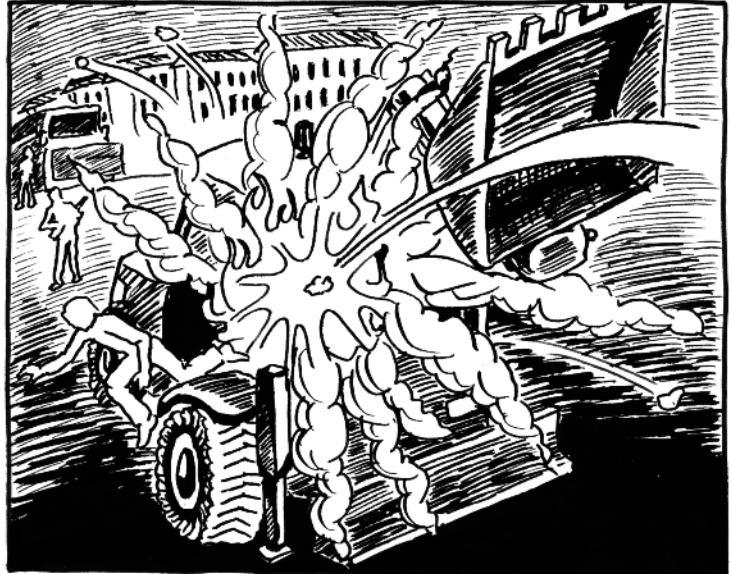
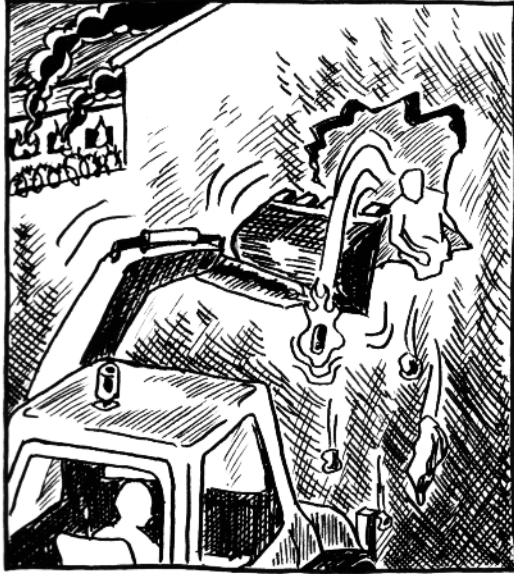
YOLDAŞLAR,
C BLOĞA
GEÇİYORUZ!

TUTSAKLAR BLOK BLOK SANAŞIYORLAR
DI. GEKİLDİKLERİ YERE HEMEN BARIKAT
KURUYOR, BİR YANDAN DA BİR ÖNCEKİ BÖL-
GEYİ ATEŞE VERİYORLARDI.

NASIL GIDIYOR HEVAL?

SENI DUYDULAR GALIBA. GIKALIM BURADAN.

BIRAZ DAHA DAYAN, SU KORIDORU GECELIM.

YAKLAŞAMIYORLAR, BU DUVAR AYAKTA KALDIĞA HİGBİRİ BURADAN GECEMEYECEK.

SONUNCUSUNU AZ ÖNCE KULLANDIK.

BOMBALARI İLK GÜNDEN BİTİRMEMİZ KÖTÜ OLDU.

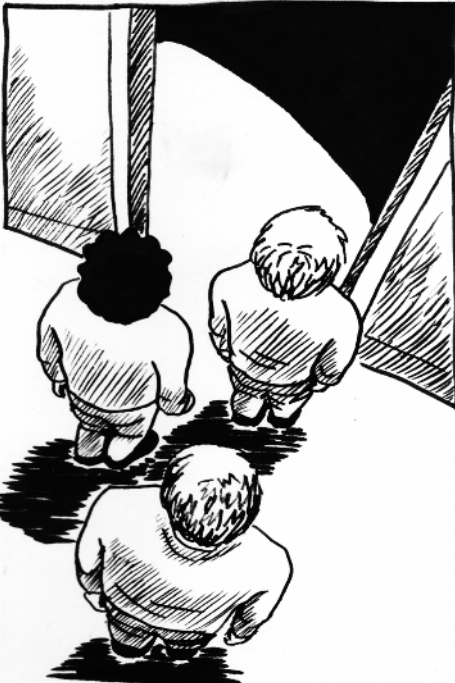
BİR TANE VERSENE?

İLK GÜNÜ ATLATTIK.

BİR ÜMRANIYE İLE BİZ KALDIK.

İLK GÜNÜ ATLATTIK.

DUVARLARI YIKMAYA BAŞLADIKLARINA GÖRE YARIN GÖBÜS GÖBÜSE KANGA VAR EĞİ.

BENDE SİYAH KUŞAK VAR, SİZ DÜŞÜNÜN ARTIK.

DEVAM EDECEK...

ibrahim çınar

Makine Tıkr Tıkr Çalışıyor

Aralığın fırtınalı yağmurları kamçılarcasına evin duvarlarına vururken içeride kömür sobası bütün coşkusuyla yanıyordu. Umut bir yandan arkadaşlarının yanına gitmeye sabırsızlanırken bir yandan da annesinin, babasına ve ablasına söylediği sözlerle iyiden iyiye neşeleniyordu. İşten gelen babası ve ablası annesine “*Yemek yok mu?*” diye sormuşlardı, annesi ise onlara cevap olarak “*Yemek falan yok, ne yaparsanız yapın. Sabahtan beri yemek, çamaşır, temizlik derken tüm gün bitti zaten. Tabii Ayşe kim ki, bütün gün yemek yapar, sofraya kurar, sofrayı kaldırır, çocuk bakar. On dakika dinlenme bile yok. Size sorsak ben bütün gün evde boş boş oturuyorum değil mi? Yemek sormayı bilirsiniz sadece. Ben grevdeyim artık, ben de evde tüm gün çalışıyorum, siz nasıl iş yerinde tüm gün yoruluyorsanız ben de öyle yoruluyorum evde, ama kim görüyor? Bundan sonra bu işleri toplumsallaştırana kadar biz kendi içimizde elbirliğiyle yapacağız. Ben evin içinde bunalıyorum hem, dört duvar arasından çıkıyorum bundan sonra haberiniz olsun!*” diyordu. İşte, oluyordu; annesi onun yaşamından ve anlattıklarından etkileniyordu. Annesine ev içi emekten bahsetmişti Umut. Yağmur anlatmıştı tüm bunları ona, ilk duyduğunda nasıl da şaşırılmıştı! Ev işleri için ücret ödenmeli mi ödenmemeli mi sorularını tartışıyorlardı. Biraz düşününce tüm bunları annesine anlatmaya karar vermişti. Ev işlerinin, çocuk bakımının hepsinin ayrı iş kolları olduğunu, bu işlerin sosyalist ülkelerde top-

lumsallaştırıldığını, kadınlara bırakılmadığını, devletin yaşlı ve çocuk bakımını üstlendiğini, ev işlerini çamaşırhanelerle, aş evleriyle aştığını anlatmıştı annesine. Annesi “*O zaman babanlara diyeyim de bana maaş başlasınlar.*” demişti. Umut bunun doğru bir talep olmadığı çünkü o zaman bu işlerin kendisine kalacağını ve evin dört duvarı arasından çıkamayacağını da anlatmıştı annesine. Şimdi annesi greve çıktığını söylüyordu evdekilere. Bu olayı hemen gidip anlatmalıydı arkadaşlarına, “*Makine tıkr tıkr çalışıyor.*” diyecekti.

Tüm bunları düşünürken geçmişe gitti Umut, onu gördüğü ilk güne. O günden bugüne neredeyse bir yıl geçmişti. Yine böyle soğuk bir gündü, okuldan eve gelmiş, yırtık ayakkabılarını çıkarıp sırlıklam olmuş yamalı pantolonunu kurutmak için üzerinde kestaneler olan sobanın arka tarafındaki her zamanki köşesine geçmişti. Pantolonunun kurumasını beklerken kendi kendine konuşuyordu: “*Onun nasıl bir şey olduğunu öğrenmem lazım, başka yolu yok. Hem ne olacak ki?*”

Bu sırada odanın diğer tarafından tüm gün ev işleriyle uğraşmaktan yorulmuş olan annesinin sesi duyulmuştu; “*Umut delirdin mi sen? Kendi kendine konuşmayı bırak da git akşam için ekmek al gel!*” Bir an önce dışarı çıkma planları yapan Umut “*Ya anne ya, benim işim var kurulanıp çıkacağım, bu defa ufaklık gitsin benim yerime, yolu biliyor nasıl olsa...*” diyerek cevap vermişti.

"Hepiniz başıma bela oldunuz, bir işin ucundan tutun, ne işin var yine?"

"Araştırma ödevim var, onu yapmam lazım. Fazla konuşmayayım da hazır yağmur yağmışken çıkayım ben. Mustafa bekliyor, geç kalacağım yoksa." diyerek cevaplamıştı Umut annesini.

Umut o gün sokağa çıktığında yağmurun getirdiği sessizliğin içinde hala onun nasıl bir şey olduğunu gözünde canlandırmaya çalışıyordu. Dünden bu yana kafasında canlandırmaya çalışmıştı onu ama yok, olmuyordu işte. Bir yandan da evden çıkarken cebine doldurduğu kestaneleri yiyordu. Az ilerde Mustafa düşünceli gözlerle Umut'un gelişini izliyordu. Umut yaklaşınca Mustafa "Nerede kaldın? Sırlıklam oldum burada!" diyerek sitem etti Umut'a. Bunun üzerine Umut'tan kayıtsız bir "Bir şey olmaz ölmezsin!" lafını duyunca daha da gerildi Mustafa ve "Oğlum gitmesek mi oraya, ya başımıza bir şey gelirse ne yaparız sonra? Kendini düşünmüyorsan aileni düşün." diyerek Umut'u gitmekten vazgeçirmeye çalışmıştı.

"Yine korkaklığımı göstereceksin değil mi? Öyle olmasa şaşardım zaten."

"Bana bak, ben korkmuyorum sadece temkinli davranırım diyorum."

"Fazla konuşma da adresi öğrendin mi onu söyle."

"Kendi kuyumuzu kendimiz kazıyoruz sanki Umut ama ne yapalım. Öğrendim, şehrin göbeğinde bir yerde, bir şey olursa bağırırız bir duyan olur en azından."

"Göreceksin tüm sınıf bizi konuşacak, bize saygı duyacaklar, herkes onun nasıl bir şey olduğunu öğrenmek için peşimizden koşacak, hadi gidelim." demişti Umut, Mustafa'ya.

Mustafa içindeki korkuyu tam olarak yenemese de Umut'a bir şey dememişti, o da merak ediyordu çünkü ve merak duygusu korkuya ağır basıyordu. "Hadi gidelim o zaman!"

Çarşı merkezine incekleri yola geldiklerinde yağmur çoktan dinmiş, bulutlar gökyüzünü güneşe teslim etmişti. Mustafa korku ve merakla karışık duygular yaşarken, Umut görmek istediği devasa şeyi kafasında canlandırmaya çalışmıştı. İzlediği filmlerde bile

böyle bir şeye rastlamamıştı. Gerçekten var mıydı, yoksa okula gelenler bunu uydurmuş muydu? Birazdan onu görebilecek, ona dokunabilecekti. Belki nasıl çalıştığını görebilecek, öğrenebilecek hatta deneyebilecekti. Denemek mi? Denemesi gerekirse kimin üzerinde deneyecekti peki? Dudağının kenarına yerleşen hınzır bir gülümseyişle yandan yandan arkadaşları Mustafa'ya bakmıştı.

"Mustafa, çok var mı daha? Mahalleden bu yana bir saattir yürüyoruz neredeyse."

"Geldik sayılır, bak tabelası görünüyor."

"O değil de, sen burayı nereden öğrendin?"

"Mahallede bir abi vardı, ona anlattım her şeyi, önce güldü sonra da burayı tarif etti."

"Neden güldü ki acaba? Neyse gel hadi giriş burada, bak 3.kat 9 numara yazıyor. Asansörü bile var."

Kapının önüne geldiklerinde Mustafa'nın korkuları artmıştı "Benden buraya kadar, korkmaya başladım, sen gireceksen gir Umut."

"Gel buraya!" diyerek Mustafa'nın kolundan çekiştirmişti Umut, "Korkacak bir şey yok. Hani her şeyi beraber öğrenecektik? Hem baksana kapıya Çarlı Çapkın¹ abinin resmini çizmişler, bundan mı korkacağız, içeriye bir göz atalım ne var ne yok?"

"Bak içerde iki kişi oturuyor bizi fark etmesinler, hadi gidelim!" diyerek bu kez Mustafa Umut'u çekiştirmişti ama fark edilmişlerdi bir kere.

"Artık çok geç Mustafa, adam bize doğru geliyor, sakın kaçayım deme, daha kötü olur, bak geldi işte."

"Hayırdır gençler, bir sorun mu var? Sanki içeriye gözetliyormuşsunuz gibi geldi, merak ediyorsanız içeriye gelin hem islanmışsınız kurulanır, sıcak bir çay içersiniz."

"Yok, abi sağ ol, biz öyle geçerken merak edip bir bakalım dedik, belki sizin şu makineyi görebiliriz diye düşündük. Tabii sizin için de sorun olmayacaksa." diye yanıtladı Umut.

Ahmet gençlerin ne demek istediğini anlamamıştı ama bozuntuya vermedi, "İçeriye gelin de bir çay içelim, şu meseleyi ayrıntılarıyla konu-

¹ Charlie Chaplin

şuruz.” demiş ve gençleri içeriye davet etmişti. İçeriye giren gençler etrafa bakınmıştı önce. Mustafa korkusunu belli etmemeye çalışsa da gözleri korkuyla bakıyordu, yine de dayanamayıp lafa girmiş ve “Abi, sizde beyin yıkama makinesi varmış, biz de böyle bir şey olduğunu duyunca nasıl bir şey olduğunu merak edip görmeye geldik açıkçası.” demişti.

Bu sırada Umut meraklı gözlerle makineyi görürüm diye düşünerek içeriye göz atıyordu. Salonun duvarlarına asılı resimleri inceliyor, yine duvarlara yazılmış şiirleri okuyordu. Bazı şiirleri biliyordu ama bazılarını ilk kez rastlıyordu. Adının yazılı olduğu bir söze rastladı duvarlarda ‘Umutumuz Kavgada Kavgamız Sanatımızla’ yazıyordu bir duvarda. Bu söz hoşuna gitmişti ama nedenini henüz kendisi de bilmiyordu. Hoş, o sırada çok da üzerinde durmamıştı. Bir başka odada ise çeşitli enstrümanlar vardı ama onu bir türlü göremiyordu, neredeydi acaba.

Ahmet gençlere oturacak bir yer göstermiş ve Yağmur’a seslenmişti “Yağmur yoldaş, bak gençler bizim beyin yıkama makinesini görmeye gelmişler, öyle diyorlar.” Yağmur hiçbir şey anlamamıştı, “Yoldaş, yüzündeki boş ifadeden ne demek istediğini anlamadığımı fark etmişsindir sanırım, en iyisi çayımızı içelim hem içimiz ısınır hem de gençler bize ne olduğunu anlatır, olmaz mı?” demişti.

“Ee gençler, adınız ne sizin?”

“Ben Umut, arkadaşımın adı da Mustafa.”

“Ben de Ahmet, memnun oldum. Yağmur’un dediği gibi bir yandan çayımızı içerken bir yandan da şu meselenin özünü anlatın bakalım, derdiniz neymiş?”

“Şimdi Ahmet abi, ben anlatayım size ama arkadaşım biraz korkuyor da bize bir şey yapmazsınız değil mi? Bilmek isteriz.”

Şaşkınlığını gizleme gereği duymayan Ahmet “Nereden çıkarıyorsunuz böyle şeyleri, merak etmeyin, biz bu kapıdan giren kimseye bir şey yapmayız.” diyerek yanıtlamıştı Umut’u. Bu cevap üzerine kendine güveni daha da artan Umut “Anlaştık o zaman Ahmet abi, bak sen güzel bir abiye benziyorsun sevdim seni.” demişti tüm

samimiyetiyle. Bu cevap çok hoşuna gitmişti Ahmet’in, “Haydi anlat o zaman, merakla bekliyoruz.”

“Şimdi abi, dün okulda bize seminer verdiler, üç dört tane adam geldi. Bunlar dedi ki siz burada bizim gibi gençlerin beynini yıkıyormuşsunuz. Ben de merak edip ‘Nasıl yıkıyorlar, makineye mi atıyorlar?’ diye sordum, onlardan biri de gülerek ‘Evet’ dedi”. Biraz duraksadıktan ve Ahmet ile Yağmur’un tepkisini ölçtükten sonra Umut konuşmaya devam etmişti, “Biz de Mustafa’yla bu makinenin nasıl bir şey olduğunu merak edip buranın adresini öğrenmeye karar verdik, öğrenir öğrenmez de geldik. Acaba makineyi görebilir miyiz?” diye sormuştu Umut, büyük bir heyecan ve merakla. Mustafa ise bu sırada daha çok korkuyordu.

Ahmet ve Yağmur birbirlerine bakmışlar, gülmek için kendilerini tutmuşlardı “Görüyor musun Yağmur yoldaş, bizim makinenin namı her yere yayılmış. Ne yapalım gösterelim mi gençlere makineyi?” diyerek göz kırpmıştı Ahmet.

“Bence arkadaşlar buraya kadar gelmişken gösterelim yoldaş, hem belki onlar da beyinlerini yıkatmak isterler, fırsatı kaçırmayalım derim.” demişti Yağmur, dudağının kıyısına yerleşen muzip bir gülümsemeyle.

Bu sözler üzerine Umut ve Mustafa göz göze gelmişti, “Yok, Yağmur arkadaş biz şimdilik sadece görsek yeter. Çok vaktimiz yok, sonra tekrar geliriz. Hem o zaman yıkatırız belki.” demişti Mustafa, korkusu az da olsa geçmişti.

“Gelin o zaman,” demişti Ahmet, “Makine şu odada, hep birlikte girelim.” Odaya bakan Umut “Ama Ahmet abi, orada Kütüphane yazıyor?” demişti şaşkınlıkla.

gamze aker

Ressam ve Hikaye

Hikayeler geçiyor içimden. Sürekli kazanıyor bu durum ve her düşünce bir hikaye yaratıyor kendinden. Kimi acı kimi sevimli hikayeler... Varlığın doğasını bozmadan büyütüyor kendini her biri. Varlığın o muazzam doğası! Bazen acıyla bazen mutlulukla evriliyor her var olanda. Benim de öyle. Yeri geliyor kuvvetli dalgaları yüreğime vuruyor içimde ki denizin. Yeri geliyor duruluyor sular. Her şekilde var olduğumun, olabildiğimin bir emaresi. Niyetimi bozmadan karşılıyorum tüm duyguları.

Varlığım, var oluşumun amacını ben belirlemeliyim sadece. Belirli zamana kadar benim dışındaki herkesin müdahalesiyle yönetilen süreç, var oluşuma değil yok oluşuma hizmet ediyordu. İçimden yükselerek çığlığa dönüşen sesimi duyduktan sonra benliğimin keskin, merhametli ama net müdahalesi ile değişti yeniden hikaye. Ve ondan sonra gelişen, içimde oluşup kendi kendini yazan tüm hikayelerin annesi gibi şefkatle sardı beni o hikaye. Artık tüm varoluşsal sancılar bana ait! Acı-

sıyla, kaderiyle, iyiliği ve güzelliği ile tüm çocuk hikayeler de... Varlığımın doğasını bozmalarına, bir şeylerin yerini değiştirmelerine veya yok etmelerine izin vermeyeceğimi biliyorum artık.

Ben varım! Kendi içimin denizinde yüzen kara balık gibi hikayelerimle, denizimin kimi zaman dalgalanan kimi zaman durulan sularıyla, var oluşumun derin anlamıyla ben buradayım.

Katledilmiş bir halkın yan yana uzanan kana bulanmış cesetleri gibi duracak geçmişin acıları gözümün önünde. Unutmayacağım bu katliamı ama

ben neşeli resimler çizmeyi öğreneceğim savaşa inat! Tıpkı savaş meydanında çırılçıplak bedenine silahını kuşanmış, elinde içkisi dans eden o kadını çizdiğim gibi... Tıpkı var oluşumun doğasındaki kederle neşeyi karabildiğim o resim gibi, toprağına gömüp her bir cesedi, hüznün üzerine asacağım resimlerimi...

*Unutmayacağım
bu katliamı ama ben
neşeli resimler çizmeyi
öğreneceğim savaşa inat!
savaşa inat! Tıpkı savaş
meydanında çırılçıplak be-
denine silahını kuşanmış,
elinde içkisi dans eden
o kadını çizdiğim
gibi...*

“12 Mart’ın gelip de kazma kürek yerine insan yakmaya başladığı dönemde insan yakmanın -tutuklamakla insanlar ne kadar yakılabilirse-türlü yolları vardı. Bunlardan ilki ve en bilineni radyo ve televizyonda bangır bangır tutuklama listeleri yayınlamaktı. Bu listeler çoğu zaman şaşar, çoktan gözaltına alınmış kişinin adı kaçakmış gibi yayınlanır durur, gözaltına alınanın yakınları da, “Eyyvah kaçmış, ya şimdi vurulursa,” diye tasalanırdı. Bir de gizli operasyon listeleri vardı. Bu listeler MİT’te, merkez komutanlıklarında, kontrgerilla örgütünde bulunur ve ortama göre uygulamaya konurdu. Sıkıyönetim mi uzatılacak, hemen bir operasyon emri çıkar ve belli listelerdeki, belli adlar toplanıverirdi. Operasyonuna göre münasip bir sıkıyönetim bildirisi de yazılıverirdi artık.

Asıl hedefi tutuklama değil de tenkil olan, yani yok edilmelerine karar verilmiş militanların öldürülmelerini amaçlayan operasyonlarda uygulanan insan avı yöntemi ise, bu tutuklama operasyonlarını solda sıfır bırakacak bir hırs ve vahşetle uygulanırdı. Bu operasyonlarda izlenen av ölü olarak ele geçene dek avcıların karşısına çıkan bütün canlılar işkenceye gönderilirdi. Avın yakınları ya da avın saklanmasıyla yardımcı olan bu “canlı”lara tam bir acımasızlıkla davranılırdı ki avın bulunduğu yer bir an önce ortaya çıksın. Bu insan avcıları, “yuvanın imhası” gibi tanımlarla ifade edilen kesin itlaf amacı gerçekleşene dek, tam bir kan sarhoşluğuna kaptırılırdı kendilerini. Öldürdükleri militanların başlarını av hayvanıymıçasma evlerinin duvarlarına dizmek isteyenler bile vardı mutlaka! Mümkün olsaydı. Ah daha çok, daha çok mümkün olsaydı; ah Anayasa, yasalar, Birleşmiş Milletler, dünya kamuoyu gibi zırvalar av partilerinin tadını kaçırmıyaydı!”

Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu

40. sayısını geride bırakan ekin-sanat-edebiyat dergisi Önsöz'de derginin yayın hayatına başladığı zamandan bu yana yazan yazarların ve şairlerin yazılarından derlenen kitaplara iki yeni kitap ekleniyor. Sila Erciyes, D.Dağlı, Özgür Güven'in derleme yazıları ile Nazım Akarsu'nun şiir kitabının yanına iki kadın yazarımızın kitaplarını ekliyor; şair Elif Can'ın şiirlerinden oluşan şiir kitabı 'O An' ile Temade Çınar'ın yazı dizisinin bir araya geldiği 'Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri' kitabını sizlerle buluşturmaktan büyük mutluluk duyuyoruz.

Emekten, yaşamdan ve doğadan yana olan tüm okurlarımıza keyifli okumalar diliyoruz.

